

Tartu Ülikool
Filosoofia ja semiootika instituut
Semiootika osakond

Maria-Helen Adams, Laura Sauga-Tilk

Spetsiesismi avaldumisvormid eesti keeles: harrastuskalanduse, jahinduse, loomakasvatuse ja
lemmikloomade pidamise näidetel

Magistritöö

Juhendajad:
Katre Pärn
Nelly Mäekivi

Tartu
2025

Annotatsioon

Antud magistritöö fookuseks on spetsiesistlik keel ehk see, kuidas avaldub liigikuuluvuse põhjal diskrimineerimine eesti keeles. Uurimus tugineb Joan Dunayeri raamatule *Animal Equality: Language and Liberation* (2001), kus autor uurib spetsiesismi avaldusvorme inglise keeles. Käesolev magistritöö annab ülevaate eesti keeles avalduvatest spetsiesistliku keele avaldumisvormidest, mis esinevad harrastuskalapüügi, jahinduse, loomakasvatuse ja lemmikloomade materjalides. Analüüsitakse Eestis avaldatud väljaandeid (raamatud, ajakirjad, õpikud) kasutades kriitilist diskursuseanalüüsi, mis paljastab, kuidas domineerimist ja ebavõrdsust keele kaudu konstrueeritakse ja säilitatakse. Töö eesmärgiks on tähelepanu juhtida spetsiesismi avaldumisvormidele konkreetsete valdkondade keelekasutuses, mis on oluline selleks, et inimesed, kes soovivad vältida spetsiesistliku keelt, oskaksid seda märgata ning vältida.

Märksõnad: spetsiesism, eesti keel, harrastuskalapüük, jahindus, loomakasvatus, lemmikloomad

Sisukord

Sissejuhatus	5
1. Töö teoreetiline baas	8
1.1. Spetsiesism	8
1.1.1. Spetsiesismi ideoloogilised vormid	12
1.2. Spetsiesism ja keel	13
2. Spetsiesistliku keele analüüsimise lähtekohad	15
2.1. Kriitiline diskursuseanalüüs	15
2.2. Spetsiesistliku keele avaldumisvormid	18
2.2.1. Eksitav keel	19
2.2.2. Objektistav keel	20
2.2.2.1. Objektistamine	20
2.2.2.2. Asjadele viitavate asesõnade kasutamine elusolendite nimetamisel	22
2.2.2.3. Liigiesindajateks taandamine	23
2.2.2.4. Funktsionaalne keel	24
2.2.2.5. Formaliseeriv keel	24
2.2.3. Inimeste ja teiste loomade vahelised võrdlused	25
2.2.3.1. Antropotsentristlik keel	25
2.2.3.2. Antropomorfistlik keel	26
2.2.3.3. Hierarhiseeriv keel	27
2.2.3.4. Solvav keel	28
3. Spetsiesistliku keelekasutuse avaldumine harrastuskalapüügi näidetal	30
3.1. Eksitav keel	31
3.1.1. Kalade valu maskeerimine	32
3.1.2. Surma vastu võitlemise maskeerimine	32
3.2. Objektistav keel	33
3.2.3. Funktsionaalne keel	36
3.2.3.1. Funktsionaalne nimetamine	37
3.3. Inimeste ja kalade vahelised võrdlused	38
3.3.1. Antropotsentristlik keel	38
3.3.1.1. Majanduslik keel	39
3.3.2. Antropomorfistlik keel	40
3.3.3. Hierarhiseeriv keel	41
3.3.4. Solvav keel	43
3.4. Teiste liikide käsitlemine kalandusalases kirjanduses	44
3.4.1 Eksitav keel	44

3.4.2. Objektistav keel	45
3.4.3. Majanduslik keel	46
4. Jahinduse spetsiesistlikud avaldumisvormid	47
4.1. Eksitav keel	48
4.1.1 Eufemismid	48
4.1.2. Maskeeriv keel	49
4.1.2.1. Meelelahutus	50
4.1.2.2. Keskkonnahoid	52
4.2. Objektistav keel	53
4.2.1. Objektistamine	54
4.2.1.1 Trofeejaht	55
4.2.2. Liigiesindajateks taandamine	57
4.2.3. Funktsionaalne keel	59
4.3. Inimeste ja teiste loomade vahelised võrdlused	62
4.3.1. Antropotsentristlik keel	62
4.3.1.1 Majanduslik keel	63
4.3.2. Antropomorfiseeriv keel	65
4.3.3. Hierarhiseeriv keel	65
4.3.4. Solvav keel	67
5. Spetsiesistliku keelekasutuse avaldumine loomakasvatuse näidetel	68
5.1. Eksitav keel	69
5.1.2.2. Saamine ja andmine	71
5.2. Objektistav keel	71
5.2.1. Objektistamine	72
5.2.2. Liigiesindajaks taandamine	75
5.2.3. Funktsionaalne keel	76
5.2.3.1. Funktsionaalne nimetamine	77
5.2.4. Formaliseeriv keel	82
5.3. Inimeste ja teiste loomade vahelised võrdlused	83
5.3.1. Antropotsentristlik keel	84
5.3.1.1. Majanduslik keel	85
5.3.2. Antropomorfistlik keel	87
5.3.3. Hierarhiseeriv keel	88
6. Spetsiesistliku keele avaldumisvormid lemmikloomade puhul	90
6.1. Eksitav keel	91
6.1.1. Maskeeriv keel	92
6.2. Objektistav keel	93
6.2.1. Objektistamine	93

6.2.1.1. Aretus	96
6.2.2. Liigiesindajateks taandamine	96
6.2.3. Funktsionaalne keel	97
6.2.3.1. Funktsionaalne nimetamine	98
6.3.1. Antropotsentristlik keel	99
6.3.1.1. Majanduslik keel	101
6.3.2. Antropomorfistlik keel	102
6.3.3. Hierarhiseeriv keel	103
7. Tulemused ja arutelu	105
7.1. Spetsiesistlikku keele peamised avaldumisvormid	105
7.2. Spetsiesistlikku keele vältimine	108
Kokkuvõte	111
Kasutatud kirjandus	113
Summary	118
Lisa 1. Uuritav materjal	119
Lisa 2. Kalanduse näited	145
Lisa 3. Jahinduse näited	149
Lisa 4. Loomakasvatuse näited	153
Lisa 5. Lemmikloomade valdkonna näited	163
Lisa 6. Loomade funktsionaalne nimetamine	166
Lisa 7. Lindude funktsionaalne nimetamine	168

Sissejuhatus

Eesti keele ruumis võib tähele panna erisugust diskrimineerivat keelekasutust. Laialdasemal tasandil on pööratud tähelepanu rassistlikule ja seksistlikule keelekasutusele ning meedias on arutletud erinevate viiside üle, kuidas sellist keelekasutust vältida. Tähelepanu alt on aga välja jäänud spetsiesistlik diskrimineeriv keel, mille kaudu väljendatakse inimeste üleolevat suhtumist teistesse liikidesse ja neid käsitletakse kui vähemväärtuslikke objekte või vahendeid inimeste eesmärkide saavutamiseks. Loomaõigustluses keskendutakse peamiselt teiste loomade (materiaalsetele) õigustele ja heaolule, kuid keele roll jääb sageli tähelepanuta, sest enamjaolt on tähelepanu inimeste käitumisel teiste liikide suhtes. Ometi on keelel suur roll ühiskondlike hoiakute kujundamisel ja püsimisel ning seeläbi ka käitumise suunamisel. Seetõttu on spetsiesistliku keele uurimisel suur väärtus, sest see aitab paremini mõista, kuidas keel peegeldab ja kujundab inimeste suhtumist teistesse loomadesse ning kuidas need hoiakud mõjutavad suhtumis- ja tegutsemisviise.

Ameerika filosoofi ja loomaõiguste eestkõneleja Joan Dunayeri 2001. aastal avaldatud teos *Animal Equality: Language and Liberation* käsitleb just spetsiesistlikku keelt ning on käesolevale tööle eeskujuks. Dunayeri teos on üles ehitatud temaatiliste peatükkidena, mis käsitlevad eri valdkondi: jahindust, kalapüüki, loomaaedu, okeanaariumeid, teadust ja loomatööstust. Samuti on eraldi peatükid pühendatud asesõnade, metafooride ja solvangute analüüsile inglise keeles. Dunayeri käsitlust eeskujuks võttes valisime neli valdkonda, mille raames spetsiesistliku keele avaldumisevorme uurida: harrastuskalapüük, jahindus, loomakasvatus ja lemmikloomade pidamine. Teemade jaotamisel oleme lähtunud soovist tagada sisuline tasakaal ja temaatiline mitmekesisus, keskendudes valdkondadele, mis vastasid uurijate isiklikele huvidele. Nii uuris Laura Sauga-Tilk harrastuskalandust (ptk 3) ja loomakasvatust (ptk 5) ning Maria-Helen Adams uuris jahindust (ptk 4) ja

lemmikloomapidamist (ptk 6). Harrastuskalandus ja jahindus kajastavad eestlaste jaoks olulisi traditsioone ja kultuuripärandit. Loomakasvatuse, mis varasematel sajanditel on olnud pigem isiklikku laadi tegevus, omab tänapäeval keskset rolli riikliku toidujulgeoleku tagamisel ning lemmikloomad on väga levinud nii Eestis kui ka mujal maailmas. Seega on need teemad Eestis aktuaalsed ja aktiivsed valdkonnad, millel on oma õppematerjalid ja ka ajakirjanduslikud väljaanded. Loomaaiad ja teadusvaldkond jäid antud analüüsist välja seetõttu, et spetsiesistlikku keele uurimiseks puuduvad nendes valdkondades eestikeelsed õppematerjalid ja meediaväljaanded.

Spetsiesistliku keelt on varasemalt uuritud peamiselt inglise keele kontekstis, uurides muu hulgas eufemisme (Khazaal, Almiron 2014), mitteanimloomade vastupanu (Wafler 2021), objektistamist (Stanton 2021; Khazaal jt 2016) ning hierarhiat inimeste ja teiste loomade vahel (Marriott, Cassaday 2022). Brasiilias on uuritud, kuidas spetsiesistlik keel väljendab loomade üle domineerimist ja nende allutamist eetilisi-poliitilistest vaatenurgast (Kuhnen jt 2024), Bengali kõneleajate seas on uuritud Twitteri andmeid mõistmaks, kuidas loomade kujutamine sotsiaalmeedias spetsiesismi mõjutab (Bhattacharjee, Sinha 2023) ja Hiina keele tõlkimise kohta on uuritud, kuidas tõlgitud antropomorfseid lood puudutavad loomade kohtlemise eetilisi probleeme (Chen 2024).

Eestis on varasemalt kirjutatud teiste loomade kujutamisest rahvapärismustes (Hiiemäe 2021; 2020; 2019), uuritud on antropomorfiseerimise mehhanisme loomailguses (Niitra 2005) ning loomanimetuste kasutamist eesti keeldküsimestes, liitsõnamängudes ja piltmõistatustes (Voolaid 2008). Täpsemalt on uuritud spetsiesistlikku keele avaldumist ajakirjanduses (Sauga-Tilk 2023), kuid laialdasemalt eesti keele kohta pole veel sellist uurimust tehtud. Seepärast on antud magistriltöö oluline, sest aitab täita olulist teaduslikku lünka, mida saab tulevikus ka edasi arendada.

Käesolevas magistriltöös otsitakse vastust küsimusele:

Milliseid spetsiesistliku keele avaldumisvorme eestikeelsetes harrastuskalapüügi, jahinduse, loomakasvatuse ja lemmikloomapidamise alastes materjalides esineb?

Magistriltöö eesmärk on uurida spetsiesismi avaldumisvorme nimetatud valdkondades ning pakkuda ka alternatiive spetsiesistlikku keele vältimiseks. Samuti on töö tulemustel rakenduslik

väärtus, sest tulemused võivad kasulikud olla nii erinevatele organisatsioonidele kui ka tavainimestele, kes soovivad mõista, kuidas keel toetab liikidevahelisi võimustruktuure ja kuidas teadlikum keelekasutus võiks neid suhteid muuta.

Esimene peatükk ehk töö teoreetiline ülevaade ning teine peatükk ehk spetsiesistliku keele analüüsimise lähtekohad on kirjutatud kahe autori koostöös. Algse ülevaate spetsiesismist kirjutas Maria-Helen Adams, toetudes Peter Singerile, Joan Dunayerile ja teistele selle teemaga tegelenud autoritele. Meetodi tutvustuse ehk ülevaate kriitilise diskursuse analüüsist kirjutas Laura Sauga-Tilk. Samuti oleme tagasisidestanud ja täiendanud üksteise kirjutatut. Kriitiline diskursuseanalüüs (KDA) on uurimismeetod, mis võimaldab analüüsida keele rolli võimuhete ja ebavõrdsuse loomisel ja kinnistamisel. Käesolevas magistritöös on kasutatud KDA-d spetsiesistliku keele uurimiseks, et tuua esile, kuidas keelekasutus õigustab ja normaliseerib inimeste domineerimist teiste liikide üle. Tuginedes Dunayeri, van Dijki ja Fairclough' teooriatele, näitab töö, kuidas spetsiesistlik keel marginaliseerib nii teisi loomi kui ka teatud inimgrupe ning aitab kaasa ebaõigluse taastootmisele. Toetudes Dunayeri raamatule ja teistele autoritele koostasime loetelu spetsiesistlikku keele avaldumisvormidest ning analüüsi lähtekohti tutvustavas peatükis anname nendest ülevaate.

Kolmandas, neljandas, viiendas ja kuuendas peatükis antakse ülevaade uuritavates valdkondades esinevatest spetsiesistliku keele avaldumisvormidest. Kolmanda, harrastuskalapüügi, ning viienda, loomakasvatuse väljaannete keelekasutust käsitlevate peatükkide autoriks on Laura Sauga-Tilk. Neljanda ja kuuenda, vastavalt jahinduse ja lemmikloomapidamise väljaandeid käsitlevate peatükkide autoriks on Maria-Helen Adams. Seitsmes peatükk koostati ühiselt, andes ülevaate analüüsi tulemustest ning käsitledes võimalikke lahendusi spetsiesistliku keele vältimiseks.

Käesolevas töös on püütud vältida spetsiesistlikku keelekasutust ning seetõttu on kasutatud mõisteid nagu *teised loomad* ja *mitteinimloomad*, mis erinevad harjumuspärasest *inimesed ja loomad* kirjutamisviisist. Sellise nimetamise eripäraks on see, et üritatakse kaotada inimese ülemuslikkust või vastandamist teistele liikidele, rõhutades, et inimene on samuti loom.

1. Töö teoreetiline baas

Antud peatükis anname ülevaate töö teoreetilistest alustest. Käsitleme spetsiesismi mõistet, tuues välja erinevad alused inimeste ja teiste loomade eristamiseks moraalsetes küsimustes. Ühtlasi uurime spetsiesismi ideoloogilisi vorme ning selgitame välja keele rolli spetsiesismi probleemi raames.

1.1. Spetsiesism

Spetsiesismi mõiste pakkus eelmise sajandi seitsmekümnendatel välja inglise filosoof Richard Ryder (1970), kes suunas tähelepanu asjaolule, et teised loomad väärivad inimestega samaväärset moraalset kohtlemist. Ta kasutas seda terminit protestides Oxfordis loomkatsete vastu seitsmekümnendatel aastatel. Populaarseks sai spetsiesismi mõiste Austraalia filosoofi Peter Singeri kaudu, kes defineerib spetsiesismi kui „eelarvamust või eelarvamuslikku suhtumist oma liigi liikmete kasuks ja teiste liikide liikmete kahjuks” (Singer 1975: 35).

Spetsiesismi puhul tõmmatakse paralleel seksismi ja rassismiga – need on kõik diskrimineerimise vormid, mida tasub teadvustada ja vältida. Singer (1975) rõhutab, et liigikuuluvuse põhjal elusolendi ekspluateerimine on samaväärne soo, rassi või muul põhjusel eristava suhtumisega. Kõik inimesed väärivad võrdset moraalset suhtumist, see kajastub võrdse kohtlemise seaduses: see ei tähenda, et isikud peavad oma omaduste poolest võrdsed olema, vaid seda, et kõigiga tuleb võrdselt arvestada ning kõiki võrdselt kohelda (samas). Kuigi esineb individuaalseid erinevusi, näiteks soo, nahavärvi, intellekti jms osas, on enamuses demokraatlikes ühiskondades üldine arusaam, et kõik inimesed väärivad võrdset kohtlemist. Samamoodi erinevad teised loomad inimestest teatud tunnuste poolest (suurus,

kommunikatsiooniviis jne), aga see ei õigusta nende ärakasutamist ja väärkohtlemist. Nii nagu inimestel on ka teistel loomadel võime tunda kannatust ja naudingut ning just see on Singeri järgi kõige olulisem ühine tunnus, mistõttu tuleb arvestada ka teiste elusolendite huvidega (Singer 1975: 36). Sarnane mõte on ka Ryderil: „meie oluline sarnasus teiste liikidega on meie ühine võime kogeda valu” (2023: 1).

Spetsiesismi raames on asjakohane vaadelda erinevaid seisukohti, mille alusel omistatakse elusolenditele moraalset väärtust ning kuidas inimest teistest loomadest eristatakse. Seetõttu vaatleme lühidalt järgnevaid lähenemisi: antropotsentrism, antropomorfism, zootsentrism, zoomorfism, biotsentrism, ökotsentrism ja biosemiootiline vaatepunkt.

Antropotsentrism on mõtteviis, mille puhul omistatakse moraalset väärtust vaid nendele olenditele, kes on inimestele mingil viisil kasulikud ehk lähtutakse eelkõige inimhuvidest (Norton 1984). Sealjuures on teistel elusolenditel instrumentaalne väärtus, mitte sisemine väärtus (Martinelli 2010: 179), st sõltuvalt funktsioonist, mis inimesed teatud loomale on omistanud, on tal väärtus. Antropotsentrismiga võib tihti kaasneda ka antropomorfism, mida võib kirjeldada kui kalduvust omistada mitte-inimolenditele inimlikke omadusi ja käitumisviise (de Waal 1999: 256). Käsitus, mis arvestab enamate elusolendite huvidega kui antropotsentrism, on zootsentrism. Selle seisukoha juures võivad moraalse suhtumise omistamise tingimuseks olla erinevad kriteeriumid, sealhulgas valuaistingu olemasolu, emotsioonide olemasolu, subjektiivsuse kogemus ja kognitiivsed võimed (Hanlon jt 2014). Zoomorfismi võib aga nimetada antropotsentrismi vastandiks ja tähendab üldiselt seda, et inimese mõtlemist ja anatoomiat selgitades kasutatakse tihti teiste loomade maailma näiteid ja paralleele (Nanay 2018: 173). Sellest edasi läheb biotsentrism, see lähenemine kaasab moraalses käsitluses ka elusolendeid, kellel puudub kesknärvisüsteem. Siin on lähtekohaks arusaam, et iga bioloogiliselt elus organism on moraalne agent (Himma 2004). Selle kohaselt tuleks kaasata moraalsuse küsimusse kõik elusolendid (mitte ainult loomad, vaid ka taimed), kuna neil on sisemine väärtus (ingl *intrinsic value*). Dario Martinelli (2010: 321–323) toob välja, et biotsentrismis on keskseks mõisteks elu ning lähtekohaks ei ole inimene, vaid soovitakse esile tuua mitmekesisus ja liigispetsiifilised omadused.

Kõige laiahaardelisem vaade on ökotsentrism, mis rõhutab, et ei piisa organismidele väärtuse omistamisest ning nende huvide ja heaolu kaalumisest, vaid tuleb arvesse võtta kogu kooslust (Kiik 2023: 44). Lisaks saab inimese ja teiste loomade eristuses lähtuda ka

biosemiootilisest vaatepunktist. Biosemiootikas võetakse elu aluseks tõlgendusvõime, see on subjektidele iseloomulik (Kull 2018). Elu eeldab semiootilise vaate järgi seega semioosi olemasolu.

Kuigi eelnevad mõisted on tähtsad liikidevaheliste suhete uurimisel, keskendume edaspidi antud töös just spetsiesismile, kuna see esindab laiemat ja üldisemalt esinevat diskrimineerimist erinevate liikide vahel. Tulenevalt uurimiseks valitud valdkondade olemusest, keskendume siin spetsiesistliku keele uurimise raames siiski eelkõige (selgroogsetele) loomaliikidele, seega uurimisest jäävad välja taime- ja seeneliigid.

Horta jt (2020) juhivad tähelepanu asjaolule, et spetsiesismi mõiste ei ole tänapäeval paljudele endiselt selgesti mõistetav ning erinevate valdkondade autorid kasutavad terminit ka erinevatel viisidel. Nemad rõhutavad, et spetsiesismi definitsioonis peab kajastuma asjaolu, et tegemist on *õigustamatu* suhtumise või kohtlemise viisiga, mis on ühe liigi kasuks ja teise kahjuks. Kuna ka seksismi ja rassismi puhul on tegemist õigustamatute eelarvamuslike hoiakutega vastavalt soole või etnilise kuuluvusele, siis peab ka spetsiesismi definitsioonis sisalduma diskrimineerimise tunnus. Horta jt (2010: 244) defineerivad spetsiesismi nii, et kõik spetsiesismi avaldumisvormid selles kajastuksid: „spetsiesism on õigustamatu halvustav suhtumine nendesse või nende ebasoodne kohtlemine, kes ei kuulu ühte või teise kindlasse liiki.“

Spetsiesism esineb nii inimese ülistamises teise liigi suhtes (antropotsentrism), kui ka teiste liikide vahelises võrdluses, kui neist ühte eelistatakse teise kahjuks. Näiteks kohtlevad inimesed kasse ja koeri enamasti kui pereliikmeid, samas lehmi ja sigu nähakse kui toiduallikat ehk neil on vaid instrumentaalne väärtus. Inimesed on nõus kulutama palju aega ja raha oma lemmiklooma heaolu tagamiseks, samas ei kipu nad põllumajanduses kasvatavate loomade elutingimuste parandamiseks samaväärseid kulutusi tegema. Seda hoiakut on näha ka tehtud uuringutes.

Näiteks uurisid Leach jt (2023) masinõppe keelemudeli abil, kuidas inimesed väärtustavad teatud liiki kuuluvaid loomi ning kui palju inimesed neist hoolivad. Seda tehti keelemudeli abil, mis analüüsis suure hulga andmeid kirja- ja kõnekeelest (raamatud, veebilehed, kõned, filmid jne) ning otsis välja hoolimisele ja väärtustamisele viitavad sõnad, vaadeldes, millisele loomale see viitab. Leach jt (2023: 495) leidsid, et inimestest ja lemmikloomadest kõneldi rohkem hoolimisele viitavate sõnadega kui metsas elavatest ja

põllumajanduses peetavatest loomadest. Samas leiti, et väärtuse puhul oli üle kõige seos inimesega, näha oli selge piir inimese ja teiste loomade väärtuse tajumises, st inimesele omistati suuremat väärtust kui teistele loomadele (samas). Igapäevases keeles esineb seega spetsiesismi ja keelekasutuses avaldub suhtumine, et inimesed hoolivad üldiselt rohkem oma liigist kui teistest ning väärtustavad oma liiki rohkem kui teisi.

Seejuures on ka suhtumine teistesse liikidesse hierarhiline – inimene on hierarhia tipus ning tema all on teised loomad hierarhiliselt jaotunud, kus näiteks lemmikloomad on asetatud kahjuriteks peetavatest loomadest kõrgemale (Brandt, Reyna 2011). Üks selgitus spetsiesismi ja moraalse hierarhia kujunemisele on, et see põhineb Aristotelese hinge jaotusel taimseks, loomseks ja ratsionaalseks, mille järgi on vaid inimesel olemas kõik kolm (Figdor 2021: 1552). Samas võib see tugineda ka Descartes'i vaadetele loomadest (1988: 44) või kristlikule kultuurile (Adams 2015: 46-47), seega spetsiesismi ja teiste loomade domineerimise ning hierarhiseerimise põhjuseid on keeruline kindlaks teha, kuna need on sageli omavahel seotud ja mõjutavad üksteist mitmesugustes sotsiaalsetes, kultuurilistes ja ajaloolistes kontekstides. Teiste loomade domineerimisel ja spetsiesismil on pikk ajalugu, mis tähendab, et spetsiesistlikul keelel, hoiakutel ja käitumistel on olnud aega juurduda meie kultuuridesse ja normaliseeruda.

Moraalset väärtust omistatakse liikidele sageli teatud kognitiivsete võimete põhjal, samas inimeste vahel on sellise eristuse tegemine taunitav. Hierarhias omistatakse teatud liikidele väärtust selle põhjal, mis staatus neil teatud kultuuris on, st hierarhiseerimine on kultuurispetsiifiline. Lääne kultuuris on põllumajanduses peetavatel loomadel *söödava* staatus, samas kaaslastena peetavate loomade söömine tundub lääne kultuuris vastuvõetamatu (Weizenfield, Joy 2014).

Onora O'Neill kirjeldab, et mõnede vaadete kohaselt on spetsiesism õigustamatu mitte ainult sellepärast, et see eitab moraalse staatuse andmist teistele loomadele peale inimese, vaid see eitab ka moraalsuse omistamist keskkonna teistele aspektidele nagu taimed, jõed, elupaigad, ökosüsteemid, bioloogiline mitmekesisus. Seepärast pakub ta välja, et selle asemel, et rääkida õigustest peaksime rääkima kohustustest, sest isegi kui kõik õigused ei ole ainult inimõigused, siis kõik kohustused on inimeste kohustused. (O'Neill 1999: 129-133). Inimesed on need, kes suuremaid ökoloogilisi otsuseid teevad, kuid nad pole ainsad, keda need otsused mõjutavad. Kohustusi võttes ei tohi me aga ära unustada, et olgu indiviid inimloom või

mitteinimloom, siis kõikidel on võimed iseseisvaks tegevuseks ja reageerimiseks, mis võimaldavad meil neile õiguste omistamist (samas, 134). Nendeks õigusteks võiksid eelkõige olla õigus elule ja heaolule ning õigused vabal tahtel põhinevatele tegevusele ja kasulikele sotsiaalsetele suhetele (Ladwig 2023: 1). Kirjutades või rääkides keskkonnahoiust või liigikaitsest tuleb tähele panna, kas arvestatakse teiste liikide ja keskkonna aspektide õigustega. Kui seda ei tehta või kui teiste loomade ekspluateerimist üritatakse õigustada keskkonnahoiu väitega, siis on tegemist spetsiesistliku lähenemisega, mis seab inimeste huvid ja mugavuse esikohale ning ignoreerib teiste liikide ja looduse õigusi või väärtust iseeneses. On oluline, et keskkonnateemalises keelekasutuses välditaks spetsiesistlike narratiive ning tunnustataks nii teiste loomade kui ka ökosüsteemide olemuslikku väärtust.

1.1.1. Spetsiesismi ideoloogilised vormid

Inimeste suhtumine loomadesse ning viisid, kuidas nendega ümber käiakse, on viimaste sajandite jooksul oluliselt muutunud. Tööstusliku toidutootmise areng on viinud loomakasvatuse ja tapmise järjest mehhaniseerituma ning distantseerituma vormini, mille tulemusena on inimeste vahetu kontakt loomadega varasema ajaga võrreldes märgatavalt vähenenud. On kirjutatud, et eesti talupoeg kasvas ja ka tappis loomi armastuse ja hoolimisega¹ ja kuigi spetsiesism on pigem uus mõiste, siis avaldus see siiski juba tol ajal. Läänemaaailmas sõid ja siiani söövad inimesed näiteks hea meelega kana- ja sealiha, samas tekib vastikuse tunne, kui teatakse, et laual on koera või kassi liha. See, milliseid loomi toiduks tarvitatakse ja milliseid mitte, oleneb kultuurist ja ajaloost. Ka paljud põlisrahvaste kultuurid on antropotsentristilised, kui mitte spetsiesistlikud, sest eelistatakse kohalike inimeste väärtusi ja neile omistatud tähendusi kogu ülejäänud loomariigile (Noske 1997b – viidatud Weitzenfeld; Joy 2014: 4 kaudu).

Üks spetsiesismiga seonduv mõiste on karnism, mis on veganismi vastand. *Karnism* kui mõiste on osa uuemast kriilisest loomaõiguse diskurusest. Melanie Joy (2010) järgi on karnism nähtamatu ideoloogia, mis õhutab inimesi teatud loomade liha sööma. See on levinud vaatepunkt, mis seab ühiskondlikud normid kindlate liikide ja mitte teiste söömisele (Monteiro

¹ <https://www.delfi.ee/artikkel/32626097/armastusega-kasvatatud-armastusega-tapetud>

jt 2017: 52). Selles ideoloogias põhineb looma (instrumentaalne) väärtus tema ühiskondlikul rollil, mistõttu suhtutakse eri loomaliikidesse erinevatel viisidel. Söödavaks peetavaid loomi kategoriseeritakse sotsiaalsete normide alusel, mistõttu on see tihedalt seotud sotsiaalsete võimusuhetega. Karnistlikku maailmavaadet normaliseeritakse läbi institutsioonide ja diskursuste, mis toob esile inimkeskse hierarhia olemasolu ühiskonnas (Velandar jt 2024). Sellel ideoloogial on suur võim inimeste käitumiste ja suhtumiste kujundamisel loomade suhtes – *söödavaid* loomi peetakse moraalselt vähem väärtuslikuks kui *mittesöödavaks* kategoriseeritud loomi. Sageli koheldakse *söödavaid* loomi kui objekte, see väljendub ka keeles, kus viidatakse neile kui tootele (samas).

Nagu mainitud on veganism karnismi vastand. See on ideoloogia, mille keskmes on hoolimine mitteinimloomade heaolust ning veganid üritavad oma tarbimises vältida kannatuste tekitamist teistele loomadele. Vegan konsumerism on seisukoht, mille kohaselt üritatakse vähendada tarbimisega kahju toomist mitteinimloomadele, aga ka inimestele ja keskkonnale (Beck jt 2020). Kuigi veganid võitlevad loomaõiguste eest, võivad ka nemad spetsiesistliku keelt kasutada, kuna see on tugevasti keelde juurdunud.

1.2. Spetsiesism ja keel

Siinkohal on oluline tuua välja seosed spetsiesismi kui eelarvamuse või hoiaku ja spetsiesismi keelelise avaldumise vahel. Singer jt rõhutasid oma teostes eelkõige teiste loomade huvidega arvestamist ning võrdse suhtumise ja kohtlemise olulisust. Käitumiste ja hoiakute puhul on suur roll keelel, sest see, kuidas me asjadest ja nähtustest räägime, suunab meie suhtumist nendesse. Seetõttu on spetsiesismi mõistmiseks vaja uurida, kuidas see keeles väljendub.

Joy (2010) toob välja, et keelel on oluline roll meie uskumuste ja hoiakute kujundamisel. Spetsiesistliku keele probleem seisneb selles, et see jääb tihti märkamata. Kui seda ei teadvustata ega kriitiliselt analüüsita, siis jätkub keele kaudu spetsiesistliku suhtumise kinnitamine ja taastootmine. Selline suhtumine hõlmab loomade instrumentaliseerimist, nende moraalse väärtuse alandamist ning inimkeskse üleoleku normaliseerimist, mille tulemusena õigustatakse loomade kasutamist peamiselt inimeste vajaduste ja huvide teenistuses.

Joan Dunayer on oma raamatus *Animal Equality: Language and Liberation* (2001) põhjalikult uurinud spetsiesistliku keelt inglise keeles. Tema toetub oma teoses Singeri spetsiesismi definitsioonile, tuues välja, et spetsiesism on “teatud tüüpi ennast ülistav eelarvamus” (Dunayer 2001: 1), millega ta rõhutab lõhet, mida keele kaudu luuakse inimese ja teiste loomade vahele. Dunayer nendib, et spetsiesismis sisaldub petlik keelekasutus, mis aitab seda toota ja taastoota ning inimest liikide hierarhias teistest loomadest kõrgemale seada (samas).

Spetsiesistliku keele kasutamisel kannatavad ka marginaliseeritud inimgrupid. Dunayer on kirjutanud, et sajandite vältel on afroameeriklastele viidatud kui väidetavalt alamatele mitteinimloomadele (Dunayer 2001: 161). Näiteks 1788. aastal kirjeldati, et mustanahalised on rohkem orangutanide või šimpansite kui valgete inimeste moodi ning 1839. aastal täheldati, et orjapidajate sõnavara näitab, et nad suhtuvad orjadesse kui töötavatesse loomadesse (samas, 161–162). Selle kohta, kuidas spetsiesistliku keelekasutusega naisi alavääristatakse, on kirjutanud Dunayer, et paljude spetsiesistlike praktikate aluseks on looma-metafoorid, mis halvustavad naisi (samas, 158). Carol J. Adams on oma raamatus *The Sexual Politics of Meat* kirjutanud laialdasemalt, kuidas keele kaudu loomastatakse naisi ning seksualiseeritakse ja feminiseeritakse loomi (2013: 3-19). Spetsiesistliku keele kaudu on võimalik normaliseerida ka inimgruppide rõhumist, kuid kõige rohkem kahju saavad spetsiesismist siiski teised loomaliigid, kelle üle domineerimist keele kaudu õigustatakse, normaliseeritakse ja legitimeeritakse.

Keelekasutus aitab kaasa spetsiesismi probleemi püsimisele – see on võimu probleem, kus inimene suhtub teistesse liikidesse alavääristavalt ning kasutab ja legitimeerib oma võimu teiste loomade ekspluateerimiseks. Rääkides teistest liikidest kui alaväärsetest olenditest, tekib arusaam, et nende ärakasutamine inimeste eesmärkide täitmiseks on justkui õigustatud. Et aru saada, mil määral selline inimese ja teiste loomade vaheline ebavõrdne võimusuhe esineb, on vaja kaardistada keeles esinevad spetsiesistlikud väljendusvormid.

2. Spetsiesistliku keele analüüsimise lähtekohad

Selles peatükis anname ülevaate valitud analüüsimeetodist, milleks on kriitiline diskursuseanalüüs. Ühtlasi tutvustame analüüsiks loodud spetsiesistliku keele avaldumisvorme, toetudes enamjaolt Joan Dunayeri (2001) teosele, kuid anname ülevaate ka teistest töödest, mis neid avaldumisvorme käsitlevad.

2.1. Kriitiline diskursuseanalüüs

Kirjeldades, kuidas spetsiesistlik keel mõjutab marginaliseeritud inimgruppe, kirjutab Joan Dunayer, et spetsiesistlik keel on relv, mida iga inimgrupp saab kasutada iga teise grupi vastu, kuid see on eriti surmav kui seda kasutavad poliitiliselt võimsad poliitiliselt nõrkade vastu (2001: 165). Kriitilist diskursuseanalüüsi (KDA) kirjeldades on Teun A. van Dijk kirjutanud, et see on diskursuseanalüüsi tüüp, mis uurib peamiselt viisi, kuidas teksti ja kõne abil sotsiaalses ja poliitilises kontekstis sotsiaalset võimu kuritarvitatakse ning domineerimist ja ebavõrdsust ellu kutsutakse ning reprodutseeritakse (2008: 85). Kõrvutades need kaks määratlust oli meie jaoks selge, et selleks analüüsimeetodiks, mis võimaldab saavutada magistritöö eesmärgi, on kriitiline diskursuseanalüüs, sest see võimaldab süvitsi uurida, kuidas spetsiesistlikku keelt kasutatakse võimusuhte ja ebavõrdsuse loomisel ning kinnistamisel, tuues esile mitte ainult keelevahendite kasutamise mustrid vaid ka nende mõju marginaliseeritud rühmadele (teistele loomadele) ning laiemale sotsiaalsele ja poliitilisele kontekstile. Kriitilist diskursuseanalüüsi

spetsiesismi uurimiseks on kasutanud ka üksikud autorid (Khazaal, Almiron 2014; Johansson 2017; Leitinger 2020), kuid peamiselt Arran Stibbe (2012), kes väidab, et teiste loomade üle kasutatav võim sõltub täielikult inimkonna nõusolekust (2012: 20).

Magistritöö uurimisküsimustest lähtuvalt oleks KDA asemel võinud alternatiivsete meetoditena kasutada ka diskursuseanalüüsi või kvalitatiivset sisuanalüüsi. Diskursuseanalüüs uurib, kuidas tekstid kõikides sotsiokultuuriliste praktikate raames töötavad (Fairclough 1995: 7) ning muudab sotsiaalse maailma läbipaistvamaks, näidates, kuidas selle elemendid omavahel suhestuvad (Dunn, Neumann 2016: 14). Kvalitatiivne sisuanalüüs keskendub keele kui kommunikatsioonivahendi tunnusjoontele ja seda rakendatakse teksti andmete sisu subjektiivseks tõlgendamiseks süstemaatilise liigendamise- ja kodeerimisprotsessi ning teemade või mustrite kindlakstegemise abil (Lahterand 2010: 290). Kuid kumbki neist ei otsi viise sotsiaalsete ebaõigluste ümberkujundamiseks ega käsitle võimusuhteid ja ideoloogiaid, mida kriitiline diskursuseanalüüs just analüüsib.

Kriitiline diskursuseanalüüs keskendub diskursuse ja võimu vahelisele suhtele (van Dijk 2008: 99) ning seepärast on KDA eriti sobiv spetsiesistliku keelekasutuse uurimiseks. Keelega normaliseeritakse ja legitimeeritakse võimusuhted inimeste ja teiste liikide vahel ning KDA võimaldab neid praktikaid lähemalt analüüsida. Normaliseerimine või teise sõnaga naturaliseerimine annab ideoloogilistele kirjeldustele terve mõistuse staatuse ja muudab need nii läbipaistmatuks, et ideoloogiat ei nähta (Fairclough 1995: 42). Ning legitimeerimise kaudu üritatakse põhjendada, miks mingi sotsiaalne praktika peab toimuma sellisel viisil nagu see toimub (Leeuwen 2008: 20). Selleks, et spetsiesism ei jätkuks normaliseeritud ideoloogiana ja loomade vastane vägivald muutuks küsitavaks, peab kriitiline diskursuseanalüüs selle ideoloogia esmalt esile tooma.

Normaliseeritud ideoloogilised representatsioonid toetuvad taustateadmistele, millel on neli dimensiooni: teadmised keelekoodidest, teadmised keelesisestest printsiipidest ja normidest, situatsioonilised teadmised ja teadmised maailma kohta. Fairclough väidab, et kõik need teadmised sisaldavad endas ideoloogilisi elemente. Ideoloogiad ja ideoloogilised praktikad võivad aga eemalduda selle konkreetse sotsiaalse baasi juurest, mis need lõi, ja seejuures muutuda loomulikuks, hakata tunduma tavalisena ning saavad osaks taustateadmistest. (Fairclough 1995: 28–35)

Spetsiesism on muutunud üheks selliseks taustateadmiseks ja on tänapäeval nii normaalne, et loomade vastu suunatud ebaõiglused jätkuvad küsimusteta (Joy 2010: 31; Brandeler 2024: 799). Inimeste teadmiste kujunemisele avaldavad suurt mõju teda ümbritsevad inimesed, lapsepõlves on vanematel eriti suur roll. Vanemate “kõiketeadmine” on osa tavalisest sotsialiseerumise varajasest faasist (Schutz, Luckmann 1973: 321). Seda näitavad ka uuringud, et läänekultuuris mõtlevad lapsed ja täiskasvanud teist liiki loomadest erinevalt, laste seas ei ole spetsiesism nii tugevalt juurdunud ja neil on väiksem kalduvus omistada moraalset väärtust üksikisikutele liigikuuluvuse põhjal, ning täiskasvanud liigitavad teisi loomi pigem toiduna kui seltsilisena (McGuire jt 2022: 235). Seega on spetsiesism selline ideoloogia, mida omandatakse elu jooksul ja mille omandamisel mängivad suurt rolli kultuurinormid (samas, 235) ning nendes kultuurides väljenduvad keelenormid.

Keel mängib sotsiaalsete ja kultuuriliste konstruktsioonide, st ühiskonnas kujunenud arusaamade loomises määravat rolli, sest sotsiaalsed konstruktsioonid ei eksisteeri ainult üksikindiviidide teadmistes, vaid pidevas suhtlemises ja ühiskondlikus teabevahetuses. See, kuidas loomi sotsiaalselt konstrueeritakse, mõjutab seda, kuidas neid inimühiskonnas koheldakse, sest need konstruktsioonid määravad loomade staatuse ning on seotud keele ja diskursusega. (Stibbe 2012: 20) Keel ja väljendusviisid ei vormi üksnes mõtlemist, vaid kujunevad vastastikusel seoses inimese praktilise kogemuse, valikute ja suhestumisega ümbritseva maailmaga, kuid käesolevas töös keskendume just esimesele protsessile.

Diskursus ei ole pelgalt verbaalne objekt, vaid ka interaktsioon, sotsiaalne praktika või suhtlusviis sotsiaalses, kultuurilises, ajaloolises või poliitilises olukorras (van Dijk 2008: 3). Seega, keel, mida poliitiliselt võimsad (inimesed) kasutavad poliitiliselt nõrkadest (teised loomad) rääkimisel, mõjutab tugevalt seda, millised ideoloogilised arusaamad teiste loomade kohta kehtivad ja kuidas neid antud arusaamade järgi koheldakse. Spetsiesistlik keelekasutus võimaldab meil eirata kannatusi ja väärkohtlemist, mida mitteinimestest loomadele tekitatakse (Dunayer 2001: x). Spetsiesistliku keele kaudu väljendatakse ideoloogilist arvamust, et teised loomad on alamad või pole nii tähtsad kui inimesed.

Paljud ideoloogiad on hinnangud, mille puhul on kõne all pigem põhjendatus kui tõde ning kuigi kriitiline diskursuseanalüüs ei saa hinnata positsiooni tõesust, siis on see üks meetod, mida kasutada laiemates kriitilistes projektides (Fairclough 1995: 18). Kriitilise diskursuseanalüüsi raames üritatakse mõista, paljastada ja vastu seista sotsiaalsele

ebavõrdsusele (Dijk 2008: 85). Seepärast sobib see ka spetsiesismi kui teiste loomade ebavõrdsuse uurimiseks.

Kuigi diskursuseanalüüs võimaldab uurida keelelisi ja tähendusloome protsesse, jäävad selle raames sageli tähelepanuta spetsiesismi alalhoidvad ja taastootvad praktikad, füüsilised piirid ning keskkonnaga vahendatud suhted, mis on samuti tähenduste kujunemise ja kinnistumise oluline osa. Samuti on kriitilisel diskursuseanalüüsil ligipääsupiirangud, mille kohta van Dijk on kirjutanud. Kuigi KDA kaudu saab uurida avalikku uudiste aruannet, juhtkirja, õpikut või reklaame, siis on keeruline uurida, mis toimub diskursiivsete interaktsioonide tipus ehk mis toimub valitsuse koosolekutel või (ajalehe) toimetuse nõupidamistel (2008: 13). Nende piirangutega puutusime ka meie kokku, samuti polnud võimalik uurida, kuidas räägivad omavahel kalurid või jahimehed.

Kriitiline diskursuseanalüüs integreerib teooria ja analüüsi ning on sageli seotud uurija(te) ideoloogiliste seisukohtadega (Van Dijk 1993: 252), seega võetakse uurimisobjekti suhtes teadlik ja kriitiline positsioon, mis lähtub sageli rõhutatud või marginaliseeritud rühmade huvide ja vaatenurkade esiletõstmisest. Lähtume käesoleva töö raames loomaõiguslikust raamistikust keskendudes sellele, kuidas spetsiesistlikku keelt erinevates tekstides esitatakse, ning milliseid võimalikke mõjusid see võib kaasa tuua. Materjali analüüsides tõime välja silmapaistavad näited, mis illustreerivad spetsiesistliku keelt konkreetses valdkonnas, st me ei lugenud kokku kõiki kordi kui teatud sõna esines.

2.2. Spetsiesistliku keele avaldumisvormid

Selles alapeatükis anname põhjalikuma ülevaate erinevatest spetsiesistliku keele avaldumisvormidest. Spetsiesistliku keele avaldumisvormide all mõistame erinevaid viise, kuidas spetsiesistlik keel ilmneb sõnade, väljendite või lauseehituse kaudu. Spetsiesistliku keele avaldumisvormide nimekirja koostamisel tuginesime peamiselt Dunayeri (2001) näidetele ning teiste autorite käsitlustele. Need käsitlused on aga peamiselt inglisekeelsed ja keskenduvad lääne kultuuriruumist pärit näidetele, seega ei pruugi kõik avaldumisvormid eesti keeles samamoodi esile tulla.

Esmast loetelu koostades jaotasime kõik spetsiesistliku keele avaldumisvormid eraldiseisvateks, kuid töö käigus ilmnes, et mõningate avaldumisvormide vahel on sarnasusi ning neid on võimalik grupeerida. Esimesse gruppi koondasime avaldumisvormid, mis on seotud eksitava keelega. Teise gruppi koondasime avaldumisvormid, mille kaudu teisi loomi objektistatakse ning kolmandasse gruppi koondasime avaldumisvormid, mis on seotud inimeste ja teiste loomade vahelise võrdlusega. Need grupeerimised ei tähenda aga seda, et ühes näites ei võiks samaaegselt avalduda spetsiesistlik keel erinevatel viisidel.

2.2.1. Eksitav keel

Eksitavat keelt mõtestame siinkohal kui olukorda, kus kasutatakse erinevaid sõnu olemuslikult samade asjade kirjeldamiseks. Selline olukord võib väljenduda üldiselt kahel moel: esmalt eufemismide kasutamisel, teisalt maskeerimise või kamuflaazimise kaudu.

Eufemismide kasutamine väljendub kui kasutatakse termineid nagu *magama panema*, *eutaneerima*, *parkeerima* mitte *tapma*, *veristama* või *lihaks tegema*. Eufemismide kasutamisel luuakse illusoorne pilt, mis näib õnnelikum ja puhtam kui tegelikkus, mida toiduks kasvatatavad loomad kogevad. Näited nagu *õndsus*, *pensionile jäämine*, *terviklik lõpp* tekitavad ebaselgust, mis tegelikult juhtub nende loomadega (Khazaal, Almiron 2014: 385). Eufemismide kaudu neutraliseeritakse keelt, näiteks Ühendkuningriikides on tapamaja (*slaughterhouse*) ümbernimetatud lihavabrikuks (*meat factory*), sest tapamaja kõlab liiga *negatiivselt* ning lihatööstus tahab, et tarbija ei mõtleks loomast kui indiviidist, vaid pigem *lihast* ehk kui tootest (Joy 2010: 48).

Maskeerimine ehk spetsiesistlik kamuflaazimine tähendab spetsiesistliku keele varjamist näiliselt positiivse retoorika kaudu, mis jätab mulje hoolivusest loomade või keskkonna suhtes, kuigi tegelikkuses jääb spetsiesism varjatult püsima. Maskeerimine võib avalduda keskkonnahoiu kontekstis, kui legitimeeritakse jahti, kalandust või loomaaedade olemasolu väidetava keskkonnahoiu kasu kaudu. See avaldub pehmendavate väljendite kasutamisel selleks, et teistele loomadele tekitatavat kahju legitimeerida. Näiteks kui loomakasvatajad väidavad, et loomad on *humaanselt tapetud* või kui tahetakse teistele loomadele tekitatavat *stressi vähendada*. Bob Torres on kirjutanud, et humaanset ekspluateerimist pole olemas, sest sel hetkel kui kasutame teist olendit instrumentaalselt,

võtame temaltõiguse eksisteerida tema tingimustel, olenemata sellest, kas see olend on inimene või mitteinimene (2008: 26). Tegelikult ei õigusta *humaanselt tapmine* teiste loomade eksploateerimist ega surmamist.

Maskeeriva keele kaudu kirjeldatakse ka loomade surmahetki ja nende võitlust elu eest. Sageli esitatakse selliseid hetki viisil, mis pöörab tähelepanu pigem inimese emotsioonidele või ootustele, mitte loomade kannatustele. Leah Wafleri järgi on loomade vastupanu kirjeldavad narratiivid sageli problemaatilised – nende kaudu kasutatakse mitmesuguseid distantseerimisstrateegiaid, millega loomade vastupanu neutraliseeritakse ja suunatakse kindlatesse „tõe režiimidesse” (Wafler 2021: 79). Teiste loomade vastupanu surutakse alla keele ja tehnoloogiatega kaudu, mis toetavad nende eksploateerimist (samas, 83). Niisugune keelekasutus lihtsustab inimeste jaoks tapetava looma tegevuste kirjeldamist ning võimendab spetsiesismi, kinnistades ideed, et teiste loomade elu ja tunded on vähem väärtuslikud kui inimeste omad.

Käsitletud näidetele toetudes on selgelt näha, et eksitav keel võib väljenduda erinevatel viisidel, kuid enamasti viivad need viisid sama tulemuseni ehk teiste loomade distantseerimiseni inimestest. Mida kaugemal teised loomad inimestest on, seda lihtsam on õigustada nende eksploateerimist.

2.2.2. Objektistav keel

Objektistava keele alla oleme koondanud kokku kõik avaldumisvormid, mis peegeldavad suhtumist teise looma kui objekti. Selles kategoorias on viis avaldumisvormi: objektistamine, asjadele viitavate asesõnade kasutamine, liigitunnusteks taandamine, funktsionaalne keel ning formaliseeriv keel.

2.2.2.1. Objektistamine

Objektistamine toimub siis, kui loomadelt võetakse ära nende elusolendi staatus ja neid käsitletakse esemetena või objektidena. Enim levinud on selle mõiste kasutamine seksuaalse objektistamise puhul. Martha Nussbaum (1995: 250), kes käsitleb küll objektistamist inimeste

ja ennekõike seksuaalse objektistamise kontekstis, toob üldistusena välja seitse viisi, kuidas inimest objektina koheldakse (Nussbaum 1995: 257):

1. Instrumentaalsus (*Instrumentality*): objektistaja kohtleb objekti kui vahendit oma eesmärkide saavutamiseks.
2. Autonoomia eitamine (*Denial of autonomy*): objektistaja kohtleb objekti nagu puuduks sel autonoomia ja enesemääratlemise võime.
3. Inertsus (*Inertness*): objektistaja kohtleb objekti nagu puuduks sel agentsus ja ehk ka aktiivsus.
4. Asendatavus (*Fungibility*): objektistaja kohtleb objekti kui a) miskit, mida saab asendada sama tüüpi objektidega ja/või b) teist tüüpi objektidega.
5. Omavolitsetavus (*Violability*): objektistaja kohtleb objekti kui miskit, mil puudub piir-terviklikkus, mida on lubatud lõhkuda, purustada, sisse murda.
6. Omandatavus (*Ownership*): objektistaja kohtleb objekti kui miskit, mida keegi teine omab, mida saab osta või müüa jne.
7. Subjektiivsuse eitamine (*Denial of subjectivity*): objektistaja kohtleb objekti kui miskit, kelle kogemusi ja tundeid (kui neid üldse on) ei tarvitse arvesse võtta.

Kuigi nimetatud kategooriad on loodud inimese objektistamise analüüsimiseks, sobivad need hästi ka mitteinimloomade objektistamise uurimiseks. Sageli esinevad erinevad objektistamise aspektid koos, näiteks esinevad objektistamise tunnused *instrumentaalsus*, *omandatavus* ja *asendatavus* koos kui uurida farminuduses peetavaid loomi, keda kasutatakse teatud toote saamiseks (piim, munad jne). Mitteinimloomade uuringutes on Nussbaumi kategooriaid kasutatud näiteks Marie-Theres Schlemmer (2017), kes on oma magistritöös loonud viiest tunnusest koosneva tüpoloogia, et uurida nende objektistamist: 1) instrumentaalsus; 2) autonoomia eitamine ja omandatavus; 3) inertsus; 4) asendatavus ning 5) omavolitsetavus.

Levinud on objektistamisel paralleelide tõmbamine naise ja mitteinimloomade vahel (nt Morris jt 2018, Rudman jt 2012). Seejuures tuuakse peamiselt välja naise dehumaniseerimist loomale omaste tunnuste kaudu, näiteks leiti, et just seksuaalse objektistamise puhul kasutatakse võrdlust loomaga, st dehumaniseeritakse naist viidates naisele kui loomale, vähendades nii tema inimlikkust (Morris jt 2018). Selline suhtumine toob esile, et loomaks olemist peetakse solvavaks ja ebasoovitavaks (vt 2.2.3.4.).

Objektistamine on aga ka tüüpiline ja tihti esinev nähtus loomadest rääkimisel. Seda esineb igal pool, nii ilukirjanduses, filmides kui ka teaduses ja ajakirjanduses. Rebecca Stanton (2021) kirjeldab objektistamise esinemist Walt Disney filmides, kus ta leidis, et objektistamine on spetsiesistlik – rotte näidatakse enam negatiivses valguses ja neid objekistatakse, samas koeri antropomorfiseeritakse. Ka ajakirjanduses esineb objektistamist, nii uurisid Natalie Khazaal jt (2016), kuidas mitteanimloomadest ajakirjanduses kirjutatakse ning leidsid mitmesuguseid näiteid objektistavast keelekasutusest. Teiste loomade objektistamine oli üldlevinud, nad toovad välja, et „mitteanimloomi nähakse vaid tootmisühikutena, millel on inimeste jaoks äriiline väärtus” (Khazaal jt 2016: 381). Loomadele omistatakse passiivsus ja väärtus ainult läbi inimeste perspektiivi, mis õigustab nende kasutamist ressursidena. Objektistav keelekasutus väljendub kõige enam siis, kui räägitakse loomadest kui asjadest, millel on rahaline väärtus. Järgnevad avaldumisevormid on seotud objektistamisega, kuid vaatlevad seda konkreetsema või kitsama nurga alt.

2.2.2.2. Asjadele viitavate asesõnade kasutamine elusolendite nimetamisel

Asjastavate asesõnade kasutamine loomade kohta viitab neile kui objektidele, mitte elusolenditele, rõhutades nende subjektiivsuse puudumist. Dunayer tõdeb, et suutmatus kasutada teiste loomade puhul samu lingvistilisi reegleid kui inimeste puhul, esindab spetsiesismi (2001: 149). See avaldumisevorm on enim levinud ingliskeelses keeleruumis, eesti keeles esineb elusolenditele kui asjadele viitamist pigem harva. Siiski oleme analüüsi kaasanud ka selle kategooria, sest seda tuleb ette ka eesti keeleruumis ning eriti just spetsiesistlikus keeles.

Hanna Pooki doktoritöö kirjeldab pronoomenite *kes*, *mis* ja *keegi* kasutamist ning varieerumist eesti murretes. Tema töö üks põhieesmärke oli analüüsida nende asesõnade viidet elususe osas, sest just elusus on see, mis määrab nende asesõnade kasutusviisi. Lingvistiliselt on elusus kujutletav skaalana, mis algab inimesest ja liigub läbi loomade elutute objektideni ning see pole alati vastavuses bioloogia elususe binaarsusega. Kategooriad, mis on hierarhias kõrgemal positsioonil eristatakse grammatiliselt nendest, mis on hierarhias madalamal positsioonil ning nad on ühtlasi üldises lausestruktuuris tähtsamal positsioonil ja käituvad

sagedamini sündmuses agendina. (Pook 2023: 26) See avaldumisvorm toob esile hierarhilise suhtumise.

Küsiivate-siduvate asesõnade *kes* ja *mis* ning umbmääraste asesõnade *keegi* ja *miski* valik eesti keeles oleneb samuti elusushierarhiast (inimene > kõrgem loom > madalam loom > mitteolend) ning individuaalsushierarhiast (indiviid > distributiivne hulk > kollektiiv). Nendes hierarhiates paremalt vasakule suureneb pronoomenite *kes* ja *keegi* kasutuse tõenäosus ja väheneb *mis* ja *miski* pronoomenite kasutuse tõenäosus. (Pook 2023: 74)

Pahatihti viidatakse mitteinimloomadele endiselt asjale viitava asesõnaga, kuigi tegemist on elusolendiga. Selline keelekasutus paneb teistesse liikidesse kuuluvad loomad elutute *asjade* kategooriasse, nende ekspluateerimise legitimeerimiseks.

2.2.2.3. Liigiesindajateks taandamine

Liigiesindajateks taandamine tähendab loomade isikupära ja unikaalsuse kaotamist, keskendudes neile üksnes kui liikide või genofondide esindajatele. Samuti võidakse teistele loomadele viidata kui varudele, eriti on see levinud kaladest rääkimisel, kui kirjeldatakse kalavarude olukorda konkreetsetes piirkondades. Sellega kaasneb Nussbaumi järgi omandatavus ja asendatavus, st olendit koheldakse kui müüdavat asja ning üksikindiviid ei oma tähtsust. Näiteks kui karjast mõni loom ära sureb, asendab omanik ta mõne teise lehmagaga, sest tema jaoks ei ole indiviidil tähtsust, oluline on kari kui tervik. Selline lähenemine kohtleb loomi kui anonüümseid grupe, jättes kõrvale nende individuaalse tähenduse ja väärtuse. See spetsiesistlik avaldumisvorm võib väljenduda kui üritatakse rääkida keskkonnahoiust või liigikaitsest unustades ära, et selgroogsed liigid moodustuvad indiviididest. Mitteinimloomadest räägitakse sageli ainsuses, kuid ei peeta silmas indiviidide, vaid liike, näiteks „põtra on vähe”.

Selline keelekasutus tagab, et teisi loomi nähakse pelgalt kui liiki, mitte kui indiviide, kellel on oma erinevused ja isiksuseomadused. Hästi on seda näha loomkatsetes, kus kõik loomad standardiseeritakse ning taandatakse liigiesindajateks. Loomadele viidatakse loomkatsetes sageli üldiste sõnadega nagu *loom*, *organism* või *isend*, mis aitab

eksperimentaatoril vältida sümpaatia tundmist looma vastu, kelle peal katseid läbi viiakse (Dunayer 2001: 117).

2.2.2.4 Funktsionaalne keel

Kuigi oleme funktsionaalse keele eraldi avaldumisvormina välja toonud, võib öelda, et see on objektistamise alaliik. Objektistamise puhul käsitletakse teisi loomi esemetena, funktsionaalne keel on konkreetsem. Funktsionaalne keel väljendub hetkedel, mil loomad liigitatakse ja määratletakse üksnes selle alusel, millist funktsiooni nad inimeste jaoks täidavad. Oleme selle eraldi välja toonud, kuna taoline keelekasutus on teistest loomadest rääkides väga levinud.

Nussbaumi (1995) järgi on see instrumentaalsus, sest mitteinimloomi kasutatakse vahendina teatud eesmärgi saavutamiseks, näiteks piima või liha tootmiseks. Khazaal jt (2016: 382) leidsid oma uuringus, et loomi defineeritakse metonüümia kaudu, nimetades neid kasutamiskiisi järgi (nt *piimalehm*, *lihavesi*, *villalammas*, *munakana*). Loomi nimetatakse funktsiooni järgi: *farmiloomad*, *laborirotid* ja *võidusõiduhobused*. Selline keelekasutus tarbeasjastab loomad, pannes rõhu sellele, mida nad inimesele suudavad pakkuda, mitte sellele, et nad on tundevoimelised olendid.

Dunayer käsitleb seda teemat põhjalikult ning see spetsiesistliku keele avaldumisvorm on esindatud pea igas tema raamatu peatükis. Ta toob välja, et loomade sildistamine osutub sellele, et teised loomad justkui eksisteerivad selleks, et inimesed saaks neid enda tarbeks ära kasutada (Dunayer 2001: 8).

2.2.2.5. Formaliseeriv keel

See spetsiesistliku keele avaldumisvorm on eelkõige seotud teaduse institutsionaalse kontekstiga. See avaldub siis, kui teisi loomi kategoriseeritakse ja nimetatakse viisil, mis kujutab neid inimestest alaväärisemate olenditena. See võib avalduda mitmel moel. Näiteks kui teiste loomade tegevust ja käitumist süstematiseeritakse viisil, mis kasutavad emotsioonide asemel mehhanistlikku sõnavara. Selline sõnavara käsitleb mitteinimloomi kui masinaid, millel puuduvad tunded ja autonoomia.

Teine viis, kuidas see väljenduda võib, on siis, kui nimede asemel kasutatakse numbreid. Dunayer kirjutab enda kogemusest, kui ta koolitöö juhendaja ütles, et ta peab rottide nimed kirjutisest eemaldama ja asendama need numbritega, muidu kirjatööd ei publitseerita (samas, 116). Loomade nimetamine numbritega aitab uurijal end nendest distantseerida ning vaadelda neid kui uurimisobjekte. Anonüümsus võimaldab uurijal eksperimendis kasutatavast loomast emotsionaalselt eemalduda ning vältida empaatia tundmist valulike eksperimentide läbiviimisel.

2.2.3. Inimeste ja teiste loomade vahelised võrdlused

Siia gruppi oleme koondanud spetsiesistliku keele avaldumisvormid, mis on seotud inimesekeskse maailmavaatega ja muude võrdlustega inimeste ja teiste loomade vahel. Anname ülevaate antropotsentristlikust, antropomorfistlikust, hierarhiseerivast ning solvavast keelest.

2.2.3.1. Antropotsentristlik keel

Antropotsentrism tähendab inimesekesksust, kuid kõige olulisemas filosoofilises vormis on see uskumus, et ainult inimestel on väärtus iseeneses. Seevastu kõigil teistel elusolenditel on väärtus vaid nende võimes inimestele kasulik olla ehk nende instrumentaalses väärtuses. (Kopina jt 2018: 115) Tugevate antropotsentristlike tõekspidamistega inimesed näevad inimliiki loodusest eraldiseisvana, mis avaldub dihhotoomia loodus ja kultuur või inimene ja loom näol. Antropotsentrism võib väljenduda ka tajudes inimest looduse osana, aga olles liikide hierarhia tipus. Carol J. Adamsi arvates võib vähemalt kristlikus kultuuris olla üheks põhjuseks 1. Moosese 1: 26 salm, kui Jumal annab inimesele võimu valitseda teiste loomade üle (Adams 2015: 46–47). Selline hierarhiline maailmavaade loob alused antropotsentrismiks – inimene tajub, et on hierarhia tipus ning kasutab seda õigustamaks teiste loomade ekspluateerimist enda kasuks. Näiteks kui inimesi võrreldakse teiste loomadega, siis inimesed on unikaalsed, aga kui teisi loomi võrreldakse omavahel siis neid kirjeldatakse lihtsalt üksteisest erinevatena, või dihhotoomia inimene ja loom kaudu, mil teisi loomi käsitletakse üldiselt ainsuses ühe ebaselge ja eristamata kategooriana, kuid inimesed, kes samuti loomariiki kuuluvad tõstetakse sealt välja

(Rattasepp 2018: 13). Erinevate arusaamade tõttu arvavad mõned inimesed siiani, et inimloom on mingil põhjusel “kõrgem loom” ning nagu näha, siis avaldub see ka keelekasutuses.

Antropotsentrism viitab inimkesksele maailmavaatele, kus erinevaid teiste loomade peal läbiviidavaid protsesse hinnatakse inimese perspektiivist ja kasust lähtuvalt. See tuli esile materjali uurides, kui selgus, et antropotsentrism ilmneb sageli keelekasutuses, mis kirjeldab inimese mugavust kui esmast ja ainuolulist mõõdupuud, jättes tähelepanuta mõju teistele loomadele. Antropotsentristlik keelekasutus väljendub seega siis, kui inimese antropotsentristlikud vaated keelde jõuavad. Näiteks, kui loomadest kirjutades väljendub inimeste huvi loomade kasvatamise vastu või kui lähtutakse majanduslikust huvist.

Antropotsentristlik keel võib esineda ka liikide eristuste markeerimisel, kui teiste loomade kognitiivseid võimeid ja emotsioone eitatakse ning selle kaudu tekitatakse eristus inimese ja teise looma vahel – *paaritumine* vs *armastus*, *emainstinkt* vs *emaarmastus* või *häälitsemine* vs *keel*. Sellise keelekasutusega välditakse paralleele inimeste ja teiste loomade vahel. Juhindudes Ameerika kirjanduskriitiku ja satiiriku Will Cuppy ütlemisele “kui loom teeb midagi, nimetame me seda instinktiks, kui meie teeme sama asja samal põhjusel, nimetame me seda intelligentsiks” (Dunayer 2001: 21) kirjutab Dunayer, et inimliigi jaoks reserveeritud terminid ülistavad meid ning teistele liikidele omistatud terminid halvustavad neid (samas, 23). Vältides samade sõnade kasutamist inimeste ja teiste loomade vahel kinnitatakse arvamust, et me oleme erinevad, kuid tegelikult on meil palju ühiseid jooni (nagu õppimisvõime, valukogemus, jne).

2.2.3.2. Antropomorfistlik keel

Antropomorfistlik keelekasutus väljendub, kui teistele loomadele omistatakse inimlikke tunnuseid. Ei ole antropomorfne uskuda, et teistel loomadel on tunded, mõtted ja isiksused (*personalities*), kuid on antropomorfne arvata, et neil peaksid olema inimlikud mõtted, tunded ja isiksused (Dunayer 2001: 22–23). Alise Birnbauma on oma magistritöös käsitlenud antropomorfismi mõistet loomaõiguse kampaaniate raames. Ta toob välja, et antropomorfism, mis väljendub inimlike füüsiliste tunnuste omistamises teistele loomadele, on väga ilmne, samas vaimsete seisundite omistamine mitteinimloomadele on probleemsem, kuna

piir inimkeskse antropomorfismi ja loomakeskse antropomorfismi vahel on hägune (Birnbauma 2019: 16).

Antropomorfismist on pikemalt kirjutanud Franz de Waal, osutades, et on olemas loomakeskne antropomorfism ja inimesekeskne antropomorfism. Inimesekeskse antropomorfismi puhul võetakse eeskujuks inimene ja kirjeldatakse, kuidas inimene antud olukorras tunneks, mille puhul naiivselt omistatakse ebapiisava teabe põhjal omaenda emotsioonid ja mõtted teistele loomadele. Sellist liiki antropomorfism teenib inimeste sotsiaalseid eesmärke. (de Waal 1999: 260–262) Loomakeskse või liigikeskse antropomorfismi puhul aga ei omistata loomadele inimlikke kalduvusi, vaid üritatakse käitumist tõlgendada konkreetse looma vaatenurgast (samas, 266). Antropomorfismi puhul kasutatakse tihti metafoore, sest meie meel suudab siis maailma hõlpsamal viisil korraldada ning tagada arusaadavust. Probleem seisneb aga selles kui metafoore hakatakse sõna-sõnalt tõe pähe võtma ning selle kaudu reaalsust varjama. Antropomorfistlike silte kasutades ei tohiks loobuda kriitilisest distantsist ehk siis võib tõmmata paralleele oma kogemustega, kuid ei tohiks eitada erinevusi. (Samas, 263–264)

Antud töö raames oleme üritanud eelkõige esile tuua inimesekeskse antropomorfismi olukorrad, ehk kui teistele loomadele on omistatud emotsioonid või tunded lähtuvalt inimeste seisukohast. Sealjuures oleme juhindunud Birnbauma tõdemusest, et antropotsentrismi ja antropomorfismi avaldumisvormide analüüsimisel tuleb arvestada, et need on teatud määral vältimatud ning omased keelele endale (Birnbauma 2019: 21).

2.2.3.3. Hierarhiseeriv keel

Hierarhia väljendub keeles, kui loomad jagatakse *kasulike* ja *kahjulike* kategooriatesse vastavalt sellele, kuidas nad inimestele mõjuvad. Seepärast liigitub hierarhiline keel ka antropotsentrismiga seotud avaldumisvormide hulka, sest teisi loomi hierarhiseeritakse vastavalt inimese seisukohast. Dunayer sõnab, et hierarhiliste terminite kasutamisel luuakse teistest loomadest alaväärsem kategooria (2001: 20) ning rõhutatakse inimese üleolekut, ülistades teda kui looduse krooni või „kõrgeima arenguastme” esindajat.

Sara Marriott ja Helen J. Cassaday viisid läbi uuringu sellest, kuidas suhtutakse teiste loomade ärakasutamisesse ning leidsid, et see roll, mis loomadele on kultuuriliselt määratud

mängib on oluline. Uuringus osalejad olid vastu sellele, et lemmikloomi, koeri ja kasse, kuidagi ära kasutatakse, kuid teiste loomade kasutamist meditsiinilistes uuringutes peeti vastuvõetavaks. Samuti olid neutraalsed hoiakud kahjurite ning “kasumi eesmärgil kasutatavate liikide suhtes”. (Marriott, Cassaday 2022: 9) Ühes teises uuringus avastati, et inimesed on valmis kaitsma loomaliike, kes on fülogeneetiliselt meile lähedasemad (nt imetajad) võrreldes liikidega, kes on kaugemad (nt selgrootud), mis viitab sellele, et inimestel on suurem empaatia nunnude ja meile sarnaste liikide vastu (Prokop *et al.* 2021: 9).

2.2.3.4. Solvav keel

Loomanimetuste kasutamine erinevates kultuurides varieerub: mõnel juhul rõhutatakse nende positiivseid omadusi, samas kui teinekord kasutatakse neid sihilikult teisi inimesi solvava vahendina, ning just viimane lähenemine viitab spetsiesismi esinemisele. Enamasti avalduvad sellised solvangud metafooride kaudu, kus võrreldakse inimest teise loomaga. Juba võrdluse toomist inimese ja looma vahel tajutakse negatiivselt, mis näitlikustab inimese üleolevat suhtumist teistesse loomadesse (Sommer jt 2011: 247).

Selle avaldumisvormi on välja toonud ka Dunayer, metafooridest rääkivas peatükis väidab ta, et enamik mitteinimlooma põhiseid metafoore jäädvustab nende kohta käivat põlglikku vaadet, mis soodustab nende rõhumist (Dunayer 2001: 157). Siinkohal saab välja tuua kaks võimalust, kuidas loomanimetusi kasutatakse solvamiseks. Esiteks esineb see siis, kui spetsiesism avaldub inimestest rääkimisel ehk kui inimesest räägitakse kui mõnest teisest loomast. See avaldub tavaliselt metafooride kaudu, nagu näiteks “loll kui lammas”, “käitub nagu siga/lehm”. Läbi spetsiesismi spektri vaadates omandab selliste solvangute kaudu mitteinimloom negatiivse kuvandi, kui adressaadiks on teine inimene, siis kehtestatakse negatiivne kuvand ka temale (samas). Teiseks avaldub spetsiesism teistest loomadest rääkimisel kui neid iseloomustatakse ühiskonnas negatiivsena tajutud omaduste või käitumisviiside kaudu. Näiteks kasutades sõna *seapesa* inimeste poolt loodud kohtade kirjeldamiseks, mida tajutakse kaootilise või räpasena kinnitatakse arvamust, et sead on räpased, kuigi tegelikkus on vastupidine.

Dunayer leiab, et igasugune negatiivne kuvand teisest liigist aitab hoida seda liiki ekspluateerituna ning teistele loomadele omistatud “negatiivsed” tunnused on inimlikud

tunnused (Dunayer 2001: 166). Seega, sellised metafoorid ja solvangud ei põhine zooloogilistel faktidel, vaid inimeste antropotsentristlikul maailmapildil. Mitteinimloomade ühekülgsed stereotüübid on meedias väga levinud ning see kinnistab inimeste negatiivset suhtumist teatud loomaliikidesse (Merskin 2022). Kui inimene puutub näiteks seaga ainult meedia kaudu kokku, kujuneb tal kujutlus seast kui laisast, räpasest loomast, kes on toiduks mõeldud (Joy 2010: 24).

3. Spetsiesistliku keelekasutuse avaldumine harrastuskalapüügi näidetel

Selles peatükis kirjeldatakse harrastuskalapüügi materjalides avalduvat spetsiesistlikku keelt. Harrastuskalapüügi uurimiseks on analüüsitavaks materjaliks valitud raamatud ning meediaväljaanded, mis on suunatud kaluritele või alustavatele kalastushuvilistele. Tsitaatides kasutatud rõhutused (bold) on autorite lisatud, kui ei ole märgitud teisiti. Raamatutele viidates kasutatakse koodi KR (vt Lisa 1 Tabel 1). Nendeks raamatuteks said:

- püügitehnikatele ja rakendustele keskenduvad *Spinningupüük* (2007) (KR2), *Sikutipüük* (2007) (KR2.5);
- lastele mõeldud *Lapse oma kalameheraamat* (2003) (KR6);
- *Meie kalad olelusvõitluses* (2006) (KR5), mis annab ülevaate Eesti vetes elavatest kaladest;
- *Kalastaja ABC* (2018) (KR1), mis annab ülevaate erinevatest kaladest, püügiviisidest ja püügikohtadest;
- *Teekond kalameheks* (2014) (KR3) ja *Jahimees naerab, kalamees muigab* (2013) (KR4), mis erinevad teistest žanri poolest, sest on pigem illustreerivad ja juturaamatud kui õpetlikud.

Meediaväljaannetest jäid valimisse Äripäeva kirjastuse ajakiri *Kalastaja* ning Õhtulehe kirjastuse ajakiri *Kalale! Looduses*, mille väljaandmine on nüüdseks lõpetatud. Uuriti *Kalale! Looduses* artikleid, mis ilmusid vahemikus aastatel 2019–2025 ja millele oli olemas digitaalne ligipääs. Sama ajavahemiku võeti ka *Kalastaja* ajakirja jaoks. Viidates kasutatakse *Kalastaja*

puhul koodi K ning *Kalale! Looduses* koodi KL (vt Lisa 1 Tabel 2 ja Tabel 3). Valimi hõlmavuse tagamiseks erinevate aastaaegade lõikes valiti igast aastast analüüsi jaoks artiklid kolmest erinevast kuust. Erandiks oli 2019. aasta, mille puhul oli ajakirja *Kalale! Looduses* artiklitest kättesaadav vaid kahe kuu materjal, ning 2025. aasta, mille analüüsi hetkel oli ilmunud vaid jaanuarikuu number. Lähtuti seega järgnevast skeemist:

2019: september, november;
2020: jaanuar, juuni, november;
2021: veebruar, juuli, detsember;
2022: märts, august, jaanuar;
2023: aprill, september, veebruar;
2024: mai, oktoober, märts;
2025: jaanuar.

3.1. Eksitav keel

Meetodi peatükis (2.2.1) kirjutasime, et eksitava keele alavormid on eufemismid ning maskeeriv keel. Harrastuskalanduse puhul ei esinenud eufemisme eriti sagedasti, kuid neid leidis kalade tapmisega seotud väljendustes. Näiteks *Lapse oma kalameheraamatus* kasutati väljendit *suigutamine* (KR6: 40) ning ühes artiklis kirjutati kalade *hinge heitmisest* (KL65). Samuti on kirjeldatud kalade *veest välja korjamist* (KL1) ja *välja püüdmist* (K6), mille puhul luuakse paralleel saagikoristusega. Mõningaid üksikuid eufemismi näiteid leidis veel, kui kirjutati *tagakiusamisest* (KL12) ja *küttimisest* (K6). Neid väljendeid ei saa aga mõista lihtsalt kui *tapmise* varjamise strateegiaid, sest ka *tapmine* on sotsiaalselt ja moraalselt laetud mõiste, mille kasutamine suunab teatud viisil mõistmist ja hinnanguid. Keeleliste valikute erinevus ei kujuta endast pelgalt tegelikkuse ilustamist või moonutamist, vaid toob esile, kuidas loomade ja inimeste suhteid keele kaudu erinevalt tähendatakse ja mõtestatakse.

Spetsiesistlikest avaldumisvormidest ülevaadet andes kirjutasime eksitava keele all täpsemalt lahti ka kamuflaaži ehk maskeerimise võtte. Harrastuskalanduse raamatute ja ajakirjade kontekstis esines seda avaldumisvormi võrdlemisi vähe, kuid mõned näited on siiski võimalik välja tuua. Järgnevalt on loodud alajaotused kalade valu maskeerimise ja kalade võitluse maskeerimise kohta.

3.1.1. Kalade valu maskeerimine

Maskeerimine esineb, kui kirjutatakse, et kaladele ei taheta tegelikult stressi või valu põhjustada. Kahel juhul kirjutatakse, et kaladele tahetakse võimalikult vähe stressi põhjustada (KL36; KL68), kuid seda arvestades võib küsida, kas sellised avaldused on kooskõlas tegelike praktikatega, kus inimtegevuse tagajärjel kalade elu lõpeb.

Järgnevates näidetes kirjeldatakse tegevusi, mis ilmselgelt kaladele, nagu igale teisele elusolendile, valu tekitavad, kuid millele ei pöörata tähelepanu. Neid tegevusi kirjeldatakse kui igapäevaseid ja normaalseid praktikaid, kuigi need toovad kaladele ilmselgelt valu.

Kui saak oli suur, hoiti neid nõgeste sees elusalt veel pikka aega. (KR4: 150)

Hakkasin meeleheitlikult pinnal ulpivaid uimasemaid kalu kuivale loopima. (KR4: 170)

Tema ülesanne oli ka kasti visatud kala raudpoldiga uimaseks lüüa, et see välja ei hüppaks. (KR4: 177)

Eriti oli abi isa poolt kala kuklasse antud paarist korralikust vopsust hauskariga. (KR3: 27)

Järjekordne ahvenamürakas märatses paadis ja ootas oma hauskarivopse kuklasse. (KR3: 27)

Eelistatuim on koger, kes konksu otsas kõige kauem elus püsib... (KR1: 37)

Et siia hõrk maitse esile tuleks, peab elusal kalal kohe kõri läbi lõikama ja vere välja laskma. (KR1: 75)

Paadis madistasime veel pisut, enne kui nuiaga oma maksma sain pandud. (KL1)

Eelnevad näited kirjeldavad konkreetseid vägivaldseid olukordi, kuid maskeeriva keelega on suudetud kalade kannatusi pehmendada. Taolised sõnastused loovad distantse tegeliku valu ja teo toimepanija vahel, võimaldades kalade kohtlemist objektidena, kelle heaolu ei ole oluline. See normaliseerimine muudab vägivalda nähtamatuks ning võimaldab jätkata praktikatega, mis eiravad kalade kui tundevoimeliste olendite kannatusi.

3.1.2. Surma vastu võitlemise maskeerimine

Kirjeldades kalapüügi olukordi, mil kala üritab vastu võidelda ja õnge otsast vabaneda, omistatakse talle agentsus ja kogemisvõime. Selline keelekasutus, mis esitab kala kui subjekti, on märkimisväärne ja mõjub positiivselt, kuna see tunnistab tema aktiivset rolli ja kogemust.

Samas aga luuakse keelega illusioon kalapüügist kui õiglasest ja võrdsest võitlusest, kuigi tegelikkuses on kaluritel püügivahendid ja ülekaalukas kontroll, samas kui kaladel puuduvad võimalused end tõhusalt kaitsta. Dunayer on kirjutanud, et keelega jäetakse mulje üks ühele konkurentsist, kus kalad on vaenlased või vastased (Dunayer 2001: 70). See ilmneb ka kahel korral uurimismaterjalis, mil “vastane oli vääriline ja sikutas teises otsas mis kole” (KR3: 27) ja “see polnud minu suurim troopikast saadud röövkala, kuid kindlasti kõige tugevamalt võidelnud vastane” (KL30). Vastane on see, kes on millegi või kellegi vastu või kes suhtub teise indiviidi vaenulikult. Kala on kindlasti püüdmisolukorra vastane, kuid tekib küsimus, kas kala saab olla inimese vastane kui kõik, mis ta teeb on see, et võitleb enda vabaduse eest. Inimesed, kes suhtuvad kaladesse vaenulikult, võivad aga kalade jaoks olla vastased nagu on ka kirjutanud Ervin Pihu: “inimene on juba vanimast kiviajast saadik olnud kalade kõige riukalisem ja ohtlikum vastane” (KR5: 240).

Nagu oleks tegemist vastastikuse agressiooniga, kasutatakse harrastuskalapüügis sõnu *võitlus* ja *lahing* (Dunayer 2001: 70). Kuigi selle töö uurimismaterjalis sõna *lahing* ei kasutatud, siis *võitlusest* kirjutati küll (vt Lisa 2 E1). Need näited illustreerivad mitte ainult seda, et kalapüüki võetakse kui võitlust, vaid ka seda, et kalurid saavad sellest võitlusest adrenaliini. Seetõttu võiks selle näite liigitada ka antropotsentristliku keele alla, kuna võitlust mõtestatakse inimese vaatepunktist.

Maskeerivat keelt kasutatakse kalapüügi olukorras ka siis, kui räägitakse kalade *väsitamisest* (vt Lisa 2 E2). Väsitamine kõlab nagu neutraalne tegevus, kuid tegelikkuses tähendab see kala kurnamist enne kui ta veest välja tõmmatakse või tapetakse. Sõna *väsitamine* pehmendab tegelikkust ja muudab inimeste jaoks lihtsamaks kalapüügi julmuse vältimise.

3.2. Objektistav keel

Nagu teoreetilises osas juba öeldud sai, siis objektistamine väljendub siis, kui teise elusolendisse suhtutakse kui objekti. See on enim esile tulnud avaldumisvorm, mis sisaldab endas nelja väiksemat alajaotust: objektistamine, liigiesindajaks taandamine ning funktsionaalne keel.

3.2.1. Objektistamine

Selles alapeatükis võtame esmalt vaatluse alla olukorrad, kui kaladele viidatakse konkreetselt sõnaga *objekt*. Selle sõna kaudu avaldub objektistav keel kõige otsesemalt, sest elusolend jäetakse ilma autonoomsusest või üldisemalt elususe tunnustest. Kuigi *Spinningupüük* raamatus seda sõna ei kasutata, siis Apollo raamatupoe lehel, kus on raamatu tutvustus, viidatakse kaladele kui *püügiobjektidele*². Sama sõna on kasutatud ka raamatutes *Kalastaja ABC* (KR1: 77) ning *Meie kalad olelusvõitluses* (KR5: 92). Samuti tuleb see sõna esile kahes artiklis (KL10; KL41). Inimeste omandit või millegi omandatavust kirjeldatakse ka sõnaga *saak*. Uuritavast materjalist tuleb esile, et kui kala on saanud saagi nimetuse, siis on eemaldatud temalt ka agentsus ja aktiivsus ehk *saak* on midagi, millega saab midagi teha, mitte keegi, kellel on oma tunded. Raamatus *Teekond kalameheks* kirjeldab autor kolme korda, mil ta kala kui saagiga tegi seda, mida ise soovis, seejuures arvesse võtmata kala enda kogemusi.

Panin asjad kohe kokku ja tormasin **saagiga** koju eputama. (KR3: 8)

Jooksin tabatud **saaki** kohe ka teistele demonstreerima. (KR3: 10)

Saak igast küljest üles pildistatud, meenus mulle ühtäkki, et jõkke jäi ju veel kaks kala ja need on vaja samuti kinni püüda. (KR3: 10)

Nagu näidetest ilmneb, siis autor kasutab sõna *saak* siis, kui kala on kätte saadud ja teda on vaja teistele näidata. Teistes olukordades kasutatakse seda sõna ka siis, kui kala on alles vaja kätte saada või illustreeritakse tema objektiivsust (vt Lisa 2 O1). *Saak* viitab kalapüügi tulemusele kui mõõdetavale ja omistatavale objektile, mil kala väärtus seisneb tema suurus, koguses ja püüdja rahulolus, mitte kala kui subjekti väärtuses endas.

Lisaks sõnadele (*püügi*)*objekt* ja *saak* viidatakse kaladele kui asjadele ka sõnade *eksemplar* (vt Lisa 2 O2), *materjal* (KR5: 88, 228), *artikkel* (KL16) ja *ressurss* (KL51, KL60) kaudu. *Eksemplar* on Sõnaveebi järgi üksikese³, *materjal* on aine või töödeldud tooted, millest midagi valmistatakse, toodetakse, ehitatakse⁴ ning *artikkel* on lisaks kõigele muule ka inimese valmistatud toode, mida teistest samaliigilistest eristab number- või tähttähis või erinimetus⁵.

² <https://www.apollo.ee/spinningupuuk.html>

³ <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/eki,esterm/eksemplar/1/est>

⁴ <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/eki,esterm/materjal/1/est>

⁵ <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/eki,esterm/artikkel/1/est>

Kui mitteinimloomadele viidatakse sõnade kaudu, mis neid objektistavad, siis legitimeeritakse nende objekti staatust ja arvamust, et neid võib kohelda ilma nende elusid arvesse võtmata. Ka sõna *trofee* on objektistav (vt Lisa 2 O3), sest selle puhul on tegemist millegagi, mida teistele näidata saab või mis jääb mälestama edukat jahil- või kalalkäiku.

Objektistamine avaldub ka siis, kui elusolendite suhtes rakendatakse sekkumist nende kehale või eluviisile osas ilma, et oleks arvesse võetud nende liigilisi vajadusi või võimalikku kannatust. Üks selline tegevus on *asustamine* (vt Lisa 2 O4). Kuigi kalade asustamine on esmalt tegevus, väljendub selles ka objektistav keel. Asustamine viitab sõnana justkui neutraalsele või isegi positiivsele tegevusele, mille kaudu kalu viiakse uutesse elupaikadesse. Samas ei peegeldu sõna kasutuses kalade endi vaatenurk ega kogemus – neid käsitletakse pigem ressursina, mille liikumist juhib inimkeskne huvi. Kuigi siinkohal saaks vaielda, et kalu asustatakse nende endi pärast või veekogude pärast, kuid näidetest tuleb siiski esile, et asustatakse selle tõttu, et neid kalu sealt samast kohast hiljem püüda saaks. Seetõttu võib seda nähtust liigitada ka antropotsentristliku keele alla, kuid kuna rõhk ei ole niivõrd inimkesksetel huvidel, vaid viisil, kuidas kaladest räägitakse kui passiivsetest objektidest, siis sobib see pigem objektistava keele näiteks.

Eestis käib juba aastakümneid lõputu arutelu, kas kormoranid on kalandusele kahjulikud või mitte. Asi on tegelikult lihtne – täna söövad nad aastas juba rannakalurite saagiga sarnase **kalakoguse, suurusjärgus 10000 tonni**, mida siin veel rääkida? (K37)

Kalast saadavat ainelist kasu väljendavad kõige otsesemalt tema **aastase saagi numbrid tonnides** viimase kümnendi jooksul. Kokku on võetud nii töenduslike kui ka sportlike vahenditega püütud kala kogused. Kõrvallahtris järgneb saagi rahaline väärtus (**kr/kg**). Silmas on peetud kala kokkuostuhinda, mida saab kalur või kalakasvataja püütud või kasvatatud kala eest. (KR5: 19)

Vaatamata sellele, et ahvenad pole eriti koostöövalmid ja tahavad meelitamist, koguneb püügi lõppedes kasti umbes **8 kg** valitud kala. (K15)

Sel sügisel tabatud haugide kaal jäi valdavalt **2–4 kg** vahele. (K36)

Kaladest kirjutatakse vahel ka koguste ning täpsemalt tonnide ja kilogrammide kaudu. Sellise objektistava keele läbi taandatakse nad pelgalt ressursiks ja vähendatakse nende individuaalset väärtust.

3.2.2. Liigiesindajateks taandamine

Teoreetilises osas tõime välja, et kui kirjutatakse kalavarudest, siis see on spetsiesistliku keele avaldumisvorm, sest elusolendeid koheldakse kui ressursi mitte kogemuste ja vajadustega olendeid. Üldse kasutati seda sõna *kalavaru* ühes raamatus ning 26 erinevas artiklis. Peamiselt kirjeldatakse, kuidas kalavarud on raskes olukorras (KR5: 5; K32), pole enam jätkusuutlikud (K6) või et neid tuleb säästa, hoida ja kaitsta (KL21; KL25; K13). Lisaks üldisemast *kalavarust* kirjutatakse ka *siia*- (KL16, K20), *lõhe*- (K7), *ahvena*- (K14; K6), *haugi*- (KR5: 95; K1), *säina*- (K1), *meriforelli*- (K4), *koha*- (KR5: 226; K21; K26), *räime*- (K27), *lestavarudest* (K28). Selline keelekasutus tagab aga selle, et neid kalu nähakse liikidena, mitte individidena.

Teine peamine liigiesindajaks taandamise viis tuleb esile uuritavas materjalis kui kirjutatakse ühest liigist laiemalt, aga kasutatakse sõnu ainsuses või kasutatakse asesõna *ta* (vt Lisa 2 O5). Ainsuses peaksime rääkima konkreetsetest individidest, näiteks kui tehakse pilti kohaga või vaadatakse ujuvat lesta. Kui aga kirjeldatakse liigi üldist välimust või kudemis- ja püügipiirkondi, siis peaks kirjutama mitmuses – kohadest või lestadest. Seega asesõna *ta* võiks kasutada konkreetsetest individidest rääkides, kuid liikidest kirjutades võiks kasutada asesõnu *nad* või *nemad*.

Ka kolmas liigiesindajaks taandamise viis on seotud asesõnadega. Seda, et eesti keeles kasutatakse elusatele individidele viitamisel asjastavaid asesõnu, tuli ette harva. Sagedasti esines seda aga siis, kui kaladest räägiti üldistavalt kui liikidest (vt Lisa 2 O6). Nende näidete puhul on märgata, et kaladele viidatakse üldistaval viisil, kus nad on taandatud liigi esindajateks. See liigiesindajaks taandamine tähendab, et kaladest ei räägita kui tunnetusvõimelistest individidest, vaid kui tüüpilistest esindajatest, kes täidavad mingit funktsiooni, mistõttu kaob nende individuaalne kogemus ja subjektsus keelelises kujutuses.

3.2.3. Funktsionaalne keel

Funktsionaalne keel väljendub kui kaladest räägitakse kasutamiski viisi vaatepunktist. Siin tulebki vahe objektistava ja funktsionaalse keele vahel, sest objektistava keele puhul toodi esile olukorrad, kus kaladele ja teistele loomadele viidati kui objektidele, keda inimesed mingil viisil

ära kasutavad. Funktsionaalse keele puhul on aga esikohal näited, kus kaladele viidatakse selle järgi, missugust funktsiooni nad inimeste jaoks täidavad.

Peamiselt esines funktsionaalne keel siis, kui kaladele viidati kui *söögile* (vt Lisa 2 O7) või pandi rõhk nende *kulinaarestele omadustele* (vt Lisa 2 O8). Viidates kaladele kui toiduainetele käsitletakse neid sageli kui inimeste jaoks mõeldud ressursi või omandit, viitamata nende iseseisvale väärtusele. Arvestades, et kalu püütakse tavaliselt just selleks, et neid süüa, siis polnud üllatav, et nende kulinaarsest väärtusest ja maitseomadustest nii palju kirjutati.

3.2.3.1. Funktsionaalne nimetamine

Funktsionaalne keel avaldub täpsemalt ka funktsionaalse nimetamise kaudu, mil näited on just kalade nimetamisviisidest ja millest enamasti on liitsõnad, millega kujutatakse kalade instrumentaalsust. Näiteks pisemaid kalu, keda kasutatakse söödana, nimetatakse *söödakaladeks* (vt Lisa 2 O9) või *elussöödaks* (vt Lisa 2 O10). Neid, keda aga süüakse, nimetatakse *delikatesskaladeks* (KR4: 168), *söögikaladeks* (vt Lisa 2 O11) ja *toidukaladeks* (vt Lisa 2 O12). Konkreetsemalt nimetatakse lesta *praekalaks* (KL28), haugi *kotletikalaks* (KR1: 39), haugi *pannikalaks* (KL14), räabist *grillikalaks* (KL24) ja kiiska *uhhaakalaks* (K18).

Teised nimetused, mis empiirilises materjalis esinesid ja mis polnud toiduga seotud, olid: *saakkala* (vt Lisa 2 O13), *püügikala* (vt Lisa 2 O14), *möödukala* (vt Lisa 2 O15), *spordikala* (vt Lisa 2 O16), *töönduskala* (vt Lisa 2 O16), *kotikala* (KL9; K15), *rekordkala* (vt Lisa 2 O18), *rekordahven* (KL44), *rekordhaug* (KL65), *eksportkala* (KR5: 228) ja *võidukala* (KL38).

Seega tuleb uuritavast materjalist esile, et kalu nimetatakse tihti selle järgi, mida konkreetse kalaga tehakse. Kuna enamasti kalu püütakse, siis ilmselt seepärast on paljud kalad ka nimetatud *püügikaladeks* ning kuna neid püütakse inimestele söögiks, siis on levinud ka nende nimetamine *toidu-* või *söögikaladeks*. Funktsionaalne keelekasutus oli uuritavas materjalis tihti seotud hierarhilise keelekasutusega, mis väljendus läbi sõnade *vääriskala* ning *prügikala*. Sellest olen pikemalt kirjutanud hierarhiseeriva keele alapeatükis (vt ptk. 3.3.3.).

3.3. Inimeste ja kalade vahelised võrdlused

Selles peatükis analüüsitakse, kuidas kalapüüki ja loomakasvatust käsitlevates tarbetekstides kujutatakse inimeste ja kalade vahelist võrdlust. Näited hõlmavad endas antropotsentristlikku, antropomorfistlikku, hierarhiseerivat ja solvavat keelt.

3.3.1. Antropotsentristlik keel

Selles alapeatükis tulevad vaatluse alla näited, mis hõlmavad ka objektistavat keelt ja funktsionaalset nimetamist. Esimesse kategooriasse liigituvad näited, kus käsitletakse kalu omandisuhte kaudu ja kuigi see kategooria sobiks ka objektistava keele avaldumisvormide hulka, siis on see toodud antropotsentrismi juures esile just seetõttu, et kaladele ei viidata otseselt kui objektidele, vaid lihtsalt kui *meie kaladele*. Teise kategooriasse liigituvad näited, kus kalu vaadeldakse kasulikena või kahjulikena majanduslikust perspektiivist lähtudes.

Viidates kaladele kui *meie kaladele* tuleb spetsiesism ja antropotsentrism esile juhul, kui sõnaühend viitab sellele, et kalad on inimeste omand või neil on vaid instrumentaalne väärtus. Kõige paremini tuleb omandisuhe *meie kalade* puhul esile Pihu lauses, et “peame olema meie kaladele tänulikud, et nad nii karmis olelusvõitluses on suutnud püsima jääda ja loodetavasti rikastavad meie lõunalauda ka tulevikus” (KR5: 255). Kalade suutlikkus karmis olelusvõitluses ellu jääda on juba iseenesest võit, sest liigirikkuse säilimine on oluline ning keegi ei soovi, et looma- või kalaliigid välja sureksid. Viimase näite puhul tundub aga, et oluline pole see, kas kalad jäävad elama, vaid see, kas neid saaks ka tulevikus süüa.

Samas ei pruugi väljend *meie kalad* alati tähendada omandisuhet – mõnes kontekstis võib *meie kalad* viidata ka kuuluvustundele või kultuurilisele seotusele loodusega nt kui *meie kaladeks* nimetatakse neid liike, kes lihtsalt elavad Eesti vetes (vt Lisa 2 MK1). Selline mitmetimõistetavus osutab sellele, et tekstide tõlgendamisel tuleb arvestada nii keelekasutuse kui ka konteksti nüanssidega.

3.3.1.1. Majanduslik keel

Majanduslik perspektiiv on tihedalt seotud objektistava avaldumisvormiga, sest kirjutades kalade hinnast ja ostmisest-müümisest nad objektistatakse ehk kaubastatakse. Tänapäeval omandatakse läbi rahaliste tehingute asju ning elusloomi, kes saavad läbi ostu inimeste omandiks. Järgnevad näited toovad esile olukorra, kus kaladel pole väärtust iseeneses, vaid nende väärtus seisneb selles, kui kasulikud nad inimestele majanduslikult on. Esmalt vaatame näiteid, milles kasutatakse konkreetset sõnapaare *majanduslik kasu* või *aineline kasu*.

Järgnev teave peaks kalahuvilistel võimaldama paremini tundma õppida neid **majanduslikult tähtsaid** ja bioloogiliselt huvipakkuvaid veeloomi, võimaldades teadlikumalt ning sihikindlamalt anda oma panus meie kalarikkuste säilitamise ja suurendamise heaks. (KR5: 6)

Samas pole seitsmest tabelisse võetud kalaliigist meile **mingit ainelist kasu**. (KR5: 8)

Kalast saadavat **ainelist kasu** väljendavad kõige otsesemalt tema aastase saagi numbrid tonnides viimase kümnendi jooksul. (KR5: 19)

Majanduslikust perspektiivist ja kalade tähtsusest on teiste sõnadega kirjutatud nii Pihu raamatus, kus on muuhulgas kasutatud sõnapaari *töõnduslikult tähtsusetud* (KR5: 42), kui ka järgnevates artikli näidetes. Küll tekitab kalade hukkumine majanduslikke probleeme (KL16), sest need, kes hukkuvad, on majanduslikult tähtsad (samas), küll mõjutab püük majanduslikku tasuvust (K14) ja kalurite suuremat teenistust (K24). Kalurite jaoks on tähtsamad just kallimad kalad (K21), kuid odavad masskalad on meelt mööda tarbijatele (KR5: 23). Samuti tagab kalapüük kogukondade majandusliku kestmajäämise (K23) ja kui kalarikkus saab taastatud, “siis saab siia tulla ka kalaturist ning see lisab Otepäälle kui turismipiirkonnale väärtust” (K5).

Nagu näha, siis kaladel on inimeste elus suur roll ning inimesed kasutavad neid, et endale tulu teenida, jättes tihti tähelepanuta enda mõju neile. Ka olukordades, kus tundub, et kaladest või kalavarudest hoolitakse, kerkib siiski esile inimeste mure, et kalavarude taastamine nõuab aega ja raha- ning närvikulu (KR5: 255).

Majanduslikku keelt peegeldavad tegevused nagu *ostmine* (K24), *realiseerimine* (KL1) ja *väärindamine* (KL65, K1). Need on esmapilgul küll praktilised toimingud, kuid oluline on tähele panna keelelist aspekti, sest need sõnad ei kirjelda ainult tegevust ennast, vaid kannavad endas väärtuslaengut, mis konstrueerub kalad majandusüksustena – objektidena, kelle väärtus tuleneb nende turupotentsiaalset või kasutusväärtusest.

3.3.2. Antropomorfistlik keel

Sellest, kas kalad või muud loomaliigid saavad lollid olla, keskendume täpsemalt 3.3.4 peatükis, sest sealsetes näidetes kasutatakse väiteid teiste loomade rumalusest viidates sealjuures inimestele: “ta on loll nagu ...”. Järgnevate näidete puhul tuleb aga esile see, et kalu ei nimetata lollideks ja rumalateks ainult siis kui mõnda inimest solvata tahetakse, vaid ka siis, kui mõnda konkreetset kala või kalaliiki kirjeldatakse. Ühes artiklis kirjutati kala püüdmisest veneaegsete riistadega ja küsiti sealjuures “Kas kala on veel nii loll?” (KL18) ning teistes artiklites kirjutati, et kokred on “üsna rumalad” (K12) ja lest on “Eesti üks rumalamaid kalu” (K30). Nagu näha, siis üritatakse rumalust kui omadust omistada üldiselt kõikidele särgedele, kokredele, lestadele ja teistele kalaliikidele, mitte üksikutele indiviididele. Teiste loomade rumalust ja ka tarkust vaadeldakse inimeste perspektiivist lähtuvalt. See tähendab seda, et mõõdupuuks on inimhinnang, seega on rumalus inimlik omadus, mida teistele loomadele omistatakse. Kuigi Ervin Pihu järgi on vanad kalad noorematest targemad (KR5: 238-239), siis väljendub siinkohal pigem kalade endi edukus ellujäämises, mitte inimestega võrreldavas rumaluse või tarkuse kategoorias. Seega on võimalik, et mõned nooremad kalad võivad olla rumalamad või pigem vähem elukogenumad kui teised, kuid kirjutades nii nagu eelolevate näidete puhul, tuleb esile metafooride probleem kui neid hakatakse tõsiselt võtma.

Eraldi võib välja tuua veel Rain Erala artikli vimbade (KL15). Tegemist on artikliga, kus on üritatud kirjeldada elu vimba vaatepunktist. See on hea näide liigikesksest antropomorfismist, mida kirjeldas Franz de Waal, sest artiklis on arvestatud vimba maailmaga ning liigiomase käitumisega. Kirjeldatud on ka seda, kuidas vimb unes näeb, et teda tapetakse ja sealjuures pole kasutatud ekslikku keelt, et tapmist kuidagi romantiseerida.

Lapse oma kalameheraamatus on kirjutatud, et kaladel on sõbrad (KR6: 3) ja kuigi kaladest ja teistest loomadest rääkides võib tekkida tahtmine positiivset antropomorfistlikku keelt kasutada, tuleb siiski teadvustada, et kuigi mõned kalad otsivad vahel teiste seltskonda ja võivad leida partnereid kogu eluks, siis on ka kalaliike, kes seda ei tee. Seega, öeldes et kaladel on konkreetsetelt sõbrad, taandatakse kõik kalad ühesugusteks. Samas tuleb arvestada, et see näide pärineb lasteraamatust, kus antropomorfism on žanrile omane ja kannab selget kirjanduslikku funktsiooni. Positiivse antropomorfistliku keele kasutamine võib tekitada tunde, mida eufemismide kasutamisega üritatakse vältida, ehk inimeste ja kalade vahelist distantsi

vähendada. Sellist keelt kasutades peaksime aga siiski üritama rääkida kaladest ja ka teistest loomadest võimalikult ausalt ja objektiivselt, et vältida eksitavate või inimkesksete tõlgenduste loomist.

3.3.3. Hierarhiseeriv keel

Hierarhiline spetsiesistlik keel avaldub mitmel moel. Esmalt on näha, et see avaldub tihtilugu läbi funktsionaalse keele, mille näiteid käsitlesime peatükis 3.2.3, siin keskendume just hierarhilise funktsionaalse keele avaldumisvormidele. Näiteks kasutatakse sõnu nagu *prügikala* (vt Lisa 2 H1) ja sellele vastanduvat *vääriskala* (vt Lisa 2 H2). Vääriskaladeks ja prügikaladeks lahterdav keelekasutus mitte ainult ei tõsta esimesi hierarhias teistest kõrgemale, vaid ka tarbeasjastab kalad, pannes rõhku sellele, kuidas erinevaid liike majanduslikus plaanis väärtustatakse.

Lisaks kasutatakse sõnu nagu *väärtuslikud kalad* (vt Lisa 2 H3) ja *väheväärtuslikud kalad* või *liigid* (vt Lisa 2 H4). Sarnaselt eristatakse *tööstuslikult tähtsaid* või *olulisi* (KR5: 23, 67) ja *tööstuslikult vähetähtsaid* või *tähtsusetuid* kalu (KR5: 42, 120). Nendes näidetes hierarhiseeritakse kalad inimese perspektiivi ja funktsionaalsuse järgi.

Järgnevates näidetes pole küll otseselt näha, kuidas ühte kalaliiki teisele eelistatakse ja seeläbi hierarhiseeritakse, kuid siiski avalduvad omadussõnad, mis justkui muudavad ühe liigi tähtsamaks kui teise.

Koha on kulinaarselt **hinnatuma**id asukaid meie vetes. (KR1: 41)

Suur latikas on iga õngemehe **unistuste saak**. (KR1: 49)

Atraktiivseim emajõe kala. (KR1: 98)

Snook meenutab välimuselt meie koha ja on **äärmiselt hinnatud** kala oma maitstva liha tõttu. (KL30)

Esiteks – koha on Eesti kutselistele kaluritele **üks olulisemaid liike** ja meie vete **kõige kallim** n-ö igapäevaselt püütav kala. (K21)

Rannarahva toidulaua läbi aegade olulisel kohal olnud räim on tänaseks küll paljusi oma positsiooni kalakasvatustest tulevale lõhele ja forellile kaotanud, kuid on siiski Eesti kutselise püügi **kõige olulisem liik**. (K27)

Osalt võiks arvata, et sellise hierarhiseerimise puhul on parem nendel kaladel, kes on madalamal positsioonil, sest neid kalurid ei taha püüda ja neil on suurem võimalus ellu jääda. Ka Pihu on kirjutanud, et “töönduslikult tähtsusetud mudilased pole senini pälvinud kalauurijate tõsist tähelepanu” (KR5: 120). Samas võivad nad siis muutuda elussöödaks nagu kirjutab Jarko Jaadla, et ta käib särge just elussöödaks püüdmas (KL72).

Saagiks oli ilus paarikilone kala, liiginimega *brassy trevally*, aga see kala oli mõnevõrra pettumuseks, sest rünnaku hetkedel nägin kalu, kes olid temast mitu korda suuremad. (KL73)

Veel veidi aega ja ebamugavus hakkas asenduma piinlikkusega, millele lisandus kahjutunne võetud elude pärast ning lõpuks tundsin end tõelise kurjategijana emakee looduse ees. Nii halba enesetunnet ma oma elust rohkem ei mäletagi. Selliste suurte, võimsate ja graatsiliste kalade surmamine pole võrreldav talvel jääaugust välja loobitavate ahvenate omadega. Kuigi kala on kala – ja elu on elu, tunduvad kõik suured kalad kuidagi rohkem isiksustena kui nende väikesed prügikaladest sugulased. Suurelt kalalt elu võtmisele peaks minu tänaste arusaamade kohaselt eelnema aus ja tasavägine võitlus. (KR3: 91)

Ei suutnud mina konna konksu otsa ajada. Mitte sellepärast, et mul oleks nõrk närvikava olnud, vaid konn on lihtsalt kena loom ja mul oli temast kahju. Samamoodi võiks ju kahju olla ka konksu otsa aetavast vihmaussist või söödakalast, aga vot ei ole. (KR3: 95)

Nende käitumistaadi põhijooned kujunesid pikkade aegade vältel välja vastavalt kehaehitusele ja eluviisile ning antakse pärilikult järglastele edasi. Kuid peale sünnipäraste eelduste ohtusid tunnetada ja vältida, on kalad suutelised ka oma elu jooksul hankima kasulikke kogemusi ja neid edukalt rakendama ellujäämise huvides. Teiste sõnadega on loodus kaladele kinkinud parajal määral õppimisvõimet. Tõsi küll, selles suhtes jäävad nad tunduvalt maha kõrgemal arenguastmel olevatest selgroogsetest – imetajatest, kelle käitumise puhul pole patt rääkida isegi mõtlemisvõimest ja arukusest. (KR5: 238)

Nendes näidetes tuleb hierarhia samuti esile. Esimeses ja teises näites hierarhiseeritakse kalu suuruse järgi ja teises näites põhjendab autor, kuidas ühte kalaliiki on lihtsam tappa kui teist. Kolmanda näite puhul aga hierarhiseeritakse liigi järgi, kus konn on kõrgemal kohal kui vihmauss või mõni väiksem kala. Neljandas näites hierarhiseeritakse klassi järgi, mis on üks tavapärasemaid hierarhiseerimise vorme, sest tähtsamale kohale seatakse imetajad, kellega inimestel on rohkem ühiseid jooni kui näiteks kaladega, kes asetatakse madalamale positsioonile. Sarnaselt sellele näitele kirjeldatakse ühes artiklis, kuidas inimene jahil ei suutnud looma lasta, kuid kalapüügis “elude võtmine ei häiri” (K12). See illustreerib inimeste seas laialt levinud spetsiesistliku mõtlemist, et kuna kalad on meie jaoks füsioloogiliselt kaugemal ning nende valuhüüdeid ei kuulda, siis on neid ka lihtsam tappa. Selle peatüki viimases näites asetatakse inimene ogalikest kõrgemale.

Ärgem unustagem, et inimeste käitumislaidi kujundab ja kontrollib mõistus elus omandatud kogemuste põhjal, ogalikud aga tegutsevad eeskätt pimedate tungide ajal, nagu loodus käsib. (KR5: 112)

Hinnangulise arvamuse paljastab siinkohal sõnapaar *pimedad tungid*. Neutraalsel tasandil võiks vastandus tungid vs. mõistus tähistada kognitiivset eristust ja võimete diferentseerimist, kuid *tungide* seostamine *pimedusega* ning vastandamine *mõistusele*, mida omakorda võib assotsieerida valgusega, loob hierarhilise ja väärtushinnanguliselt laetud vastanduse. Sellest näitest saab välja lugeda selle, et erinevalt inimestest pole ogalikel mõistust ning erinevalt ogalikest pole inimestel tunde. See on tüüpiline Kalevi Kulli poolt kirjeldatud redeli-hierarhia mudel, milles olendid erinevad oma taseme ja keerukuse poolest (Kull 2003: 592) ning kus inimene asub tipus ja ogalik redeli alumisel pulgal. Sellise spetsiesistliku keelega välditakse paralleele inimeste ja kalade, antud juhul ogalike vahel, ning kinnitatakse arusaama, et inimesed on kuidagi paremad või “kõrgemad” loomad.

3.3.4. Solvav keel

Seda, et loomanimetusi oleks uuritavas materjalis kuidagi solvavalt kasutatud, esines ainult kahe autori töödes. Raamatus *Meie kalad olelusvõitluses* on autor kirjutanud, et “ka mõnel alal hästi kogenud inimesi tavatsetakse kutsuda vanadeks kaladeks, kuigi sel väljendil on pahatihti halvustav alatoon” (KR5: 239) ning “egas ilmaaegu ole venelaste hulgas levinud kõnekäänd “*durak kak sudak*” (loll nagu koha)” (samas, 242). Kolmas näide on *Kalale! Looduses* artiklist, kus kirjutatakse, et “tuima järjekindlusega tegi too kala meile õnge otsas käristades ja rahmides selgeks, et oleme lambad ega saa olukorra tõsidusest aru” (KL26).

Kuigi autor on esimese näite puhul ka ise tõdenud, et “väljendil on pahatihti halvustav alatoon”, pole ta pikemalt arutlenud selle halvustava alatooni põhjuse üle. *Vana kala* väljend iseenesest pole solvav, vaid sõltub toonist ja kontekstist ning seega võib kõlada ka positiivselt. Selle lausungi negatiivne konnotatsioon ei pruugi olla seotud hinnanguga kaladele. Kala jaoks pole ilmselt midagi halba vana olemises, aga solvav võib see ütlus olla siis, kui inimene ise peab kalaks või vanaks olemist halvaks.

Teise näite puhul on aga solvang arusaadavam, sest kõnekäändu kasutades nimetatakse lolliks nii koha kui ka inimest, kellele kõnekäänd suunatud on. Sellisel juhul tekib küsimus, kas

koha kui liik saab üldse *loll* olla või kas kalad tervikuna saavad seda omadust kanda. Kõnekäänu kasutamine jäädvustab kohta kui negatiivse kuvandiga olendi ning laiendab selle kuvandi ka teistele inimestele, kelle kohta väljend käib. Horst Bleckmann, raamatu *Stupid as a fish?* autor on kirjutanud, et kaladel on lisaks kõrge jõudlusega sensoorilistele süsteemidele ka keerulised ajud, mis töötlevad meeleeelunditest saadavat infot ja genereerivad käitumist (Bleckmann 2024: 2). See viitab sellele, et kalade kognitiivsed võimed võivad olla keerukamad kui kõnekäänud ja argikeel kipuvad eeldama.

Kolmandas näites esineb varjatud kujul üldlevinud solvang “loll nagu lammas”. Kuigi autor pole seda otseselt välja kirjutanud, siis lause viimane pool “oleme lambad ega saa olukorra tõsidusest aru” viitab sellele. Väljend “loll nagu lammas” tuleneb inimeste subjektiivsest tõlgendusest nende käitumise kohta, mil lähtutakse enda maailmapildist, mitte lammaste omailmast. Seega ei ole väljendi “loll nagu lammas” kasutamine mitte objektiivne tõdemus, vaid inimkeskne üldistus, mis ei arvesta loomade tegelikku käitumist ega kohanemisvõimet.

3.4. Teiste liikide käsitlemine kalandusalases kirjanduses

Spetsiesistlikku keelt uurides on kolmandas peatükis keskendutud just kaladele ja harrastuskalapüügile. Mõned artiklid ja tänu sellele ka näited on puudutanud ka teisi mitteinimloomi. Selles alapeatükis on toodud mõned neist esile, sest ökoloogiliselt on nende liikide tegevus kaladega seotud ja seetõttu mõjutab ka kalanduse valdkonda.

3.4.1 Eksitav keel

Üllatav oli see, et uuritavas materjalis kasutati eufemisme teiste loomade tapmise puhul rohkem kui kalade puhul.

Selgus, et vaene lind oli haavlitega pihta saanud, ilmselt oma viimaseid jõuvarusid kokku võttes
Partsi järveni lennanud, aga seal kaldaroostikus ikkagi **otsad andnud**. (KR3: 43)

Selle näite puhul ei tule esile ainult eufemismi kasutamine ehk suremise asemel andis lind hoopis otsad, kuid esile tuleb ka teatav hierarhia. Kui samas raamatus räägitakse kalade

tapmisest nii, et nende tundeid ei võeta arvesse, siis surevatest lindudest kirjutatakse kaastundega kui vaestest lindudest. Enamik kordi aga kirjeldati kormoranide (vt Lisa 2 TL1) ja suurkiskjate (vt Lisa 2 TL2) ning ühel korral ka toonekurgede (KL55) *arvukuse ohjamist* või *reguleerimist*. Eufemisme kasutatakse siinkohal viisil, mil kirjutatakse leebemate terminite kaudu vägivaldsetest tegudest. Kui autorid kirjutaksid arvukuse ohjamise või reguleerimise asemel elusolendite tapmisest, siis tuleks paremini esile see, et need, kellest kirjutatakse, on elusad ja valu tundvad iniviidid.

Ühel korral esines ka maismaaloomade kohta käivat maskeerimist. Nimelt väidetakse, et “kui väärtustad Eesti metsadest toodud karusnahka, hoolid ka looduse heast käekäigust” (KL64), millega üritatakse legitimizeerida loomade tapmist karusnaha saamise nimel. Samuti üritatakse lugejatele, kes hoolivad loodusest ja loomadest, aga ei väärtusta karusnahka, tekitada tunne nagu nad tegelikult ei hooliks Eesti loodusest.

3.4.2. Objektistav keel

Harrastuskalastuse kohta käivas uurimismaterjalis leidsid näiteid ka teiste loomade kohta käivast objektistamisest. Kolmel korral räägiti lindudest kui *toidust* (vt Lisa 3 TL3) ning ühtlasi kasutati ka funktsionaalset nimetamist: *koduloom* (vt Lisa 3 TL4), *jahiloom* (vt Lisa 3 TL5), *jahilind* (vt Lisa 3 TL6), *lemmikloom* (KL13). Viimased üldlevinud loomade nimetused on funktsionaalse keelekasutuse näited, sest neid loomi määratletakse lähtudes eelkõige nende funktsioonist inimühiskonnas, mitte aga nende endi ökoloogilisest olemusest.

3.4.3. Majanduslik keel

Uuritavast materjalist tuleb esile, et kui harrastuskalapüügi puhul on kalad majanduslikult inimeste jaoks tähtsad, siis mõned teised linnud ja loomad on majanduslikult kahjulikud, sest nad söövad inimeste eest kalad ära ja kaluritel jääb sissetulek saamata.

Hallhüljes oli meil kaua looduskaitse all, aga nüüd on ta arvukas, sööb kala ja on **kalurile nuhtluseks**. Nüüd me võime hüljest küttida, **tema arvukust piirata** ja teda kui **ressurssi** tarbida, **majandada** hüljega nagu näiteks põdraga. (KL29)

Selles näites, tuleb esile antropotsentrism, sest hallhüljes on kalurile nuhtluseks ja ka ressursiks, ekslik keel, sest tahetakse arvukust piirata ning ka majanduslik perspektiiv, sest hallhülgeid saab majandada. Mitteinimloomad on kalurite jaoks kahjulikud seetõttu, et nad söövad kalu (KL41; KL51; KL75; K37), lõhuvad püügivahendeid (KL51) ja hirved lihtsalt “teevad põllumeestele palju kahju” (KL63). Kõikide nende näidete puhul tuleb esile inimeste antropotsentristlik maailmavaade, kus inimesele on vaja midagi, olgu selleks põllusaadus või mõni muu saak, kuid kui mitteinimloom sedasama tahab, siis on teised loomad kahjulikud ja nendega tuleb midagi ette võtta.

Selle alapeatüki lõpetaks aga kahe ökotsentristliku näitega, kus rõhutatakse seda, et see, kui mõni teine lind või loom kalu sööb, siis see on looduse teha, mitte inimese kontrollida.

Inimene vaatab siis, et lõhe saaks järgmise põlvkonna tehtud ja sellega enam pead ei vaevata, kuidas need kalad ellu jäävad – kas saarmas sööb kõik ära või mõni elab täiskasvanuks ja satub ka kaluri kätte? ... Liigid peavadki koos eksisteerima, see on looduse osa, et üks sööb teist. Me ei lähe lõhe nimel saarmaid hävitama. (KL29)

Kohus märkis, et ainuüksi faktist, et kormoranid söövad hulgaliselt kala, ei tulene automaatselt kalandusele tõsise kahju tekitamise kriteeriumi täidetust. (K34)

Need on ainsad näited, kus viidatakse looduse või teiste loomaliikide võimele iseseisvalt elus püsida. Nii harrastuskalapüügi kui ka järgnevatest loomakasvatuse käsitlustest ilmneb pigem arusaam, et mitteinimloomade eludesse on inimestel vaja sekkuda.

4. Jahinduse spetsiesistlikud avaldumisvormid

Jahinduse valdkonnas on uurimismaterjaliks valitud kogum erinevaid jahindusest rääkivaid tekste. Analüüsitavaks materjaliks on 21. sajandil ilmunud raamatud (sh tõlkekirjandus) ja ajakirjad, kus on juttu jahinduse ja sellega seonduvate praktikate teemadel. Kuigi semiootiliselt on erinevus tõlkekirjanduse ja kultuuriruumis loodud kirjanduse vahel, on materjaliks võetud ka tõlkekirjandus. Käesolev töö uurib seda, kuidas eesti keeles räägitakse ning see on mõjutatud ka tõlkekirjanduse poolt, sest eesti keelt kõnelevad inimesed tarbivad ka seda ning ei pruugi tähelepanu pöörata sellele, et tegemist on välismaalt pärit teosega. Jahinduse raamatutele viidates kasutatakse koodi JR ning artiklite viidates koodi EJ (vt Lisa 1, Tabel 6 ja 7). Materjaliks on järgmised teosed:

- valik Eest Jahimeeste Seltsi ajakirja *Eesti Jahimees* numbreid aastatest 2019–2024, juhuvalikuna on võetud igast aastast esimene ja neljas väljaanne;
- Jürgen Schulte kirjutatud *Jahimehe käsiraamat* (tõlge, 2014[2009]);
- Sauli Laaksoneni raamat *Ulukihaigused ja jahihügieen* (tõlge, 2020[2013]);
- Per Gabrielsson jt koostatud raamat *Minu esimene jahiraamat* (2012), mis on suunatud noorele lugejale;
- Vambola Lillemäe teosed *Jahimees naerab, kalamees muigab* (2013) ja *Üks jahimees läks metsa* (2015), mis sisaldavad jahijutte.

Loomad, kellest jahinduses peamiselt kõneldakse on metsloomad, keda jahitakse, nn *jahiulukid*, ning koerad, kes aitavad jahimehel neid loomi kinni püüda, nn *jahikoerad*. Jahiulukid, keda Eestis liha saamise eesmärgil kütitakse, on järgmised loomad: hirvlased (põdrad, punahirved, metkitsed), metssead, pruunkarud, jäneselised, hülglased, koprad, linnud (partlased, hanelised) (Laaksonen 2020: 273–288). Lisaks kütitakse ka järgmiseid liike: rebased, šaakalid,

kährikkoerad, naaritsad, ilvesed, hundid, mägrad, mingid, tuhkrud ja nugised. Järgnevalt vaatleme avaldumisvormide kaupa, milliseid spetsiesistliku keele avaldumisvorme jahinduses mitteanimloomadest rääkides kasutatakse.

4.1. Eksitav keel

Jahindust puudutavat materjali uurides tuli esile hulk näiteid, kus kasutati eksitavat keelt. Nagu teooria peatükis (2.2.1.) välja toodud jaguneb eksitav keel kahte kategooriasse: eufemismid ja maskeerimine. Esimese puhul vaatleme näiteid sellest, kuidas mitteanimloomadest kirjutades kasutatakse pehmendavat keelt, et nende ekspluateerimist normaliseerida. Teise puhul on rõhk legitimiseerimisel, vaatleme kuidas maskeerimise kaudu loomade kasutamist õigustatakse.

4.1.1 Eufemismid

Eksitav keel väljendub sageli eufemismide kaudu, mida kasutatakse selleks, et juhtunut mahendavalt edastada. Jahinduses on enimlevinud pehmendavad väljendid jahitud looma surmamise kohta. Loomade surmast räägitakse jahinduses erinevatel viisidel. Nii kirjutatakse ajakirjas *Eesti Jahimees* loomade *küttimisest*, *arvukuse reguleerimisest* või *vähendamisest*, *laskmisest*, *tabamisest*, *püüdmisest*. Mõnikord kirjeldatakse loomade surmamist ka kui *eluküünla vaikset lõpetamist*, nagu ajakirjas *Eesti Jahimees*:

Eetiline jahimees **lõpetab looma eluküünla vaikselt**, kiiresti ja ulukile liigseid kannatusi tekitamata. (EJ241: 33)

Selline sõnakasutus romantiseerib surmamist ning “eetilist jahimeest” kirjeldatakse kui kedagi, kes teeb suure hoolivusega midagi justkui vältimatut. Eufemismide kasutus normaliseerib loomade surmamist inimeste kasuks, jättes sellest positiivse mulje. Kasutatakse ka sõna *surmamine*, aga *tapmisest* on üldjuhul vähem juttu, kuna selle mõistega kaasneb negatiivne konnotatsioon. Raamatus *Ulukihaigused ja jahihügieen* on sõna *tapmine* küll kasutusel, kuna tegemist on teadusliku teosega, kus kirjeldatakse peamiselt haigusi. Samas ajakirjas *Eesti Jahimees* on see sõna vähem soositud:

Rääkimata näiteks väga keeruliselt lihtsatest küsimustest küla jaanitulel, miks tänapäeval üldse kütitakse (tavaliselt on küsimuses sõna “**tapetakse**”). (EJ224: 5).

Ajakirjas *Eesti Jahimees* kirjeldatakse looma surmamist kui *tapmist* siis, kui näiteks hunt tapab loomakasvataja lamba (EJ191: 11) või kui salakütid on tapnud looma (EJ184: 72). Seega *tapmisest* kirjutatakse neil juhtudel, kus surmamine näib jahimehe vaatepunktist vale või ebaõiglane. Kohati pandi *tapmine* jutumärkidesse, nagu ka eelnevas näites, rõhutades, et see sõna tegevuse kirjeldamiseks ei sobi (EJ181: 10; EJ184: 43). Kui aga jahimees on see, kes tapab looma, kirjeldatakse seda kui *küttimist* või *laskmist*. Esines ka näiteid, kus kirjutati *hukkumisest* ja *elu kaotamisest*:

Jaanuar oli kõige ebatavalisem põtrade **hukkumise** poolest: **elu kaotas** 42 põtra, neist 13 juhul jäid loomad rongi ette. (EJ194: 52)

Ehkki conibear-raud on kohe surmavad, võib vahel siiski juhtuda, et loom kohe ei **hukku**. (EJ194: 66)

Haiguse puhkemisel kehtestatakse karantiin, haiged ja haiguskahtlased linnud **hukatakse** ning hävitatakse. (EJ204: 8)

Selliste sõnade kasutus pehmendab mitteinimloomadete surma ning vähendab inimese osalust surmamises – *hukkamine* ja *elu kaotamine* jätab mulje kui millestki paratamatust.

4.1.2. Maskeeriv keel

Spetsiesistliku keele kontekstis on maskeerimine ehk kamuflaažimine tegelike eesmärkide varjamine, tekitades mulje, et kõik osapooled saavad olukorrast kasu. Maskeeriv keel avaldub mitteinimlooma valude varjamisel positiivse diskursuse kaudu:

Kõige suurem **rõõm** on, kui noore koera eest lastakse esimene põder, see on väga **liigutav hetk**, vaat siis **rõõmustan** ja karjun täiest südamest. (EJ204: 19)

Jooskin isa kütitud lindu püüdma, surusin rabeleva nepi vastu rinda, see tahtis lendu panna ja **tegin mantli veriseks**. (EJ241: 39)

Põdra surma kirjeldatakse positiivsete sõnadega kui rõõmsat hetke, tema kannatused ja valu jäävad tagaplaanile. Teises näiteks kirjeldatakse linnu rabelemist kui surma vastu võitlemist ning tunnustatakse tema agentsust, samas maskeeritakse tema tundeid ja kogemusi, väljendades

tema surmamist kui *mantli veriseks tegemist*. Vaatleme seda avaldumisvormi lähemalt järgmiste teemade raames: meelelahutus ja keskkonnahoid.

4.1.2.1. Meelelahutus

Uuritavas materjalis tuleb välja, et üks jahi eesmärkidest on meelelahutus. Näiteks väiksemate loomade ja lindude surmamisest kirjutatakse kui meelelahutuslikust tegevusest:

Siis ei solvu ka jahimehed, miks ma, reo, nendega põdrajahil pole ja **niisama naljaviluks parte taga paugutan**. (EJ214: 60)

Kasutades taolisi väljendeid pehmentatakse mitteinimloomale tekitatud kannatusi. Kohati kirjeldatakse jahindusteemalises materjalis (vt Lisa 2) lindude surmamist kui mängu. Nii kirjutatakse Eesti Jahimees ajakirja (EJ211) tetrede jahist kui mängust, kus *vaheajal* loodus ärkab ja *võistlejaid mängukohal* on palju:

Aga juba on kuulda **võistlejate** juurdelendu, varsti hääligi. [...] Ja nüüd näeb juba **võistlejaid**, pimeduses välgub tihti valge värv, tõus ja äge raputamine kohal, hüpped. [...] Kajab vaikuses hommiku esimene pauk... Kohale jääb, rapseldes veel, **toome koju. Vaikib mäng**, mõni tegelesasist lahkub, mõni jääb. Uusi tuleb juurde ja varsti **kordub mäng**. (EJ211: 63)

[...] siis istus ta kevadeti kodust kilomeetri kaugusel jõe ääres osktest onnis ja **põmmutas mängu lennanud kukkesid**. (JR2: 24)

Jahist kui mängust rääkides, jääb mulje nagu oleks tegemist meelelahutusega, kus kõigile osalejatele kehtivad samad mängureeglid ning on võrdsed võimalused mäng (ing. k. *game*) võita. Tegelikkuses on jahimehel aga suur eelis looma ees, keda ta jahib. Esiteks ei tea teine loom, et ta mingis *mängus* osaleb ega ole selleks kuidagi ette valmistunud. Teiseks on jahimehel erinevad abivahendid (püss, sihik) ja abilised (teised jahimehed, koerad), mistõttu on tal *mängus* suur eelis. Jahinduses kirjutatakse, et “loomal on alati n-ö koduväljaku eelis” (EJ241), kuna *mäng* toimub tema kodukohas. Reaalsuses on eelis alati jahimehel ning tegemist on *mänguga*, mida jahitav loom võidab harva – võit on tema jaoks eluga pääsemine.

Dunayer toob välja, et mänguliste sõnade kasutamine ja jahi kujutamine kui *närvi puhkamine* jätab mulje lõbusast tegevusest ning tapmise vägivaldsus ja ebaõiglus *mängu* ohvri suhtes jäetakse kõrvale — nagu Dunayer tabavalt kirjutab: “jaht on ritualiseeritud mõrv” (Dunayer 2001: 50). Mängu puhul tekib seos millegi võitmisega ning kui võit on käes, on sellest

alles mälestus trofee kujul. Trofeejahti vaatleme täpsemalt objektistamise teema all (vt ptk 2.2.1.1.), aga jahist kui mängust mõtlemine ja *trofeede hankimine* on omavahel seotud.

Samas on sõnal *mäng* lindude kirjeldamise puhul veel üks tähendus. Nimelt nimetatakse lindude pesitsusaegset paaritumist samuti mänguks. Jahimehed vaatlevad lindude paaritumise mängu ning ootavad sobivat hetke, et mõni neist surmata (EJ201). Lindude jaoks on tegemist nende omavahelise mänguga, aga jahimees on sellele lisanud teistsuguse *mängu* tähenduse, millest linnud teadlikud ei ole. Lindudel on jagatud raamistik, kus nad tõlgendavad üksteise käitumist samadelt alustelt, kui lisandub jahimees oma *mängu* raamistusega, siis osapooled ei jaga sama arusaama. Üks näide raamatust *Jahimees naerab, kalamees muigab*:

Aeg-ajalt taskulambiga teerada valgustades jõudis poiss õigeks ajaks onni – enne, kui esimene kukk **mängu** lendas. Tuletas siis isa õpetust meelde, et esimest kukke lasta ei tohi, muidu on **mäng** mitte ainult selleks, vaid ka mitmeks järgmiseks päevaks rikutud. (JR2: 98)

Lisaks mängule, kirjutatakse ka kahevõitlusest, kus jahimees jahib ühte väljavalitud looma (JR2: 62, 92). Seda esines antud materjalis pigem meelelahutuslikus kirjanduses, kus esitleti jahijutte. Järgmine on näide, kus kirjeldatakse, kuidas jahimehel tekib võimalus surmata kult, keda ta pikka aega oli jahtinud:

Algas **kahevõitlus** inimese ning targa ja kogenud uluki vahel, mis kestis sügiseni. Kumb võidab? Kes kelle üle kavaldab? (JR2: 59)

Söödaküna juures kult peatus, vaatas siia ja sinna, et **väljakutse esitajat** leida. [...] Tundus, et loomale oli selge, mis nüüd juhtuma hakkab. Tema pihta oli nähtavasti ennegi tuld antud. [...] Tark ja vägev inimene oli ettevaatliku looma lõpuks üle kavaldanud. (JR2: 62)

Ikkagi oli inimene kiskja üle trumpanud, **kahevõitluses** peale jäänud. (JR2: 92)

Esineb teatud ebavõrdsus inimese ja kuldi kirjelduses, sest inimest kirjeldatakse kui tarka ja vägevat, kult aga kui ettevaatliku. Kirjeldatud võimujaotus inimese ja kuldi vahel toob välja ebavõrdsuse – *ettevaatlik* on pigem see, kes põgeneb *targa ja vägeva* eest, ning kellel tegelikult ei ole võimalust võita. Siin jäetakse mulje nagu oleks tegemist võrdse võitlusega, nendes näidetes on inimene aga iga kord see, kes kahevõitluse võidab. Ajakirjas *Eesti Jahimees* rõhutatakse, et ausa jahi puhul jääb inimene *ulukile* alla, aga õige varustus teeb olukorra võrdseks:

Me võime inimesena olla toiduahela tipus, ent kui tegemist on **ausa jahiga** ulukitele, kes on tuhandete aastate jooksul arenenud, püsivaks elus karmides tingimustes, **jääme** me neile tihti peale looduses **alla**. Varustus võib siin olla **võrdsustaja**. (EJ194: 4)

Selle väga kavala loomaga oleks põnev ja huvitav rinda pista – **kes kelle üle kavaldab**. (EJ181: 98)

Sellel jahil peab ise meeletult tööd tegema ja **kõik nugise kavalad käigud ära aimama**, milleks koer on asendamatu abimees. (EJ194: 65)

Võitlusega seoses kirjutatakse *ülekauldamisest*, mis jätab positiivse mulje, kuna mitteinimloomale omistatakse subjekti tunnused nagu autonoomsus ja agentsus, siiski on enamasti inimene see, kes teise looma *üle kavaldab*.

4.1.2.2. Keskkonnahoid

Jahinduse olulisust põhjendatakse peamiselt sellega, et see on vajalik keskkonna ja bioloogilise mitmekesisuse säilitamiseks ning metsas elavate loomade heaolu tagamiseks. Seda väidetakse ajakirja *Eesti Jahimees* igas uuritud numbris, näiteks 2021. aasta esimeses väljaandes:

Jahipidamist võib määratleda **arvukuse reguleerimisest ühiskondliku tellimuse** täitmiseni. [...] Jätkusuutlik ja reguleeritud jahipidamine on **looduskaitse** praktilisi osi ja selle tähtsus rohepöörde tõttu aina suureneb. [...] Jahipidamisel on väike, lausa **olematu ökoloogiline jalajälg**. (EJ221: 5)

Ringmajandusest ja rohepöördest rääkides on legaalselt kütitud karusnahkade kasutuselevõtt õige asi, mis **säästab keskkonda** ja aitab **säästlikult kasutada meie taastuvaid varusid**. (EJ221: 23)

Selliste väljendite abil nagu *arvukuse reguleerimine* ja *ühiskondliku tellimuse täitmine* legitimeeritakse jahipidamises elusolendite surmamist, rõhutades, et see on ühiskondlikult vajalik tegevus, mis aitab kaitsta metsloomi ja keskkonda, ning on inimese jaoks samuti kasulik. Tegelikult on aga inimese kasu peamine, millega arvestatakse, ning teiste loomade huvid on teisejärgulised. *Ühiskondliku tellimuse täitmine* jätab ühtlasi mulje, et jahimees lihtsalt teeb talle ettenähtud tööd ning see on ühiskonnale oluline. Mõned näited veel:

Jahindus on **looduskasutuse traditsiooniline viis** ja looduskaitse praktiline osa. (EJ181: 5)

Jahindus on ökosüsteemide elurikkuse ja ökoloogilise tasakaalu hoidmise ja tagamise üks vahend. (EJ191: 48)

See aitaks ka meie ausalt kütitud väärtuslikke karusnahku turustada ja annaks keskkonnateadlikule tarbijale piisavalt teavet ning tagatise, et **tegemist on keskkonnasõbraliku ja rohelise tootega**. (EJ221: 23)

Kui varasemates ajakirja *Eesti Jahimees* väljaannetes räägiti jahindusest kui hobist, siis hilisemates on hakatud rõhutama, et jahinduse eesmärk on looduskaitse ning soovitakse vältida sõna *hobi* kasutamist:

Täna kõiki, et kohustustest hoolimata oleme suutnud **säilitada jahipidamise kui hobi** ja suutnud jääda jahimeesteks. (EJ201: 16)

Jahindus **ei ole kitsa ringi inimeste hobi**. Sellel on ikka selge roll **hoida loodus tasakaalus** — see on ühiskonnale kasulik laiem mõõde. (EJ231: 33)

See võib olla seotud asjaoluga, et jahindust on viimastel aastatel rohkem hakatud vaidlustama loomakaitseorganisatsioonide poolt, nagu näiteks loomakaitseorganisatsiooni Loomus 2020. aasta petitsioon vibujahi vastu. Sellele viitab ka järgmine lõik samast väljaandest:

Mõnest küljest on **mürkrohelised**, sageli vegan sugemetega jahivastased ja mõned metsamajandajad sarnastel positsioonidel: **püüdes taandada jahti pelgalt hobiks**, tahavad ühed **jahipidamist sootuks keelata**, teised aga karmilt maksustada. Seda, et jaht on palju rohkemat kui üksnes aja surnuks löömise viis, keelduvad aktsepteerimast mõlemad. (EJ231: 53)

Ajakirjas *Eesti Jahimees* on mitmes kohas rõhutatud jahimeeste kuvandi olulisust tuues välja soovi “et jahimehi tunnustatakse looduskaitsejätina” (EJ224: 13) ning ollakse väga ettevaatlik, milliseid pilte avalikult jagada, sest “iga natuke verisem pilt mõjutab jahimehe kuvandit ühiskonnas” (EJ184: 68). Jahindus, kui keskkonnahoid, loob positiivse diskursuse metsloomade surmamise ümber, mis rõhutab selle olulisust ja kasu kõigile – ühiskonnale, keskkonnale ja ka metsloomade enda heaolule.

4.2. Objektistav keel

Teoreetilises peatükis kirjeldatud objektistamine peegeldab suhtumist teise looma kui objekti. Jahinduses esines objektistavaid avaldumisvorme järgmistes kategooriates: objektistav keel, liigiesindajateks taandamine ja funktsionaalne keel.

4.2.1. Objektistamine

Kõige selgemalt tuleb objektistav keel esile, kui elusolendit nimetatakse *objektiks*. Jahinduse materjalis viidatakse mõnikord metsloomadele kui *(jahi)objektidele* (EJ221: 45, 32), kuid sagedamini kirjeldatakse neid kui *(jahi)saaki*:

Ka tuhandeid aastaid hiljem räägime põdrast kui kõige tähtsamast **jahiobjektist**. (EJ201: 16)

See väljendub eriti ilmekalt metskurvitsa kui linnujahiturismi **ühe atraktiivsema objekti** küttimisarve vaadates: neid kütiti vaid 710, aasta varem aga 3371. (EJ214: 35)

Väiksema sea korral püssi ei kasutata, koerad hoiavad **saaki** kinni ja jahimees torkab noaga ära. (EJ204: 60)

Vibukütid demonstreerisid kui kindel on vibuga küttida kobra, sest noole külge kinnitatud tamiil ei lase **saagil** kaotsi minna. (EJ224: 66)

Nendes näidetes taandatakse elusolendid elututeks asjadeks, võttes neilt ära subjektile omased tunnused nagu autonoomia, agentsus ja subjektiivse kogemuse võime. Sõnade *saak* ja *(jahi)saadus* kasutamine asendab elusolendi sisemise väärtuse instrumentaalse väärtusega, mis põhineb inimeste huvidel. Väiksemate metsloomade *püüdmise* puhul on juttu ka (*eluspüügist*) ning *kaaspüügist*. Lisaks kirjeldatakse jahinduses nagu ka kalanduses *saaki* tema kaalu järgi: “see jäi õhtusel jahil meie ainukeseks kopraks, 15-kilone ilus must loom” (EJ214: 67). Teine levinud viis metsloomade kirjeldamiseks jahinduse materjalides on nendest rääkimine kui (*uluki*)ressursist. Seeläbi legitimeeritakse mitteinimloomade surmamist selleks, et inimene saaks neid kasutada kui *taastuvat ressursi* või *taastuvat varu*. Mõned näited materjalist:

“Jahikoda korda!” tähendab ka **ulukiressursi** kasutamise ülevaatamist. (EJ211:5)

Me näeme **elusressursi** jätkuvat kasutamist just kogukonnapõhise jahinduse abil. (EJ214: 23)

Hankides osa oma toidust ja rõivastest otse loodusest, kasutab jahimees **taastuvat loodusressursi**. (JR1: 15)

Siin on jahinduse aspektist oluline *ulukiressursi* mõistlikult majandada, et seda ka tulevikus edasi saaks tarbida. *Elusressursi* käsitletakse kui inimese omandit, mille üle inimene vastutab, jahinduses on “uluk kui peremeheta vara” (EJ231: 17) ning kütimist nimetatakse ka “peremeheta vara omandisse võtmiseks” (samas, 53).

Valitseb arusaam, et **jahiulukid on kõigi omad** ning neil pole suuremat omanikku kui see, kes neid kütib [...] Tegelikult on **jahilukite omanikuks maaomanik** ja tema peab hoolitsema ka ulukite kaitse eest. (EJ241: 76)

Kas liikmeskonnal on arusaam, et meie ise oleme **ulukiressursi peremehed** ja vastutame selle heaolu eest? (EJ211:5)

Metsloomade omanik on seega maaomanik, kes hoolitseb nende kaitse eest, samas võib ta ka anda luba nende surmamiseks, kuna nad on tema *omand*. Selline keel on ühtlasi seotud antropotsentristliku keelega (3.3.1.), sest väljendub suhtumine, et jahimehed on ise *ulukiressursi peremehed* ning neil on vastutus *selle heaolu eest* (EJ211: 3). Siin esinev hoolivuse diskursus jätab mulje, et inimene peab teisi loomi kaitsma ja nad ei saaks ilma inimesteta hakkama.

Jahinduse materjalis on jäänud silma, et olulisel kohal on *jahisaagi väärtustamine*, kus *jahisaagi* all mõistetakse kõike, mida jahist saadakse, st nii surmatud loom koos tema *saadustega* kui ka jahimehe nauding jahist. Nii näiteks viimaste aastate ajakirja *Eesti Jahimees* väljaannetes:

Teistest aluspõhimõtetest lähtudes tuleks senisest enam **väärtustada** ulukiliha, aga ka sarvi ja nahku. (EJ221: 24)

Soovin, et kõik kütid oleks oma **saagi** üle **uhked ja rõõmsad**. (EJ221: 71)

See on näide objektistavast keelest, samas on see ka antropotsentristlik, sest tegemist on instrumentaalse väärtusega. Rõhutatakse rõõmu ja uhkuse tundmist ning surnud looma võimalikult efektiivset ära kasutamist. Viidates elusolenditele sõnadega, mis neid objektsistavad, legitimeeritakse nende ekspluateerimist.

4.2.1.1 Trofeejaht

Trofeejahi puhul on peamine eesmärk saada looma surmamise teel ilus trofee. Eestis on olemas nn *jahitrofeede kultuur*, mis tekkis 1967. aastal Eesti Jahimeeste Seltsi algatusel (JR3: 536). See tähendab, et *jahitrofeedele* on seatud kindlad nõuded, näiteks peab *trofee* olema omandatud jahipidamise käigus ning on kindlad viisid *trofeede* hindamiseks näitustel ning on olemas ka

trofeede võistlused, kus valitakse võitjaks kõige uhkem trofee. Sõnaveebi⁶ järgi on sõnal *trofee* kaks tähendust:

- 1) võistluse võitmist tähistav ese (nt spordivõistluste võitja karikas);
- 2) mälestusese edukast jahilkäigust (tabatud looma sarved, nahk vm).

Trofeejahi puhul jäetakse osa surmatud loomast alles ja eksponeeritakse seda trofeena. Jahinduses on tegemist pigem *trofee* teise tähendusega, sest trofeesid säilitatakse selleks, et mäletada jahti ja sellest trofee näitamisel jutustada:

Esimese soku küttimisel saadud sarved toaseinal on vanale elukogenud jahimehele **meenutus millestki kordumatust** oma elus. Edaspidised aastad on lisanud tema koju ridamisi igasuguseid uusi **jahitrofeesid**. (JR3: 536)

[...] ühelt poolt on tegu loomaga, kes suudab tekitada inimestes tugevaid tundeid, olgu suure armsa kassi, üksildase ja salapärase metslooma või **raskesti tabatava jahitrofeena**. (EJ181: 23)

Nagu juba selle jahindusharu olemusest paistab, on siin tegemist objektistamisega. Mitteinimloomast kirjutatakse kui *trofeest*, *trofeeväärtuslikust loomast*, *trofeeliigist*, *eksponaadist* – kui asjast, mida saab näitustel esitleda. *Trofee* kui nimetaja muudab surnud looma tunnustuseks, mitte indiviidiks, kelle elu lõpetati. Keel loob semantilise raami, kus looma surm on saavutus, mitte kaotus. Järgmises näites on juttu vaidlusest tapetud looma osade üle, sest jahis osales kaks erinevat jahiklubi, kes mõlemad tahavad *trofeed*:

Kuna enne jahti ei lepitud kokku **trofeede** saajaid, siis pärast looma tabamist tekkis tõsine vaidlus. Osales ju kaks eri jahiklubi osakonda ja mõlemad tahtsid **trofeed** näha oma seinal. (EJ241: 54)

Selles näites tuleb esile, et jahiklubi jaoks on trofee ihaldusväärne asi, millest ei soovita ilma jääda. Antud näite puhul leiti lahendus nii, et lõigati tapetud loom “pikuti täpselt pooleks koos naha ja sarvedega” (EJ241: 54). Kuigi jahiloos võib esineda liialdusi, näitlikustab see lõik, kuidas jahitavaid loomi keele abil objektistatakse, käsitledes neid kui ihaldusväärseid trofeesid. Uuritavas materjalis kirjutatakse trofeest kui jahi loomulikust osast ning loomi, keda jahtida, valitakse ilusa trofee saamise järgi:

⁶ <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/eki/trofee/1/est>

Alles siis märkas ta, et sokul olid kehvad sarved, ühel pool isegi harud murdunud. Peast välgatas läbi, et **tahaks ikka paremat trofeed**. (JR2: 78)

Kütitud valgelt lambalt võttis ta **trofeeks** pea ja sarved. (EJ234: 72)

Tipptrofee väärilise punahirvepulli küttis prantslane Hubert Delcorte 2019. aasta septembris Saaremaal Pärtsamal. (EJ201:10)

Pärast piinlikult täpset vaatlust kiitis jääger looma kütitavaks isendiks ja soovitas hoolega vaadata, kas olen selle **trofeega** rahul. Kiitsin looma heaks. (EJ184: 79)

Lisaks trofeedele, mida kogutakse mäletamiseks, on jahinduses kollektsioonidest juttu ka hariduse kontekstis:

Soetatud on korralik **topiste ja ulukinahkade kollektsioon**, mida jõudumööda pidevalt täiendatakse. (EJ221: 38)

Õpilaste vaieldamatu **lemmiktrofee** oli karunahk ja muidugi meeldisid lastele koerad, kes said oma aastase paide-kallistuste „normi” täis. (EJ184: 9)

Siin kirjeldatakse lasteaialastele ja õpilastele tehtud ekskursioone, kus neile näidatakse surmatud loomade nahku ja topiseid ning tutvustatakse neile jahindust juttude kaudu. Mingil määral on trofeedel ja topistel seega ka hariduslik aspekt, et nooremas generatsioonis jahinduse konteksti kaudu *loodusehuvi* tekitada – haridusvahenditega kinnistatakse ideoloogiat ning keelekasutust.

4.2.2. Liigiesindajateks taandamine

Asesõnade *mis* ja *mida* kasutamine elusolenditele viitamiseks on eesti keeles pigem harv nähtus. Jahinduse valdkonnas tuuakse välja, et Eestis on loomadesse suhtumine pigem positiivne, nagu ajakirjas *Eesti Jahimees*:

Eestlaste ürgset austavat suhtumist elusloodusesse näitab minu meelest kasvõi see, et **eesti keeles öeldakse looma kohta “kes”, mitte “see”** nagu inglise keeles. Inglise keeles on loom, muide, ka koduloom, justkui asi. Meil on loom ikka otsekui üks meie enda seast. (EJ241: 32)

Siin on välja toodud, et eestlased ei kohtle loomi kui asju, sest *meil on loom ikka otsekui üks meie enda seast*. See justkui viitab sellele, et jahimehed näevad loomi ja inimesi kui ühte loomariiki kuuluvaid elusolendeid, kui *meie* grupi liikmeid. Ka *Jahimeeste käsiraamat* (LR3) kõneleb inimestest ja *teistest* loomadest, mis näitab, et nähakse inimest osana loodusest ja

loomariigist. Samas nagu eelnevas analüüsis juba selgunud on, räägib sellele selgelt vastu spetsiesistlik keelekasutus, kus mitteinimloomad on jahimeestele kui *ressurss*, *saak*, *trofee* jne. Kuigi jäetakse mulje positiivsest suhtumisest, avaldub jahindusteemalises kirjanduses objekstavat keelt. On aga tõsi, et eesti keeles kasutatakse asjadele viitavaid asesõnu elusolendite puhul pigem harva. Sellegipoolest esines materjali uurides üksikus kohas ette asesõnade *see* või *mida* kasutamist elusolendi nimetamisel.

Viimastel aastatel on Kaisma jahimaadel rebaseid ja jäneseid päris rohkelt, nii et on, **mida** hagiatega küttida. (EJ211: 27)

Mõlema näite puhul käsitletakse looma, kellele *see* või *mida* viitab, kui saaki. Siin viidatakse üldiselt liigile ehk käsitletakse neid loomi kui liigiesindajaid. Jahinduses on sageli juttu *liikidest*, *asurkondadest*, *populatsioonidest* ja arvukusest, üksikindiviididele pööratakse üldiselt vähem tähelepanu, välja arvatud trofeejahinduses, kus valitakse välja kõige *trofeeväärtuslikum isend*. Selline üldistav keel väljendub ka loomaliikidest ainsuses kirjutamises:

Üha enam on siit ja sealt jahiseltskonnast kuulda, et **põder on kadunud**, **metskits otsas ja metssiga pole** ammu näinud. (EJ241: 5)

Ta ei olnud **saanud kukke** sel hommikul. (EJ211: 63)

Hunt säilis ja ilvese säilis, olenemata sellest, mismoodi hüppas metskitsede arvukus, kas olid rasked või kerged talved. [...] **Parti** on keerulisem küttida kui **hane**. (EJ191: 33)

Nende näidete puhul viitab ainsuse kasutamine liigiesindaja nimetamisele – jännes, rebane, põder, siga on siin oma liigi tüüpilised esindajad. See on jahinduse valdkonnas väga levinud ning esineb kõige rohkem ajakiri *Eesti Jahimees* aastaaruannetes. Seal kirjeldatakse kui palju ja milliseid loomi on jahis ja ka liiklusõnnetustes surnud ning arutletakse *küttimismahtudest* ja *-limiitidest*, mis aitaksid säilitada asurkondi nii, et need ei väheneks liiga kiiresti, aga ei kasvaks ka liiga palju.

Ülaltoodud näidetes avaldub asendatavus, mis on üks objektistamise aspektidest – elusolendit käsitletakse kui asja, mida saab asendada või välja vahetada samaväärse asjaga. Väljend *metskits on otsas* viitab loomale kui tootele. Selline väljendusviis on samaväärne lausega *leiba on vähe* või *jahu on otsas*. Viimase näite puhul on sõna *saanud* samuti olulise tähendusega – see näitab inimkeskset suhtumist loodusesse ja seal elavatesse loomadesse kui ressursi.

Liigiesindajateks taandamine avaldub ka trofeejahi kontekstis. Loomi, keda nende ilusate kehaosade pärast jahitakse, nimetatakse jahinduses *trofeeliikideks* (vt 4.2.1.1.). Nii kirjutatakse näiteks Lätis toimunud trofeede näitusest:

Põnevust ja silmailu pakub meile ikka veel eksootilisena tunduv kabehirv. Näpuotsaga jagus ruumi teistelegi **trofeeliikidele**. (EJ224: 14)

Kasutades sõnu nagu *silmailu* tuleb esile teatud hierarhia – surmatakse neid loomi, kellel on ilusad sarved või ilus nahk, et neid pärast looma surma eksponeerida. Teatud liiki kuuluvaid loomi peetakse eriti väärtuslikeks trofeedeks ning nende liigiesindajaid otsitakse, kui eesmärgiks on saada võimalikult eriline ja ilus *trofee*.

4.2.3. Funktsionaalne keel

Funktsionaalne keelekasutus avaldub, kui mitteanimloomade kirjeldamisel lähtutakse sellest, millist funktsiooni nad inimeste jaoks täidavad. Mitteanimloomadele omistatakse ühiskonnas erinevaid rolle, mis on sotsiaalselt konstrueeritud keele abil. Selle spetsiesistlikku avaldumisvormi all on näited, mis on seotud teatud loomale konkreetse funktsiooni määramisega. Hierarhia alapeatükis (4.3.3.) vaatleme üldisemalt, kuidas loomi kategoriseeritakse ja väärtustatakse. Jahinduses on huvialusteks loomadeks metsloomad ja koerad, kellel on oma funktsioon ja instrumentaalne väärtus.

Koeri *kasutatakse* jahinduses abilistena esimeste otsimises, tagaajamises ja püüdmises. Kirjutatakse, et “jahikoer on teenuse osutamise vahend” (EJ201: 7). See tuleb esile ka seaduses: “jahiseaduse mõistes on koer samuti jahipidamisvahend” (EJ241: 43). Kuigi *jahikoeri kasutatakse* jahinduses kui *vahendeid* metsloomade surmamiseks, ei ole see ainus funktsioon, mida neile omistatakse:

Sellel jahil peab ise meeletult tööd tegema ja kõik nugise kavalad käigud ära aimama, milleks **koer on asendamatu abimees**. (EJ191: 65)

Koerad oli meil **valvuriteks**, pere **lemmikuteks** ja lastele **mänguseltsilisteks**. (EJ201: 20)

Meie ainus rahvuslik koeratõug Eesti hagi on viimastel aastatel kogunud tublisti populaarsust ja üha rohkem jahimehi soovib seda ilusat ning töökat koera endale **abiliseks, seltsiliseks** ja perele **lemmikloomaks**. (EJ201: 38)

Et koer on jahimehele oluline *abiline*, viitab ka väljend “jahimees ilma koerata on pool jahimeest” (EJ201: 22). Koerte kaasamist jahinduses nimetatakse *tööks*, kirjeldatakse kuidas koer *saagi* kallal *töötav* ning katsetatakse koera *töötamise* võimekust.

Lihtsalt oma koera tööd on väga põnev vaadata ja teeb ikka uhkeks, et **mul on väga hästi töötav koer**. (EJ204: 51)

Kui kobras hakkab mingis urusüsteemis ennast kaitsma, peab koer järelejätmatult haukudes ja **töötades** sundima kobrast urust väljuma või vette sukelduma [...] Kui urus paikneb rohkem kopraid, siis positiivse **töö** korral koerale teist **tööd** ei anta. (EJ224: 62)

Jahinduses kasutatakse sageli tõukoeri, kes on aretatud teatud kehaliste tunnuste esiletoomiseks, mis on seotud tervise, võimete ja ilusa välimusega. Sealjuures kehtib “mida vähem koer oma tõustandarist kõrvale kaldub, seda suurem on tema väärtus” (JR3: 398). Jahikoeratõud on rühmitatud selle järgi, mis sorti jahi jaoks nad on sobilikud. *Jahikoerad* peavad kannatama valjusid helisid, muidu on nad *kasutuskõlbmatud*:

Jahil püssipauku kartvad koerad seostavad vastumeelsust jahiolukorraga ja muutuvad seepärast kiiresti **kasutuskõlbmatuks**. (JR1: 110)

Sellist keelt kasutades selgub, et *jahikoera* väärtus sõltub teatud määral sellest kui hästi ta jahis osalemiseks sobib. Kui tal puuduvad sobilikud omadused, et oma *funktsiooni* täita, on ta selles kontekstis justkui vähem väärtuslik.

Metsloomadele omistatakse jahinduses samuti erinevaid funktsioone, sest on erinevaid eesmärke, miks teatud loomi jahitakse. Üks peamistest funktsioonidest on toidu saamise eesmärk, nii jahitakse põtru, punahirvi, metskitsi, metssigu, karusid, jäneseid, hülgeid, kopraid, ning erinevaid linde just nende liha saamise eesmärgil. Üldiselt rõhutatakse, et jahimehed ei soovi kannatusi tekitada loomale, keda nad surmavad. Nii kirjeldatakse näiteks teoses *Minu esimeses jahiraamat* kannatuste vältimise kohta: “on oluline, et sinu poolt vigastatud uluk saaks võimalikult kiiresti ja valutult surmatud” (JR1: 114). Eetiline jahimees vähendab loomade kannatusi, surmates teda kiirelt ja valutult. Siiski on kiirel ja valutul surmamisel lisaks eetilisele ka praktilisem põhjus, mida kirjeldatakse raamatus *Ulukihaigused ja jahihügieen*:

Stress, mida kütitav uluk tunneb jahi käigus, avaldab mõju liha kvaliteedile. Kui loom on oluliselt häiritud ja stressis **langeb tema liha kvaliteet**. (JR5: 222)

Muutused elukeskkonnas peegelduvad koheselt ka **liha maitstes ja kvaliteedis**. (JR5: 17)

Hea uluki näide on metskits. **Maitsev** liha ja „hädasti tuleb seda mitte rikkuda“ ehk sihtida pähe või kaela. (EJ201: 52)

Pigem siiski armastan ma neid ning eriti nende **maitset**, mis oskuslikult valmistatud rinnaliha korral jätab kustumatu elamuse. (EJ214: 52)

Kuigi jahinduses kirjeldatakse metsloomade surmamist justkui eetilise teona, ei pruugi selle taga olla looma heaolust hoolimine. Nendes näidetes tuleb hästi esile, kuidas elusolendeid keele kaudu objektistatakse, rõhutades nende maitset ja liha kvaliteeti. Teisi loomaliike, nagu nugised, kopraid, rebaseid ja tuhkruid, aga ka ilveseid kütitakse nende naha saamise eesmärgil:

Ühel päeval õnnestus Karil tabada ilves. Sellelt **loomalt sai ilusa naha**. (EJ244: 83)

Lisaks esines ka funktsionaalset keelt, kus tuli välja, et teatud loomade funktsioon on *toota järglasi* ning neid *kütitakse* vähem, selleks, et populatsioon säiliks (EJ201: 7). Ühtlasi surmatakse mitteinimloomi ka trofeede saamise eesmärgil, nagu eelpool trofeede peatükis (4.2.1.1.) kirjeldatud sai.

Uhkest loomast oli kavas lasta teha **büst**, seega tuli nahk ettevaatlikult ja oskuslikult nülvida ning jahutada. (EJ234: 72)

Funktsionaalne keel normaliseerib ja legitimiseerib loomade surmamist nende *saaduste* kasutamiseks, kirjeldades seda selle kaudu, millist kasu looma surmamine kaasa toob. Sealjuures jätab funktsiooni omistamine mulje, nagu teatud loom ongi inimese otstarbeks loodud.

4.2.3.1. Funktsionaalne nimetamine

Täpsemalt avaldub funktsionaalne keel liigitamise kaudu, kus mitteinimloomi nimetatakse nende funktsiooni järgi moodustades liitsõna. Koerte puhul nimetatakse neid selle järgi, millise jahi jaoks nad on kõige sobilikumad. Üldisemalt on juttu *jahikoertest* ja *töökoertest* ning täpsemalt nimetatakse koeri konkreetse funktsiooni järgi (vt Lisa 4, Tabel 1): *jahikoer*, *töökoer*, *linnukoer*, *linnujahikoer*, *seisukoer*, *jäljekoer*, *ajukoer*, *põdrakoer*, *karukoer*, *hundijahikoer*.

Lisaks jahis osalemisele võib koertel olla ka muid funktsioone inimese jaoks, mis ei ole otseselt jahiga seotud (vt Lisa 4, Tabel 1): *ilukoer*, *perekoer*, *näitusekoer*, *karjavalvekoer*.

Metsloomade puhul esines funktsionaalset nimetamist vähemal määral, enamasti nimetati erinevaid loomi nende liigi järgi (*põder, karu, jänes* jne). Funktsionaalne nimetamine tuli esile üldisemate mõistete kasutamisel nagu *jahilind, jahiuluk*. Mõiste *uluk* on samuti funktsionaalne nimetus, sest *uluk* on “kütitav loom, kelle liha kasutatakse”⁷. Lisaks jaotatakse metsloomi nende suuruse järgi *suur-* ja *väikeulukiteks*.

4.3. Inimeste ja teiste loomade vahelised võrdlused

Siin peatükis vaatleme täpsemalt, milliseid inimese ja teiste loomade vahelisi võrdlusi leidub jahinduse materjalides. Analüüsime näiteid antropotsentristlikust, antropomorfistlikust, hierarhiaseerivast ja solvavast keelest.

4.3.1. Antropotsentristlik keel

Antropotsentristlikku maailmavaadet esineb läbivalt terves materjalis, nagu eelnevate avaldumisvormide juures toodud näidetes esile tuli. Jahinduses väljendub antropotsentristlik keel inimese huvisid rõhutavaid väljendeid kasutades. Antropotsentristlik keel maskeerib tegelikkust, kui loomade heaolu rõhutava diskursuse taga peitub kasu saamise eesmärk. Järgmistes näidetes kirjeldatakse metsloomade kaitsmist selleks, et jahimehed saaksid oma lemmiktegevust ka tulevikus harrastada:

Lääne-Virumaa sisutihe ja põnev ajalugu annab tunnistust, et ühise tegevusega saavutame parema tulemuse **ulukiressursside kaitsel**. Nii paneme vastu ajaproovile ja **säilitame oma lemmiktegevuse jahipidamise ka tulevikus**. (EJ201: 16)

Jahimees võib **kindlustada enda jaoks parema jahiloomade valiku**, kui ta kontrollib rõövloomade hulka ja parandab samal ajal ka jahiulukite eluvõimalusi. (JR1: 15)

[Seda] aga ei tohiks teha, kui tahame, et **meil oleks tulevikus loomi**, kes osalevad vasikate tootmises. (EJ241:27)

Lisaks tuuakse jahinduse eesmärgina välja ka selle kasulikkus inimesele kui lõõgastav ja seltskondlik tegevus, sest metsas aja veetmine on hea jahimehe või -naise füüsilisele ja vaimsele tervisele (EJ241: 33). Ajakirjas *Eesti Jahimees* rõhutatakse, et *jahisaak* ei ole jahimeeste jaoks

⁷EKI “uluk”: <https://arhiiv.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=uluk>

peamine eesmärk, vaid pigem on see meelelahutus ja seltskond (samas). Jahi käigus loomade surmamine ei ole alati jahi sihiks, nenditakse jahi kui traditsiooni säilimise tähtsust:

Tänapäeva inimest tõmbab jahi juurde pigem loodus ning paljude jaoks on **jahilkäimine oma tavadega olulisem** kui jahisaak ise. (JR5: 67)

Positiivse tervislikkuse diskursusega aga varjatakse tegevuse üldisi negatiivseid külgi, milleks on kellegi surmamine ja kannatuste tekitamine.

Materjalis esines hoidumist inimeste ja teiste loomade vaheliste paralleelide tõmbamisest. See väljendus näiteks *laps* asemel sõna *noorloom* kasutamises (vt Lisa 3). Samas leidis ka näide, kus kirjutati rebaste *armastusest*, mis tegi jahimehe südame tol päeval nii soojaks, et ta loobus soku surmamisest (EJ201: 56).

Isarebane sättis koguni oma pea teise selja peale ja pani mõnuga silmad kinni. Uskuge või mitte, aga süda läks härdaks. Kuidagi ei liikunud käsi püssi poole. Las nad elavad. (EJ201: 57)

4.3.1.1 Majanduslik keel

Majanduslik keel on antropotsentristlik, kuna esiplaanil on inimese finantsiline kasu ja kahju. See on seotud objektistava keelega (4.2.), kuna elusolend taandatakse tooteks, muudetakse kasu saamise vahendiks. Samas kirjeldatakse mõnda looma, kes majanduslikku kasu toob kui kasurit ning teist looma kahjuri või nuhtlusena, kui ta inimesele majanduslikku kahju toob. Kuna keele vorm ja sisu on omavahel tihedalt seotud, on näidet ka sisuliselt spetsiesistlikud, mis tuleneb ka majandusliku diskursuse kontekstist. Elusolendite kasulikuks ja kahjulikuks nimetamisest tuleb juttu hierarhiseeriva keele (4.3.2.) peatükis.

Materjalis esines näiteid, kus kasutati konkreetset sõnu *majanduslik kasu ja kahju* või *majanduslik kasutamine* ning teisi kiskjaid nimetati *konkurentideks*:

Kõige märkimisväärssem aga on kütitud looma peaaegu olematu **lihakadu** pärast lasku. (EJ201: 54)

Majandusliku poole pealt huvitab meid liigi isendite selline arv vaadeldaval territooriumil, mille korral **ressursi** kasutamine on **majanduslikult rentaal** ja kooskõlas inimtegevuse ning keskkonnaväärtuste säilitamise nõudega. Seetõttu tuleb määrata liigi arvukuse tase, mis on **majanduslikult lubatav**. (EJ194: 31)

Keegi ei vastuta, kuid nii loomapidajad kui ka jahimehed ise hakkavad kandma (metsloomade järelkasvu löögi all) tohutuid **kahjusid**. Sellest kiskjast on saamas jahimehele järjekordne

konkurent. Olgem ausad, hunt seda ju juba on, sest väga paljud põdralehmad olid jahiajal vasikateta. Kui hunt võtab pool vasikatest ja jahimees teise poole, siis ei jää jahiaja lõpuks alles ühtegi vasikat, mis omakorda viitab sellele, et järgmisel aastal **ei ole limiidi täitmiseks ka noorloomi** ning kütitakse viimane osa põhikarjast. (EJ181: 38)

Sellised kokkupõrked ohustavad liiklejate elu ja tervist, tekitavad suurt **majanduslikku kahju** ja põhjustavad igal aastal paljude loomade asjatu hukkumise. (EJ231: 42)

Viimase näite puhul rõhutatakse liiklusõnnetuse juures esmalt inimese elu ja tervise ohustamist, teisalt majanduslikku kahju ning alles viimasena kokkupõrkel surmatud loomale tehtavat kahju. See toob keele kaudu esile inimkeskse maailmavaate, kus majanduslik kahju on olulisem kui mitteinimlooma surm. Lisaks näeme objektistamist tegevuste kirjeldustes, kus mitteinimloomi *väärindatakse*. Surmatud loomade liha, nahka, kasukat ja sarvi *väärindatakse* selleks, et neid saaks müüa.

Tema eriline kirk oli jahitrofeede **väärindamine**. (EJ23:71)

Hukkunud hundi nahk oli korralik ja terve, sestap otsustas [ta] hundinaha vaibana **väärindada**. (EJ234:43)

Väärindades ulukiliha laual ja mitte asfaldil, oleme ka metslooma arvestades teinud mõistlikuma otsuse. (EJ244: 77)

Väärindamine teeb surmatud loomast toote, mida saab müüa ja osta. Siin tulevad esile kaks levinud objektistamise tunnust – omandatavus ja asendatavus. Elusolend on sel juhul esiteks muutunud saagiks ning seejärel produktiks:

Punakas talvekasukas on olnud ja on ka nüüd ihaldusväärne **jahisaak** ning oluline **kaubaartikkel**. (JR1: 41)

“Juhan! Võta kähku püss, **su naise seitsmes kasuka nahk** kõnnib õunapuude all ringi.” (JR2: 69)

Majanduslik perspektiiv on inimeste jaoks seega väga olulisel kohal ning metsloomade *majandamisel* lähtutakse sageli just sellest aspektist. See on aga sügavalt objektistav ja inimkeskne suhtumine, mis sellises keeles läbi kumab. Keel legitimeerib sel viisil mitteinimloomade ebavõrdset kohtlemist, kirjeldades neid kui asju ning kirjutades tehnilistes majanduslikes terminites, mis maskeerib kahju, mida neile tekitatakse.

4.3.2. Antropomorfiseeriv keel

Antropomorfiseeriv keel on jahinduse materjalides pigem harv nähtus. Seda esines vaid üksikutes kohtades. Ühes kohas kirjeldati, et “peibutusjaht võiks olla mõttekam [...] augustilõpu ja septembrikuu paiku [...] kui noored pardid on veel rumalad” (EJ214: 60). Samas tekstis kirjeldati vanemat sokku kui *vanem härra* ning nooremat sokku kui *noorem poiss* (EJ214: 62).

4.3.3. Hierarhiseeriv keel

Hierarhilist keelt esineb jahinduses erinevatel viisidel. Luuakse eristus, kus teatud omadustega loomi peetakse teistest paremaks või väärtuslikumaks. See avaldumisvorm on seotud juba käsitletud funktsionaalse keelekasutusega, kus teatud liike peetakse maitsvamaks, ilusamaks või trofeeväärtuslikuks. Samas sõltub saagiks osutuva looma valik ka jahimehe enda eelistustest:

Meeldiv neile, kes hindavad nepijahti. Minule oli nepp otsekui **jumalik jahisaak** (EJ214: 79)

Metskurvits on **atraktiivne** jahilind. (EJ184: 18)

End tõsisteks küttideks pidav seltskond **pardipaugutamist** mingiks jahiks loomulikult ei pea. (EJ214: 52)

Metsloomi järjestatakse hierarhias inimese vaatepunktist, st selle järgi kui atraktiivsed nad inimese jaoks on. Üldjuhul eelistatakse suuremate imetajate jahtimist väiksematele. Nii nimetatakse põtra *meie ulukite kroonijuveeliks* (EJ201: 42). See on ühtlasi seotud folklooriga nagu ka materjalist esile tuli, “soomeugrilased on karu pidanud inimloomaks, metsinimeseks, sest ta seisab kahel jalal, sööb käppadega ja istub, selg vastu puud” (EJ221: 19). Ilmselt väärtustatakse suuremaid imetajaid nagu karu ja põder rohkem seetõttu, et nad on inimestele nähtavamad.

Loomade jahtimine trofeede omandamise eesmärgil loob samuti hierarhia loomade seas, mis põhineb sellel kui *trofeeväärtuslik* teatud loom inimese jaoks on.

Samas ei tasu peljata, et trofeejahil kütitakse asurkonnast ära kõik **väärtuslikud isendid**. Kui see nii oleks, poleks meil võimalik korraldada **jahitrofeede ülevaatusnäitusi**, kus ikka ja jälle annavad tooni **medaliväärsed eksponaadid**. (JR3: 536)

Siin tuleb esile hierarhiline aspekt, kus teatud loomi peetakse teistest ilusamaks ja väärtuslikumaks, sest neid surmates saab jahimees endale uhkema trofee. Metsloomade puhul kirjutatakse kahjulikest ja kasulikest loomadest. Nn kahjulike loomade puhul kasutatakse sõnu nagu *kahjulikud ulukid*, *nuhtlusliigid*. Näiteks kährikkoer, keda peetakse soovimatuks võõrliigiks, sest ta levitab kärntõbe, soovitatakse intensiivsemalt küttida:

Kährikkoer on meil **soovimatu võõrliik** ja kärntõve suur levitaja, seega hoolimata arvukuse vähenemisest tuleks neid küttida varasemast intensiivsemalt. (EJ214: 33)

Ka üksikindiviide, keda muidu väärtustatakse nende liha või naha pärast, peetakse mõnikord *nuhtlusisenditeks*. *Nuhtlusisend* või *probleemisend* on konkreetne loom, kes mingis piirkonnas kahju tekitab, näiteks karu, kes mesilaid rüüstab (EJ221: 16) või hallhüljes, kes kalad inimese eest ära sööb (EJ224: 32). Kasulikud loomad on jahinduses need, kes on maitavad ning kelle kehaosi saab kuidagi kasutada või trofeedena säilitada. Nii kirjutatakse *Minu esimeses jahiraamatus*:

Metssiga on meie jahimeeste põhilisi saakloomi oma **maitava liha ja atraktiivse jahi** tõttu. (JR1: 39)

Tegevuse eesmärk oli korralik jahipidamine seadusega lubatud ajal ja viisil, **kasulike** ulukite kaitsmine ja kasvatamine, **kahjulike** ulukite hävitamine. (EJ221:62)

Selline keelekasutus lähtub inimese huvidest, paigutades mitteinimloomad hierarhiasse nende kahju ja kasulikkuse järgi. Mõned loomad ei tekita inimesele kahju ega ei ole inimese jaoks *väärtuslikud* loomad, nendest on jahimeestel üldjuhul ükskõik. Mägra kohta on näiteks ajakirjas *Eesti Jahimees* kirjutatud nii:

Mägra kütatakse siiski üsna tagasihoidlikult, sest ta on jahiulukina ilmselt **väheatraktiivne liik**, kelle kütamiseks pole üldjuhul ka muud tõsiseltvõetavat põhjust (kahjustused, haiguste levitamine jne). (EJ214: 34)

Neid seega väga ei jahita, sest nende tapmisega ei kaasne inimestele mingit majanduslikku ega sotsiaalset kasu ega kahju. Nagu näha, siis on hierarhiseeriv keel ka tugevalt seotud majandusliku diskursusega, sest kasulikkust mõõdetakse sageli majanduslikust huvist lähtuvalt.

4.3.4. Solvav keel

Sihipärast solvamist kasutatakse tuues võrdlus inimese ja teise looma vahel, kus loomanimetus on mõeldud halvustavalt. Seda avaldumisvormi esines pigem jahiteemalistes juturaamatutes. Ajakirjas *Eesti Jahimees* leidus mõni üksik näide:

Muidugi, igas seltskonnas võib trehvata ka mõni “**kärnane põrsas**“. Eks need ole ka teada ja sääraastel tegelastel hoitakse silm peal. (EJ214: 19)

Võrdlus *kärnase põrsa* ja mittesoositava inimese vahel (siin salakütt), toob esile põlglikku suhtumise teise liiki. Pealegi viitab *kärnane* eriti koledale isendile, kes on ehk ka kärntõve tõttu kärnadega kaetud. Selline väljend alavääristab põrsast inimese suhtes. Raamatus *Üks jahimees läks metsa* leidus solvanguid, mis olid meeste suunatud, nagu näiteks järgmised:

“Vaadake, seal need kahekümne viie aastased mehed seisavad nagu **metspullid**. Pole naisigi võtnud. Metsas hulkumine ei anna mahti.” (JR4: 1)

Naine teadis ka kuuldu põhjal, missuguse **jääraga** tegemist oli. (JR4: 30)

“Mees, ära **mängi mäkra**, tule kohe ja päästa mind ära” (JR4: 186)

Need näited toovad esile inimkeskse suhtumise, kus nimetatud loomade käitumist peetakse inimese vaatepunktist negatiivseks. Metspullide jaoks tavalist käitumist tõlgendatakse inimesest lähtuvalt kui ajaraiskamist ning kasutatakse solvamiseks. Esines ka solvamist naise pihta, nagu raamatus *Jahimees naerab, kalamees muigab*:

Seejuures tegi metsaott nii koledat häält, et Rasmusele meenus kusagilt kuuldud ütlus, mille kohaselt **vihale aetud emakaru ja ärritatud kuri naine kriiskavad ühtemoodi**. (LR2: 91)

Jaagup katsetas päev läbi oma karuehmatajat, õhtul unustas aga voolu välja lülitamata. Esimene ohver oli **köögikaru – naabrinaine**, kes sellest, et vool on juba sees, loomulikult ei teadnud. (LR2: 114)

Selles näites naise ärritumise ja emakaru häälitsuse võrdluses, kasutatakse inimkõrva jaoks ebameeldivat karu häälitsust naise solvamiseks. Nii naise kui ka emakaru puhul näitab tema pahameelt väljendava heli *kriiskamiseks* nimetamine, et kirjutajal puudub austus nende vastu.

5. Spetsiesistliku keelekasutuse avaldumine loomakasvatuse näidetel

Loomakasvatuses kasutatava keele uurimiseks valiti uuemad loomakasvatuse teemadel välja antud raamatud, õpikud ja meediaväljaanded. Sarnaselt harrastuskalapüügiga valiti raamatud, mis on välja antud 21. sajandil ning konkreetses valdkonnas kõige uuemad teosed. Valimisse jäid nii algselt eesti keeles kirjutatud ja välja antud kui ka tõlgitud teosed:

- kitsekasvatuse kohta: *Meie kitsed* (2021) (LR1), *Mahepõllumenduslik kitsekasvatus* (2013) (LR9), *Kitsekasvatus* (2013) (LR11);
- mesilaste pidamise kohta: *Mesinduse aabits* (2021) (LR2), *Mesinduse oskussõnastik* (2018) (LR5), *Abiks alustavale mesinikule* (2016) (LR6);
- kalakasvatuse kohta: *Praktiline kalakasvatus* (2020) (LR3), *Kalakasvatus: Perspektiivsed liigid* (2015) (LR8), *Kalakasvatus ja kalade tervishoid* (2006) (LR18);
- lambakasvatuse kohta: *Mahepõllumajanduslik lambakasvatus* (2020) (LR4), *Traditsiooniline lambakasvatus Eesti ja Soome rannikualadel ning saartel* (2013) (LR10), *Lambakasvatus I* (2012) (LR13), *Lambakasvatuse valdkonna käsiraamat* (2011) (LR14);
- veiste kasvatuse kohta: *Praktiline veisekasvatus* (2015) (LR7);
- seakasvatuse kohta: *Mahepõllumenduslik seakasvatus* (2010) (LR15);
- linnukasvatuse kohta: *Linnukasvatus I* (2007) (LR17), *Linnukasvatus II* (2008) (LR16);
- ja üldisemalt loomakasvatuse kohta: *Loomakasvatus* (2012) (LR12).

Uuritavaks meediaväljandeks oli Äripäeva kirjastuse ajakiri *Põllumajandus*, mille artikleid sorteeriti otsingusõnaga *loomakasvatus*. Valimi ajalised piirangud võeti harrastuskalastuse

valimi järgi (vt ptk 3) ehk siis vaadeldi aastatel 2019–2025 avaldatud artikleid kolmest erinevast kuust eelnevalt välja toodud skeemi alusel.

Materjale valides keskenduti loomaliikidele, keda inimesed kasvatavad toidullika või mõnel muul eesmärgil, mis ei ole sport ega lemmikloomade pidamine, seega jäid valimist välja raamatud kasside-, koerte- ja hobusekasvatusest, samuti ei uuritud ka karusloomakasvatuse keelt, sest karusloomakasvatus on nüüdseks Eestis keelatud. Küll aga oli raamatus *Loomakasvatus* üks peatükk hobuste kasvatamisest, seega on sealsed näited töös ka esitatud, kuid selle teema kohta materjali juurde ei uuritud.

Viitamisel kasutati loomakasvatuse raamatute puhul koodi LR (vt Lisa 1, Tabel 4) ning artiklite puhul koodi P (vt Lisa 1, Tabel 5). Kui oli rohkem kui üks näide, siis toodi kõik esinemiskohad esile Loomakasvatuse näidete tabelis (vt Lisa 4).

5.1. Eksitav keel

Uuritud loomakasvatusealases materjalis esines maskeerivat keelt võrdlemisi palju, kuid eufemisme esines vähem. Sarnaselt harrastuskalandusele leidis eufemisme olukordades, mis olid seotud mitteinimloomade tapmisega. Kasutati sõnu nagu *hukkumine* (vt Lisa 4 E1) ja *suremus* (vt Lisa 4 E2), mil jäeti mulje, et mitteinimloomad surid justkui iseenesest ning inimese tegevus rolli ei mänginud. Samuti kirjutati, et “ka väga hoolika püügi või hiljem transpordi ootel sumpades hoidmisega kaasneb mõne päeva jooksul sageli ilma nähtava põhjuseta suur suremus” (LR18: 93) ja “siiski täheldati mõningat suremust kahe päeva kuni kahe nädala jooksul pärast märgistamist” (LR8: 108). Suremusest ja hukkumisest rääkides olid need loomad kasvatajate jaoks *kadu* (vt Lisa 4 E3), mis on seotud majandusliku keelega, sest kasvatajad jäävad toodetavast tulust ilma.

5.1.2. Maskeeriv keel

Teoreetilises osas määratlesimine, et maskeerimine avaldub kui positiivse retoorika kaudu üritatakse legitimeerida teistele loomadele tekitatavat kahju, mis võib avalduda näiteks loomakasvatajate väitena, et tahetakse mitteinimloomade *stressi vähendada*. Sellist

keelekasutust täheldati mitmel juhul, enim kalakasvatuse tekstides, kuid üksikuid näiteid leids ka teistest loomakasvatuse tekstidest. Kui kirjutati kaladele kahjulikust praktikast nagu väljapüügist, siis kirjutati, et “tuleb olla ettevaatlik” (vt Lisa 4 M1).

Väga palju kirjutati ka sellest, et mingid konkreetsed toimingud nagu ümberpaigutamine ja võõrutamine või pidamistingimused põhjustavad mitteinimloomadele stressi (vt Lisa 4 M2). Kuigi mõnest näitest tuleb esile, et stressi tahetakse vähendada, siis seda mainitakse peamiselt seetõttu, et see mõjutab kasvu, tervist või toodangut, mitte nende loomade enda heaolu pärast. Mõnes materjalis tuli esile, et kuigi arvestatakse, et teatud protseduurid võivad mitteinimloomadele stressi tekitada, avaldub keeles siiski rõhuasetus inimese kontrollile. Neid praktikaid ei problematiseerita, vaid esitatakse neutraalses või tehnilises toonis, mis aitab säilitada nende legitiimsust.

Maskeerimine tuleb esile ka siis, kui kirjutatakse, et loomakasvatases lähtutakse mitteinimloomade heolust (vt Lisa 4 M3). Nagu teoreetilises osas juba möönsime, siis selline maskeeriv keelekasutus loob mulje, et mitteinimloomadest hoolitakse, kuid kuna hoolimist mõistetakse erinevalt, siis spetsiesistlikud käitumisvormid ja keel veel püsivad. Näiteks *Loomakasvatuse* raamatus kirjutati, et “kvaliteetliha tootmisprogrammi eesmärk on pakkuda tarbijale kõrge kvaliteediga ja garanteeritud omadustega liha, kusjuures ostja saab kaasa ka kinnituse loomasõbraliku kohtlemise kohta kogu tootmisprotsessi käigus...” (LR12: 272–273), tegelikult maskeeritakse sõnapaariga *loomasõbralik kohtlemine* mitmeid praktikaid, mis ei ole sõbralikud.

Kuigi mõnel juhul viidati loomade surmale otsesõnu, kasutades väljendeid nagu *tapmine* (vt Lisa 4 M4), *hukkamine* (vt Lisa 4 M5), *surmamine* (vt Lisa 4 M6) või isegi *hävitamine* (vt Lisa 4 M7), kasutati siiski sagedamini termineid, mis ei ole rangelt võttes eufemismid, kuid mis kuuluvad pigem spetsialiseeritud, tehnilise või haldusliku diskursuse alla ja mille puhul on tegemist maskeerimisega, kus keelelised valikud aitavad legitimeerida loomade elu ja surma käsitlemist osana optimeeritud tootmissüsteemist. Sellisteks väljenditeks olid näiteks *realiseerimine* (vt Lisa 4 M8), *praakimine* (vt Lisa 4 M9), *prakeerimine* (vt Lisa 4 M10), *asendamine* (LR16: 74), *likvideerimine* (vt Lisa 4 M11), *kõrvaldamine* (LR17: 84), *arvukuse kontrollimine* (vt Lisa 4 M12), *väljavahetamine* (LR2: 16), *väljalangemine* (vt Lisa 4 M13) ja *väljaarvamine* (LR1: 173). Terminite *realiseerimine* ja *praakimine* juures esinesid ka seotud mõisted nagu *realiseerimisvanus* (vt Lisa 4 M14) ja *praakimisvanus* (LR12: 89).

Maskeerimine sellises tähenduses ei seisne niivõrd ilustamises, kuivõrd tunnetusliku distantssi loomises läbi emotsionaalsusest tühjendatud ja ratsionaalse mulje jätva sõnavara kasutamise.

Sellised tapmise maskeerimise väljendid muudavad mitteinimloomade tapmise justkui tehniliseks või äriliseks tegevuseks ning väljendid *realiseermisvanus*, *kasutusperiood* jt rõhutavad mitteinimlooma väärtust tootmisvahendina, jättes tagaplaanile nende elusolendi staatuse.

5.1.2.2. Saamine ja andmine

Siinses alapeatükis toon esile maskeeriva keele näited, kus kirjutatakse, et mitteinimloomad kas *annavad* inimestele midagi või inimesed *saavad* neilt midagi.

Näiteks kirjutatakse, et kalad *annavad* marja ja kaaviari (vt Lisa 4 M15), lehmad *annavad* piima (vt Lisa 4 M16), lambad *annavad* liha, villa, nahka, luid ja sarvi (vt Lisa 4 M17), vutid ja mesilased *annavad* toodangut (vt Lisa 4 M18). Samuti *saadakse* lammastelt liha, villa ja nahka (vt Lisa 4 M19), mesilastelt mett (vt Lisa 4 M20), kitsedelt piima, liha ja villa (vt Lisa 4 M21), kaladelt marja (LR18: 31), hanedelt liha, sulgi, udusulgi ja rasvast maksa (LR12: 443) ning teistelt lindudelt saab mune, tibusid ja liha (vt Lisa 4 M22). Lehmadel *saab* piima (LR12: 481) ja ühes artiklis nimetati neid lausa *piimaandjateks* ja *energiaandjateks* (P4).

Nende näidete puhul on tegemist objektistamise maskeerimisega, sest sõnadega *andmine* ja *saamine* maskeeritakse ekspluateerimist. Nende väljenditega tuleb esile positiivne retoorika nagu mitteinimloomad pakuksid inimloomadele *saadusi* oma tahet järgides, kuid tegelikult inimesed hoopis võtavad neid teistelt loomadelt.

5.2. Objektistav keel

Vahel omistati mitteinimloomadele subjekti staatus, näiteks kalade põgenemist kalakasvandusest (LR3: 40; LR8: 50) esitleti kui aktiivset tegutsemist oma keskkonna muutmiseks. Kuid seda, et mitteinimloomadele viidati kui objektidele, tuli rohkem esile. Objektistavad avaldusvormid jaotusid viite alajaotusesse: objektistamine, asjadele viitavate asesõnade kasutamine, liigiesindajaks taandamine, funktsionaalne keelekasutus ja formaliseerimine.

5.2.1. Objektistamine

Selles alapeatükis tulevad vaatluse alla näited, mis käsitlevad mitteanimloomi kui objekte. Objektistav keel on loomakasvatuse materjalis tihti seotud eksitava keelega, seega siin peatükis on näiteid mõlema spetsiesistliku keele avaldumisvormi kohta.

Viidates mitteanimloomadele kui objektidele avaldub objektistav suhtumine selles, et neid käsitletakse pelgalt ressursidena, millel puudub omaenese väärtus või agentsus. Kaladest kirjutatakse kui *kasvatustobjektidest* (vt Lisa 4 O1) ja *püügiobjektidest* (vt Lisa 4 O2). Konkreetsemalt viidatakse vikerforellidele kui *õngeturismiobjektidele* (LR18: 172), jõforellidele ja linaskitele kui *sportliku püügi objektidele* (LR18: 178, 179) ning haugidele ja kohadele kui *sportliku ja töönudspüügi objektidele* (LR18: 178). Imetajaid ning linde on üks kord nimetatud *loomakasvatuse objektideks* (LR18: 5) ja sedagi kalakasvatuse teostes. Siinkohal tuleb eristada keelekasutust, kus *objekti* mõiste täidab neutraalset keelelist funktsiooni nagu väljend *uurimisobjekt* ning kasutust, kus teistest loomadest räägitakse kui *kasvatust-* või *püügiobjektidest*, mis ei viita ainult sellele, kuhu tähelepanu suunatud on, vaid ka nende loomade funktsionaliseerimisele inimeste huvide lähtekohast.

Samuti kasutatakse sõna *materjal*, mis viitab sellele, et neid elusolendeid justkui toodetakse millegi jaoks. Eelkõige kirjutatakse kaladest kui *asutusmaterjalist*, keda toodetakse (vt Lisa 3 O3) ja ka *tõumaterjalist* (LR8: 9). Teistele loomadele viidatakse loomakasvatuse kirjanduses kui *aretusmaterjalile* (vt Lisa 4 O4). Mesilaste pidamise puhul räägitakse aga *emakasvatustmaterjalist* (LR5: 25) ja lindudest kirjutatakse kui *tõumaterjalist* (vt Lisa 4 O5), *alusmaterjalist* (LR16: 51) ja *algmaterjalist* (samas, 51, 95).

Seda, et loomakasvatustes koheldakse mitteanimloomi kui objekte, tuleb esile ka siis kui kirjeldatakse, mida neile tehakse. Tihti tehakse loomakasvatustes mitteanimloomadega tegevusi, arvesse võtmata, mida nad ise seejuures tunnevad. Näiteks palju praktiseeritakse *seemendamist* (vt Lisa 4 O6), mis esiteks viitab objektistavale keelele, sest loom on justkui passiivne objekt keda seemendatakse. Kuigi termin esineb sarnasel kujul ka näiteks taimede puhul (seemne külvamine), võib selle kasutus loomakasvatuskontekstis võimendada keelelist distantseerumist loomast kui tundlikust ja aktiivsest olendist. *Kunstliku seemendamise* puhul tuleb esile ka maskeeriv keel, sest see on mõistetav ka vägistamisena, mil emaslooma soovidega ei arvestata. Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituut on vägistamise definieerinud järgnevalt.

Ilma teise isiku nõusolekuta sugulise iseloomuga teona mingi kehaosa või eseme viimine teise isiku tuppe, pära- või suhu või muud sugulise iseloomuga teod, kus kasutatakse sundi, vägivalda, ähvardusi, kavaldamist, üllatamist või muid meetodeid olenemata ründaja suhtest ohvriga.⁸

Seemendamine tähendab Sõnaveebi järgi isaslooma seemnerakke emaslooma suguelunditesse juhtimist⁹. Võib päris kindel olla, et loomakasvatustes ei küsita nendelt emasloomadelt luba seemendamise jaoks.

Seemendama asudes viiakse lehma pärasoolde kinnastatud ja libestatud käsi. (LR7: 180)

Tavaliselt seemendatakse vaginaalmeetodil, mille juures spermadoos viiakse väljapööratud vagiina kaudu emakasuudme piirkonda. (LR17: 36)

Uttele antakse rahustit ja neile tehakse kohalik tuimestus selles piirkonnas, kus instrumentidega organismi tungiti. (LR13: 97)

Nende näidete puhul tuleb esile objektistamise alatahk – inimese omavoli – mis Nussbaumi järgi tähendab seda, et objektistaja kohtleb objekti kui miskit, mida on lubatud lõhkuda, purustada, sisse murda (Nussbaum 1995: 257). Kalade puhul ei kirjutata seemendamisest, vaid *paljundamisest* (vt Lisa 4 O7), mille puhul on jällegi tegemist vägivaldse praktikaga ning sedagi pehmendatakse maskeeriva keelekasutusega.

Kõige levinum viis niisa kogumiseks suguküpselt isastelt on sondi viimine suguava kaudu seemnesarja ja voolava niisa väljapumpamine. Kui suguküpsed isased on palju, on võimalik niisk välja võtta kala lahtes. (LR8: 135)

Paljundamisega seoses on vaja kalu *lüpsta* (vt Lisa 4 O8), mis on eufemism ja mis tegelikult tähendab “marja kalast välja pigistada” (LR3: 42). Mitteinimloomi ka *kasutatakse*, kas teistele loomadele söödaks (LR18: 106), millegi tootmiseks (vt Lisa 4 O9), viljakuse ja liha kvaliteedi parandamiseks (vt Lisa 4 O10), maastikuhoolduses (vt Lisa 4 O11), heaolu- ja terivseteenuste juures (vt Lisa 4 O12), veo- ja kandeloomana (LR12: 121, 201), liikumisvahendina (LR12: 339). Ühtlasi kasutatakse loomade kasvupotentsiaali (LR3: 63) ning lambaid ja kanu *renditakse*

⁸ https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1199?language_content_entity=et

⁹ <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/seemendama/1/est>

(LR10: 156; P14). Kuigi loetletud näited viitavad tegevustele, on oluline rõhutada keelelist eripära, et teiste loomade kirjeldamine *kasutamise* kaudu konstrueerib loomad keeles vahenditeks ja ressurssideks. Mitteinimloomade nimetamine *liikumisvahendiks*, *veoloomaks* või *maastiku hooldajaks* mitte ainult ei kirjuta loomadele ette instrumentaalset rolli, vaid ka kinnistab keele kaudu nende staatust vahenditena inimeste eesmärkide saavutamisel.

Kõige tavalisem protseduur, mida mitteinimloomadele tehakse, on *tapmine* (vt Lisa 3 413). Seda tehakse siis, kui nad pole enam inimestele kasulikud või kui nende pidamine muutub tülikaks (LR1: 107; P14). Samuti neid *töödeldakse* (vt Lisa 4 O14), *ristatakse* (vt Lisa 4 O15), *sorteeritakse* (vt Lisa 4 O16), *turustatakse* (vt Lisa 4 O17), *kastreeritakse* (vt Lisa 4 O18), *märgistatakse* (vt Lisa 4 O19) ja *nuumatakse* (vt Lisa 4 O20). Kalakasvatustes *toodetakse* (vt Lisa 4 O21) ja *taastoodetakse* (vt Lisa 4 O22) kalu ning nende “genotüübilist sugu muudetakse” (LR18: 149). Samuti on kahes allikas kirjutatud, et kaladel on palju bioloogilisi iseärasusi, mille tõttu on nendega võimalik teha mitmesuguseid biotehnoloogilisi manipulatsioone (LR18: 164; LR8: 20). Mõned eelnevad näited ei ole otseselt spetsiesistliku keele avaldumisvormid, vaid spetsiesismi avaldumisvormid, küll aga aitavad need siiski illustreerida, kuidas spetsiesistlikud hoiakud ja väärtused kajastuvad keeles ning mõjutavad inimeste suhtumist teistesse loomadesse. Samuti on mõned praktikad nagu *uinutamine*, *kastreerimine* ja *transportimine* ka inimeste peal kasutusel, kuid kui neid tegevusi inimestega tehakse, siis tavaliselt küsitakse esmalt nõusolekut, mida teistelt loomadelt ei ole võimalik küsida ning kui inimestelt ei küsita nõusolekut, siis on samuti tegu vägivalga ja objektistamisega.

Mitteinimloomadele viidatakse ka kui konkreetsetele asjadele, näiteks: lehm on *bioreaktor* (P68), veeorganismid on *vara* (LR3: 10), kitsed on aga *muruniidukina* tõhusad (LR1: 13), karjavalvekoerad on väärtuslikud *vahendid* (LR10: 108), lambad on *vaatamisväärsused* (LR10: 144) ja *toit* (samas, 181). Samuti taandatakse mitteinimloomad *lihakehadeks* (vt Lisa 4 O23). Seega saavad mitteinimloomad endale objekti staatuse mitmel eri viisil. Vahel nimetatakse neid otseselt objektideks või materjaliks, vahel nimetatakse neid konkreetsemalt mõne eseme nimetusega, kuid tihti tuleb objekti staatus esile siis, kui kirjeldatakse tegevusi, mida nende peal tehakse. Sellisel juhul kirjutatakse rohkem tegevusest ja inimesest, aga mitte loomast endast.

5.2.2. Liigiesindajaks taandamine

Harrastuskalapüügi ja kalakasvatuse materjalides tuli esile, et kasutati sellist sõna nagu *kalavaru* (vt Lisa 4 O24). Lisaks sellele kirjutati kalade kontekstis ka *püügivarust* (vt Lisa 4 O25) või lihtsalt *varudest* (vt Lisa 4 O26) ja konkreetsemalt ka liigipõhiselt – *angerjavarust* (LR8: 55) ning *kohavarust* (samas, 91). Teistest liikidest varude ja genofondide kontekstis ei kirjutatud, aga loomakasvatuse kontekstis kirjutati *populatsioonidest* (vt Lisa 4 O27), *geenireservist* (LR12: 275) ja *kooslustest* (LR13: 14) ning lindude puhul *jahifaunast* (LR16: 168, 175). Nende näidete puhul on autori jaoks oluline just suurem grupp loomi, linde või kalu, aga mitte nendes gruppides olevad individid.

Teiste loomaliikide puhul tuli esile ka seda, et kui kirjutati mõnest konkreetsest liigist, siis kord kirjutati konkreetset selle liigi nimi ning hiljem viidati neile kui lihtsalt loomadele. Sellist kirjaviisi esines tihti samas lauses või lõigus. Lammaste kohta käivast materjalist:

Loomade söötmine mittevegetatiivsel perioodil toimub siis silo või mõne muu söödaga väljas, jõusöötasid ja mineraalsöötasid söödetakse üldjuhul laudas. Sellist **lammaste** pidamist tuleb eristada karjatamisest. (Luik 2011: 23)

Loomadel peab olema kasutada kuiv lamamisala, kuhu nad kõik korraga ära mahuksid. **Lammaste** pidamise ruum või ehitis peab olema piisavalt valgustatud kas loomuliku valguse või kunstliku valgustusega. (Luik 2011: 27)

Ja ka kitsede kohta käivast materjalist:

Seadusega on määratud ka rühma maksimumsuurus – kui palju võib **kitsi** siseruumis koos pidada – ja see on 50 **looma**. (LR1: 34)

Kui **looma** läbi vaaatad, siis on **kits** hea panna lüpsipukki, pääsed paremini ligi igale poole katsuma. (LR1: 125)

Kitsel tulevad päramised ära üks kuni kolm tundi pärast sünnitust, üksikutel **loomadel** võib see võtta mõne tunni kauem. Enneaegne poegimine põhjustab sageli päramise peetust. (LR11: 141)

Kuigi nende näidete puhul kasutatakse bioloogiliselt korrektset kategooriat *loom*, on see sõna siiski tähenduselt liiga üldine ja loob keeleliselt distantse konkreetsetest individidest. Viidatakse küll konkreetsetele liikidele, kuid nende käsitlemine üldmõiste *loom* kaudu vähendab individide eristatavust ja isikupära. Seega ei ole probleem mitte liigi nimetuse puudumises, vaid selles, et keelekasutus aitab kaasa loomade üldistamisele ja objektistamisele,

mille kaudu nad sulanduvad abstraktsesse kategooriasse ega esine moraalselt oluliste indiviididena.

Nagu ka harrastuskalastuse keele puhul esile tuli, siis vahel toimub liigiesindajaks taandamine siis, kui kirjutatakse liikidest laiemalt, aga kasutatakse ainsuse vormi või asesõnata (vt Lisa 4 O28).

5.2.3. Funktsionaalne keel

Loomakasvatuse materjalis esines funktsionaalne keel siis, kui mitteinimloomadele viidati kui *toidule* ehk täpsemalt nende loomade lihale (vt Lisa 4 O29). Ühes raamatus kirjutati, et isased talled on määratud lihaks saama, sest “see on nende ülesanne siin ilmas” (LR1: 144). Sellise keelekasutuse puhul tuleb ilmsiks mõnede loomakasvatajate arvamus, et mitteinimloomadel polegi muud väärtust kui see, mis inimene talle määrab. See väärtus avaldub ka mitteinimloomade funktsionaalse nimetamise kaudu, mida empiirilises materjalis esines rohkelt.

Funktsionaalne keel ilmneb ka siis, kui kirjutatakse toodetest, mida teiste loomade kasvatamisega *saab*. Oluline on sealjuures näiteks liha kvaliteet (vt Lisa 4 O30), produktide head omadused (LR12: 117) ja liha dieetiline väärtuslikkus (LR12: 445). Loomakasvatuse olulisust rõhutatakse sellega, et inimesed saavad loomasaadustest kõrgeväärtuslikke toitaineid (LR12: 21, 118, 201). Uuritavas materjalis viidatakse ka erinevatele toodete omadustele (välimus, värv, maitse, lõhn), mida tarbijad eelistavad ja nõuavad (vt Lisa 4 O31) ning mida tarbijad või tootjad ei eelista (vt Lisa 4 O32).

5.2.3.1. Funktsionaalne nimetamine

Funktsionaalse nimetamise puhul jäid kalakasvatuse materjalis silma sarnased nimetused nagu harrastuskalanduse puhul: *söödakala* (LR18: 14), *söögikala* (LR8: 49, 106), *toidukala* (vt Lisa 4 O33), *spordikala* (vt Lisa 3 O34) ja *töönduskala* (LR18: 179, 180). Lisaks ilmnemiseid veel konkreetsemalt kalakasvatusega seotud nimetused, mis illustreerivad seda, mille jaoks neid kalasid kasvatatakse (vt Lisa 4 O35). Kuna kalakasvatases tegeletakse kalade kasvatamisega müügiks ning seejuures on oluline ka kalade paaritamine, siis võib eeldada, et seetõttu on ka

nimetused *kaubakala* (vt Lisa 4 O36) ja *sugukala* (vt Lisa 4 O37) kõige rohkem kasutuses. Sarnaselt harrastuskalandusele tuli ka loomakasvatust uurides seoseid funktsionaalse avaldumisvormi ning hierarhilise avaldumisvormi vahel. Seega *prügi-* ja *vääriskaladest* antakse ülevaate hierarhia alapeatükis (vt ptk 4.3.3.).

Enne kui konkreetsemate loomaliikide ja nende kohta käivate funktsionaalse keele avaldumisvormid esile toon, annan ülevaate nimetustest, mis lõppevad sõnaga *loom*. Kuigi ühes materjalis kirjutatakse, et “bioloogiliselt ei ole koduloomad eraldi liik” (LR12: 121) ning sedasama võib öelda ka põllumajandusloomade, suguloomade jt kohta, siis nimetatakse neid siiski selliste sõnadega. Nende liitsõnade kaudu kujutatakse loomade instrumentaalsust ja seda, kes nad inimeste jaoks on või mille jaoks neid kasvatatakse. Samuti liigitatakse need loomad kokku kasutustüübi, mitte liigi alusel – näiteks piimaloom võib olla nii lehm kui ka lammas ning põllumajandusloom võib olla nii lehm, lammas kui ka siga. Järgnevalt on välja toodud erinevate loomade kohta käivad, funktsionaalse nimetamise avaldumisvormid: *põllumajandusloom, lemmikloom, koduloom, tõuloom, suguloom, maheloom, mittemaheloom, tapaloom, lihloom, tootmisloom, aretusloom, jahiloom, katseloom, ohvriloom, piimaloom, importloom, lüpsiloom, nuumloom, villaloom, ratsa- ja kandeloom, harrastusloom, karusloom, ulukloom, farmiloom, tavaloom* (vt Lisa 6).

Keskendudes edaspidi konkreetsetele liikidele, tuleb siiski välja, et liited, mis nende loomaliikide nimetustele lisatakse, on sarnased või samad. Need nimetused olen välja toonud tabeli kujul (vt Tabel 10).

Tabel 10: Sea, lamba, kitse ja veise funktsionaalse nimetamise näited

Siga	Lammas	Kits	Veis
mahesiga	mahelammas	mahekits	
LR15: 3, 4, 7, 13, 14	LR4: 19; LR13: 117, 123, 166	LR9: 6, 8	
nuumsiga/ nuumpõrsas	nuumlammas/ nuumtall		nuumveis/ nuumvasikas/ nuumnoorpull

LR15: 11; LR12: 148, 165, 191, 302/ LR12: 272, 309; P75	LR12: 484; LR11: 121/ LR12: 388, 396, 397, 484; LR11: 77		LR12: 175, 176, 189, 246, 267; LR16: 90/ LR12: 484/ LR12: 484
tapasiga	tapatall	tapatall	tapaveis
LR12: 270, 309, 494	LR12: 391	LR11: 49, 121	LR12: 485
lihasiga	lihalammas/ lihameriino/ lihatall	lihakits	lihaveis
LR12: 271, 272, 275, 276	LR1: 123, LR12: 19, 380; LR13: 17, 37, 73, 74/ LR12: 380/ LR4: 5, 6, 7, 8, 9; LR13: 26, 54	LR9: 8, 16; LR1: 15, 16; LR12: 395, 398; LR11: 14, 29, 30, 56, 59	LR7: 5, 210, 213, 222, 225, 233, 234, 235; LR12: 208, 490; P3; P5; P12; P15; P20; P51; P33; P39; P40; P41; P53; P55; P56; P60; P62; P63; P64; P73; P77; P78; P89
sugusiga/ suguemis	sugulammas		
LR12: 276/ LR12: 485	LR14: 16, 21		
	piimalammas/ piimatall	piimakits	piimalehm/ piimaveis
	LR4: 4, 9; LR13: 36, 69, 72, 73, 74; LR14: 4; LR12: 381, 477; P21/ LR12: 495	LR9: 3; LR1: 15, 46, 50, 74, 76, 98, 146, 148; LR12: 189, 394, 395, 398; LR11: 20, 30, 32, 40, 47, 56, 58, 59, 119	LR7: 5, 107; LR12: 53, 64, 82, 89, 140, 172, 175, 176, 183, 186, 189, 196, 197, 198, 201, 237, 238, 242, 246, 247, 248, 252, 253, 255, 256, 257; LR16: 22; LR13: 69, 116; P4; P17; P22; P23; P24; P25; P26; P41; P42; P43; 2022-6; P57; P63; P64; P65; P79; P80 LR12: 135, 196, 242, 251, 254; LR13: 107; P20; P41; P55; P56; P60; 2024-10; P81; P82; P86; P89
kodusiga		kodukits	
LR15: 4, LR12: 274; P5;		LR11: 17, 18, 40	

P27; P28; P44			
	villalammas	villakits	
	LR4: 4	LR1: 73, 76	
		lüpsikits	lüpsilehm
		LR1: 120, 141, 142	LR7: 96, 174; P15; P29; P30; P83; P84

Lisaks tabelis esitatule nimetati sigu konkreetsemalt veel *peekonseaks* (vt Lisa 4 O38), *aretusseaks* (LR12: 270), *rasvaseaks* (LR12: 271, 278), *oksjonkuldiks* (LR12: 485), *tõuseaks* (P66) ja *võõrutuspõrsaks* (P83).

Lammaste kasvatuse materjalis põhjendati, miks on lambaid funktsionaalse keelekasutusega gruppidesse jaotatud. Nimelt “20. sajandi alguses jaotati USA teadlase poolt lambatõud tootmistüübi ja villa iseloomu järgi lihalamba- ja villalambatõugudeks” (LR13: 34), “nõukogude perioodil jaotati lambatõud villa peenuse järgi” (samas, 35) ja “tänapäeval on lambatõud järjest rohkem spetsialiseerunud n-ö rolli jaotuse järgi ja seepärast on kasutusele võetud lambatõugude klassifikatsioon tõugude kasutuse järgi” (samas, 35). Sarnaseid ja veel täpsemaid klassifikatsioone on esile tulnud ka teistes materjalides (vt Lisa 4 O39).

Lisaks tabelis olevatele nimetustele kirjutati kitsedest kui *hobiloomadest* (LR9: 3), *lutitalledest* (vt Lisa 4 O40), *sadulkitsedest* (LR11: 19), *tõusikkudest* (LR11: 121, 122) ja *piimatõugu kitsedest* (LR9: 3). Peale sigade, lammaste, kitsede ja lehmade tuli esile ka funktsioneerivat keele avaldumisvormi hobustest (vt Lisa 4 O41) ja koertest (vt Lisa 4 O42) kirjutades. Hobuste funktsionaalne nimetamine esines ainult *Loomakasvatuse* raamatus, koertest aga kirjutati pigem lambakasvatuse kontekstis, kus nad olid kasulikud kui lambakarja kaitsesid, valvasid või muud tööd tegid. Ühes materjalis kirjutati konkreetset, et “karjavalvekoeri ei tohi segi ajada täiesti erineva funktsiooniga karjaajajakoortega” (LR4: 23), seega tuleb välja, et kui lambaid jaotati tootmistüübi järgi, siis koeri jaotatakse funktsiooni järgi.

Järgnevalt vaatleme konkreetsemalt linde ja nende kohta käivat funktsionaalset nimetamist. Oleme ka lindudest rääkides loonud tabeli (vt Tabel 11), sest sarnased funktsionaalsusele viitavaid sõnaliiteid kasutati mitme linnuliigi puhul. Üldiselt kirjutati enim

põllumajanduslindudest (vt Lisa 4 O43) ning selle mõiste alla liigitati kanad, pardid, haned ning vähem oli juttu ka kalkunitest, vuttidest, faasanitest ja tuvidest.

Tabel 11: Lindude, kanade, kukkede, partide ja hanede funktsionaalse nimetamise näited.

Lind	Kana	Part	Hani
Sugulind	Sugukana / Sugukukk	Sugupart	Suguhani
LR12: 416; LR17: 44, 70, 84, 124, 134; LR16: 18, 55, 76, 80, 97, 109, 168	LR17: 42, 43, 61, 63, 96, 99, 121, 125, 137, 140, 142; LR16: 153 / LR17: 43	LR16: 115, 127	LR12: 444; LR16: 98, 99, 101, 103, 104, 108
Munalind	Munakana		
LR12: 416	LR12: 138, 420, 425, 427, 428, 430, 431, 433, 500; LR17: 12, 13, 24, 41, 42, 44, 48, 49, 50, 52, 66, 69, 70, 71, 72, 89, 90, 96, 99, 108, 110, 111, 115, 122, 128, 129, 133, 134, 136, 140, 141, 142, 143, 165; LR16: 10, 22, 124, 162; P7; P18; P31; P36; P45; P77.		
Lihalind	Lihakana / Lihamunakana	Lihapart	Lihahani
LR12: 433, LR17: 136; LR16: 160	LR17: 12, 13, 32, 42, 69, 89, 96, 99, 110, 111, 117, 120, 134, 143, 166 / LR17: 115	LR17: 32, 110, 112	LR12: 443
Nuumlind	Nuumkana		Nuumhani
LR12: 416, 433, 443	LR12: 138		LR12: 444
Broiler	Kanabroiler / kukkbroiler / kanabroilertibu	Pardiboiler	Hanebroiler
LR12: 425, 433; LR17: 32, 33, 44, 56, 61, 96, 99, 110, 116, 120, 121, 134, 138, 156, 157; LR16: 41, 151; P70; P75; P77; P90.	LR17: 33, 42, 43, 50, 52, 65, 66, 67, 69, 70, 71, 118, 120, 121, 127, 134, 137, 138, 156, 157, 158, 159, 160, 165; LR16: 35,	LR16: 109, 115, 116, 117, 122, 124	LR12: 443; LR16: 101, 103, 105, 108

	103, 122, 123, 134, 146, 152 / LR12: 500; LR17: 43, 121 / LR17: 33, 72, 126		
--	---	--	--

Lisaks tabelis välja toodud nimetustele esinesid ka funktsionaalsed nimetused, mille tagumine liide oli lind (vt Lisa 7). *Linnukasvatus I* raamatus kirjutati, et kanatõugusid liigitatakse tavaliselt *muna-*, *lihamuna-*, *liha-*, *võitlus-* ja *dekoratiivkanadeks* (LR17: 114), kuid nagu eelnevad ja ka järgnevad näited illustreerivad, siis kanu liigitatakse ka teiste sõnadega nagu *supikana* (LR12: 500), *tööstuskana* (LR17: 44, 124, 125), *tootmiskana* (LR17: 137), *mahekana* (P15), *digikana* (P58).

Ka partide jaotamisest kirjutati, et tootmissuuna alusel jaotatakse nad kolme põhirühma: *liha-*, *liha-muna-* ja *munatõud*. (LR16: 111), kuid neile lisaks esines ka kodupart (vt Lisa 4 O44) ja *pardibroiler* (vt Lisa 4 O45). Teiste lindude kohta kasutati nimetusi nagu *kalkunibroiler* (vt Lisa 4 O46), *kodukalkun* (LR16: 49), *sugukalkun* (vt Lisa 4 O47), *lihavutt* (LR16: 17, 41), *suguvutt* (LR16: 25, 29) ja *sugufaasan* (LR16: 162).

Tuvidest anti samuti ülevaade raamatus *Linnukasvatus II* ja kirjutati, et “tõugusid klassifitseeritakse mitmeti, suuremateks jaotusteks on tavaliselt: sportlikud (nn postituid), dekoratiivsed, lennutuvid ja lihatuvid” (LR16: 170). Lisaks nimetati veel *kodutuvi* (LR16: 170), *kirja-* ja *dekoratiivtuvi* (LR16: 170) ning *näitusetuvi* (LR16: 170).

Mesilaste kohta käivad näited on siinses alapeatükis viimaseks jäetud, sest mesilaste pidajad ei nimeta individuaalseid mesilasi funktsioneerivalt, küll aga liigitatakse raamatus *Abiks alustavale mesinikule* mesilasperesid vanuse ja ülesande alusel: *tootmispere*, *varuemapere*, *emapere*, *lesepere*, *stardipere*, *amppere*, *paarumispere*, *pakendpere* (LR6: 28-29).

Selles alapeatükis on esile toodud kõik funktsionaalse nimetamise näited, mis uuritavas materjalis esinesid. Kuigi põllumajanduses kasvatatavate lindude ja loomade kohta käivad sõnad erinesid mõneti, siis oli ka sarnasusi, sest loomakasvatusektoris leiab nii nuumlinde kui ka nuumloomi ning ka muid funktsionaalseid nimetusi nendele elusolenditele. Kõik sellised nimetused aga illustreerivadki seda, et erinevad liigid saavad nimetuse selle järgi, kuidas neid kasutatakse või mis nende juures oluline on, kas liha, piim, vill, muna või midagi muud.

5.2.4. Formaliseeriv keel

Teooria osas kirjutasime, et üks viis, kuidas formaliseeriv keel väljendub, on see kui mitteinimloomadele viidatakse numbri alusel. Seda tuli esile ainult ühes teoses, kus üldiselt kirjeldati, et kitsedele anti nimed nagu Kuusi ja Viisu, aga lambakarjas oli lammastega 112 (LR1: 30). Autor on põhjendanud seda sellega, et kitsedega tegeleti individuaalselt rohkem kui lammastega ning seepärast eristati lambaid ainult kõrvanumbri järgi (samas, 30). Empiirilises materjalis tuli esile loomakasvatuse ja kasvu defineerimist.

Loomakasvatus tähendab geneetiliselt määratud jõudlusvõime eesmärgipärast kujundamist ja välistegurite optimeerimist jõudluse eesmärkide saavutamiseks. (LR12: 15)

Kasvu all mõistetakse loomakasvatuses elusorganismi massi, st eriti valkude (lihaskude) ja mineraalainete (luukude), samuti ka elutegevuseks vajaliku rasvkoe koguse, juurdekasvu. (LR12: 60)

Nendes näidetes pole otseselt loomi kirjeldatud, kuid on kirjeldatud seda, mida loomakasvatustes nendele loomadele tehakse ja mida neilt oodatakse. Kuigi need näited võiksid sobida ka objektistava kõneviisi alla, siis olen need esile toonud just formaliseeriva kõneviisi näitena, sest näidetest tuleb esile mehhanistlik sõnavara, mille kaudu viidatakse teiste loomade käitumisele kui ettemääratud mehhanistlikule tegevusele, mida on võimalik inimese tahtmise korral muuta. Kuna need näited on toodud originaalselt saksa keeles välja antud ja eesti keelde tõlgitud õpikust ning teistes eestikeelsetes materjalides sellist kõneviisi ette ei tulnud, siis võib arvata, et Eesti loomakasvatajad nii formaliseerivalt ei mõtle ega räägi. Samas on see kõrgkoolidele mõeldud õpik ja Eesti Maaülikooli poolt välja antud, seega, võib-olla tulevasi loomakasvatajaid selle õpiku järgi õpetatakse. Kahjuks puudub ligipääs Loomakasvatuse õppekava kirjandusele ning kinnitada ega ümber lükata seda küsimust ei saa.

Veiste tähtsamad tootmissuunad on piima-, liha- ja veojõudlus. Tootmist mõjutavatest tingimustest ja turuolukorrast lähtudes aretatakse erineva tootmissuunaga veiseid: ühesuunaline, kahesuunaline, kolmesuunaline. ... Rangelt käsitledes pole ühesuunalist veist olemas, sest kõik veised toodavad piima ja liha. Määratlus tähistab inimese vajadustele vastavat esmatähtsat kasutust või aretuseesmärki. (LR12: 202)

See näide illustreerib samuti formaliseerivat kõnekasutust, sest kasutatakse tehnilist terminoloogiat ning veised liigitatakse majandusliku kasu ja tootmissuuna järgi. See viitab nende aretamisele ainult turu ja tootmise kontekstis ning loob distantse veise kui indiviidi ja tema funktsiooni vahel, mille inimesed on talle määranud.

Ühes raamatus nimetati karpkala “heaks biomelioraatoriks” (LR3: 72) ning teises nimetati selleks koha (LR18: 180), mis viitab karpkaladele ja kohadele kui süsteemi osadele või mehhanismidele, mitte autonoomsetele subjektidele. *Biomelioraatori* all mõeldakse organismi, kelle elutegevus soodustab veekogu (või maa) väärtuse suurendamist¹⁰. See näide võiks samuti liigituda kas objektistava või funktsioneeriva kõnekeele alla, sest selle sõna kasutamisel kirjeldatakse elusolendit funktsiooni kaudu, mida ta ökosüsteemis täidab. Formaliseeriva kõneviisi näitena toodi see välja sellepärast, et sõna ise on väga mehhanistlik ja tavalugejale võõrapärane.

5.3. Inimeste ja teiste loomade vahelised võrdlused

Loomakasvatuse materjalis tulevad inimeste ja teiste loomade vahelised suhted esile antropotsentrismi, antropomorfismi ja hierarhia kaudu. Loomakasvatuses on tihti need suhted ülevalt alla vaatavad ning mitteinimloomad soovitakse “väiksema vaevaga oma tahtele allutada” (LR7: 213) või nende peal “oma soove n-ö rõhutada” (samas, 214).

5.3.1. Antropotsentristlik keel

Loomakasvatuse puhul esineb antropotsentristlik keel eelkõige selle kaudu, et loomakasvatusest kirjutades keskendutakse inimeste huvidele ja sellele, mis on nende eesmärk loomade kasvatamisel ning mitteinimloomade huve ja eesmärke pole arvesse võetud. Loomapidamisega alustajatele on soovitatud läbi mõelda, mille jaoks nad neid loomi pidada tahavad ehk mis on tegevuse eesmärk. Näiteks võib loomakasvatus olla oluline teaduse eesmärgil (LR12: 120), laste jaoks, et nad saaksid ratsutada ja pai teha (samas, 347; P73), vaba aja sisustamise eesmärgil (LR11: 22), armastusest loomade vastu (LR11: 8) või tihemini äri eesmärgil (vt Lisa 3 A1), mis tuleb ilmsiks ka majandusliku keele kaudu (ptk 5.3.1.1.) ning

¹⁰ <https://kalakasvatus.weebly.com/ii-loengu-motildeisted-kala--ja-vaumlhikasvatus.html>

nagu 5.2.3. peatükis ka juba välja tuli, siis loomakasvatus on oluline seetõttu, et mitteinimloomadelt võetavad saadused on toiduks olulised (vt Lisa 4 A2).

Loomakasvatajatele on ka olulised spetsiifilised omadused ja tunnused, mida aretamise käigus üritatakse edasi pärandada ja mõjutada (LR18: 150; LR13: 19) või hoopis kõrvaldada (LR12: 278). Positiivseteks omadusteks peetakse: kiiremat kasvu, paremat lihasaaki, suurenenud stressitaluvust, vastupidavust nakkustele, keskkonnataluvust, lihakeha kvaliteeti, kõrget viljakust, head kohanemisvõimet erinevate tootmismeetoditega, suurt munatoodangut, kasvukiirust ja varavalmidust (vt Lisa 4 A3). Negatiivseteks omaduseks peetakse aga kõrget stressitundlikkust (LR12: 278).

Seega võib öelda, et inimeste huvi ja eesmärgid on peamised, mis viivad nad loomakasvatusega tegelemiseni. Ka aretustöös on olulised just need aspektid, mis on inimeste huvidega kooskõlas. Siiski ei peaks loomakasvatus eelduslikult tähendama loomade käsitlemist vaid tarbeesemetena. Kui loomakasvatuses pööratakse tähelepanu ka mitteinimloomade huvidele ja heaolule, ning neid ei kasvatata üksnes inimeste tarbeks, siis võib teatud tingimustel rääkida ka eetilise loomapidamisest.

Antropotsentristlik keel väljendub ka juhtudel kui illustreeritakse keele kaudu loodud distantssi inimeste ja teiste loomade vahel. Näiteks kui inimestel räägitakse rasedusest, siis imetajate puhul kasutatakse sarnase seisundi kohta sõna *tiinus* (vt Lisa 4 A4). Samuti nimetatakse inimeste puhul laste sünni sünnitamiseks, samas kui loomade puhul kasutatakse enamasti väljendit *poegimine* (vt Lisa 4 A5). Selline erinev terminoloogia loob keelelise vahe, mis peegeldab ja samas taastoodab antropotsentristlikku maailmapilti, kus inimesi käsitletakse eraldi ja teistest loomadest eristavana, isegi bioloogiliselt sarnaste protsesside puhul.

5.3.1.1. Majanduslik keel

Järgnevalt tulevad vaatluse alla näited, mis käsitlevad teisi loomi inimestele olulisena majandusliku perspektiivi läbi. Loomakasvatuse materjal kirjeldab neid loomaliike ja tõuge, keda inimesed kasvatavad peamiselt selleks, et nende pealt tulu teenida. Ühes raamatus kirjutati, et “loomakasvatus on Eesti põllumehe põhiline tuluallikas” (LR13: 3). See selgitab ka põhjust, miks majanduslik perspektiiv uuritavast materjalist väga tihti esile tuli.

Loomakasvatus on äriline tegevus, seega on oluline, et inimesed saaksid kasvatatavaid loomi kuidagi kasutada. Sellega seoses tulid esile sõnad nagu *kasutusiga* (LR12: 148), mis teiste sõnadega on *kasutust iseloomustav tähtaeg* (LR12: 62) ning sõnad *kasutuskestus* (LR12: 216, 218) ja *kasutusperiood* (LR12: 203). Nagu eksitava keele juures juba märkisime, siis loomakasvatuse sektoris kirjutatakse tihti, et loomad *annavad* või neilt *saadakse* liha, piima, mune jne. Seda, mida neilt *saadakse*, nimetatakse *saaduseks* (vt Lisa 4 MJ1) või täpsemalt *loomakasvatussaaduseks* (vt Lisa 4 MJ2). Nii kaladele kui ka imetajatele ja ka nendelt võetavatele asjadele viidatakse kui *toodangule* (vt Lisa 4 MJ3). Seetõttu hinnatakse kõrgelt ja peetakse tähtsaks nende loomade *toodanguvõimet* (vt Lisa 4 MJ4) ja *tootlikkust* (LR4: 4).

Uuritavast materjalist tuli esile ka seda, et mitteanimloomadest kirjutati hinna perspektiivis. Kalade kõrge hind on kasvatajatele halb (LR8: 55, 109; LR18: 85), sigadel ja hobustel on *müügihinnad* (LR12: 270, 361) ning kalkunitel ja kaladel on *omahind* (LR16: 71, 80; LR3: 65). Selline keelekasutus on ka objektistav, sest mitteanimloomadele määratakse hind, et neid saaks nagu objekte osta ja müüa. Müüakse nii mitteanimloomi endid (vt Lisa 4 MJ5) kui ka nende liha (LR4: 10; LR12: 377) ja mune (LR16: 23). Ostmise kontekstis räägitakse aga ainult mitteanimloomadest (vt Lisa 4 MJ6) endist, sest loomakasvatajatele on just elusloomi vaja.

Tegevused ning praktikad, mida mitteanimloomade peal loomakasvatuses tehakse, jaotatakse *majanduslikult tasuvateks* (vt Lisa 4 MJ7) ja majanduslikult mittetasuvateks ehk *ebamajanduslikeks* (LR12: 437). Järgnevalt toon mõned näited, kus kirjeldatakse tegevusi või loomade tunnuseid, mis on tootjatele majanduslikult kasulikud.

Siinkohal tuleks silmas pidada, et nii **majanduslikult optimaalseim** kui füsioloogiliselt sobivaim on mullikate poegimine 22-24 kuu vanusena. (LR7: 70)

Põllumajandusloomad ei jõua üldjuhul bioloogiliselt võimaliku vanuseni, mis poleks enam **majanduslikult kasulik**. (LR12: 61)

Majanduslikult on mõttekas põhikarja uuendada oma karjast ja selleks peavad lehmikud poegima 24-25 kuu vanuselt. (LR12: 266)

Ristandtalled on tugevamate lihastega, mis annab loomade tapmisel **majandusliku eelise**. (LR11: 47)

Viljakusnäitaja on suunatud rohkem **majanduslikule tulule** ning lähtub paaritatud kitsede ja üles kasvatatud tallede arvust. (LR11: 58)

Sügisese täiendussöötmisel on kaks eesmärki: 1) **majanduslik**: mesila peab ennast ära tasuma, mistõttu on vajalik mesi realiseerida; 2) talvitumise soodustamine: välja võetakse mesilastele talvitumiseks ebasobiv mesi. (LR2: 124-125)

Nendest näidetest tuleb esile ka see, et kui peetakse silmas majanduslikku kasu, siis loomadele endile tähelepanu ei pöörata. Neist räägitakse kui objektidest, keda tuleb õigel ajal paaritada, poegima panna või tappa. Kui kirjutatakse majanduslikust kahjust (vt Lisa 4 MJ8), siis tihti tuleb esile, et majanduslikult on kahjulikud erinevad haigused ja/või parasiidid.

Haigustest ja parasiitidest rääkides kasutatakse maskeerivat keelt ehk kirjutatakse, et hoolitakse haigete loomade tervisest kuigi lõpuks tuleb siiski välja, et hoolitakse tervisest seetõttu, et hea tervis on majanduslikult tulusam kui halb tervis.

Karja toodud nakkushaigusel võivad olla väga tõsised tagajärjed, **ühelt poolt tingib seda negatiivne mõju nii loomade tervisele ja tootmisvõimele kui ka toodangu kvaliteedile, millest tulenevalt kaasneb alati märkimisväärne majanduslik kahju** nii saamata jäänud toodangu, suurenenud haigestumise, suremuse ja veterinaarsete kulude, teisalt ka haiguse tõrjega seonduvate kulutuste näol. Ehk lihtsamalt öeldes on nakkushaigusi alati odavam ja lihtsam ennetada kui tõrjuda. (LR7: 73)

Ettevõttes toodetud silo kvaliteet ei mõjuta ainult söötmist, vaid ka **looma tervist ja seeläbi ka farmi kasumlikkust**. (P8)

Oluline haiguste vältimise meetod on loomade heaolu suurendamine. Loomakasvatavad teevad kõik endast oleneva, et nende loomad oleksid terved ja kasvaksid heades tingimustes. Terve looma pidamise kulu on väiksem ja **looma tervisest sõltub otseselt loomakasvatuse kasumlikkus**. (P75)

Lammaste seedekulglas parasiidid on olulised patogeenid, mis mõjutavad **loomade tervist ja lambakasvatate tulu**. (LR10: 31)

Kirjutatakse ka, et loomade hea tervis tagab kvaliteetsema või suurema toodangu (vt Lisa 4 MJ9). Seega on näha, et loomakasvatavad hoolivad mitteainimloomade tervisest ja heaolust sellepärast, et see on neile majanduslikult kasulik. See on aga spetsiesistlik, sest see lähtub eelkõige majanduslikust kasust, mitte loomade enda õigustest ja heaolust iseeneses.

5.3.2. Antropomorfistlik keel

Loomakasvatuse materjalis esines antropomorfistlikku keelt viiel korral. Ühel korral kutsuti lollakaks aastast kitsekest (LR1: 110), teisel korral talle (samas, 131). Nagu harrastuskalanduse antropomorfistlikest väljendusviisidest kirjutades juba tõdesime, siis nimetades

mitteinimlooma lolliks või lollakaks tehakse seda inimhõimuse mõõdupuu alusel ja seetõttu on see antropomorfistlik.

Muinasjuttudes on rebastel tihti kavalpea roll ning selline arvamus rebastest on jõudnud ka muinasjuttude piiridest kaugemale. Uuritavas materjalis kirjutati rebasest kui kavalpeast, kes suutis ühe kakerdajatest ära viia (sammas, 41). Siinkohal on tegu antropomorfismiga, sest kui mitteinimloom hangib enda tarbeks toitu, sealjuures inimestele meelehärmi tehes, siis tegu pole kavalusega, vaid liigiomase käitumisega. Eelmised kolm näidet on raamatust *Meie kitsed* ja nagu selle sarja teised raamatud, siis on pigem tegu inimeste elulugudega kui mitteinimloomade kirjeldustega või loomakasvatuse õpikutega. Seega võiks eeldada, et igapäevaselt loomakasvatajad antropomorfistlikku kõnekeelt ei kasuta ja neid kõnekäände on kasutatud selleks, et teksti värvikamaks muuta.

Kitsekasvatuse raamatus kirjutati, et “kitsed on nagu naised, elegantsed, armastusväärased ja uudishimulikud ning kalduvad torisema” (LR11: 11). Kuigi mõned naised võivad võtta seda võrdlust kui solvangut, siis olen selle välja toonud just antropomorfismi näitena, sest selles võrdluses omistatakse kitsedele inimlikud, sooliselt laetud, iseloomujooned. Erinevalt lausest “naised on nagu kitsed” viitab selline sõnastus sellele, et loomade käitumist tõlgendatakse läbi inimliku, konkreetset naiselikkusega seostatud omaduste.

Selle alapeatüki viimane näide tuleb põllumajanduse artiklist, kus on kirjutatud: „Meie loomad on aretatud tippsportlasteks ja tippsportlased mannapudru peal tulemusi ei too ja kui nad toovad, siis vaid lühiajaliselt” (P12). Esiteks tuleb siin välja antropotsentristlik vaade, kus loomad on “meie omad”, teiseks kirjutatakse loomadest kui ühest hallist massist ilma välja ütlemata, kellest täpsemalt räägitakse ning kolmandaks tuleb esile antropomorfistlik avaldumisvorm. See kui ühte looma või selle näite puhul tervet karja veiseid nimetatakse tippsportlasteks on antropomorfistlik, sest nende loomade jaoks pole tegu spordiga, vaid eluga. Tippsportlased on tipptasemel sportlased, seega peaks olema tegemist indiviidiga, kes teeb sporti. Samuti on kirjutatud tulemustest, sest sportlastel on (isiklikud) tulemused. Konkreetse näite puhul on tegemist aga veistega, keda kasvatatakse liha võtmise eesmärgil, seega tulemuseks loetakse seda, mida inimene neilt võtab, mitte konkreetsete loomade isiklikke (võidu) tulemusi.

5.3.3. Hierarhiseeriv keel

Sarnaselt harrastuskalanduse materjalidele tuli ka kalakasvatuse materjalis esile hierarhilist keelt, mil autorid olid kasutanud sõnu nagu *vääriskalad* (vt Lisa 4 H1), *prügikalad* (vt Lisa 4 H2) ja *väheväärtuslike kalad* (vt Lisa 4 H3). Samuti kasutati kolmel korral sõna *ilukala* (LR3: 67; LR18: 9, 172), mille võiks paigutada antropotsentristliku avaldumisvormi alla, sest ilu hinnatakse inimese vaatepunktist lähtuvalt, kuid oleme selle välja toonud siinses jaotuses, sest hierarhia seisukohalt paigutatakse ilukalad tihti kõrgemale kui teised, keda ei peeta ilukaladeks.

Kalad pole ainsad, kellele on liidetud sõna *vääris*-, muutes nad funktsionaalse ja hierarhilise avaldumisvormi näideteks. Ka sigadele on ühes raamatus viidatud kui *väärissigadele* (LR12: 276). Üldisemalt tuleb aga välja, et väärtuslikeks peetakse konkreetsete loomade geneetilist potentsiaali (vt Lisa 4 H4) või tihtipeale just nendelt loomadelt võetavat liha (vt Lisa 4 H5), mis aga jällegi kuulub objektistava avaldumisvormi alla, sest loomi ei võeta kui elusolendeid, kellel on tunded, vaid kui masinaid, kes toodavad liha, piima, mune ja/või villa.

Hierarhiseeriva keele viimaste näidetena toon olukorrad, kus on kirjutatud kahjuritest. Kahes näites tuli esile, et kahjurid pole mitte ainult madalamal kui inimene ja teised loomad, vaid vahel neid justkui ei liigitatagi loomadeks.

Rotid, hiired, kärbsed ja teised hoidlakahjurid levitavad haigusetekitajaid, ärritavad inimest ja loomi, määrivad hoonet ja sisustust. (LR12: 151)

Kahjurite tõrjevahendite kasutamisel tuleb juhinduda järgmistest reeglitest: ... kaitsta inimesi ja loomi ... (samas).

Olenemata sellest, kes on hierarhias kõige kõrgemal positsioonil, saab juba sõna *kahjur* järgi aru, et need loomad on madalamal positsioonil kui kasurid, eriti neile, kes hierarhia loovad. Näiteks mesinike jaoks on kahjurid madalamal positsioonil kui mesilased ja need kahjurid võivad olla pisemad putukad, linnud ja ka karud (LR2: 143–153; LR5: 38).

6. Spetsiesistliku keele avaldumisvormid lemmikloomade puhul

Lemmikloomad on inimeste jaoks kaaslased, keda peetakse inimeste sõpradeks. Sellegipoolest esineb selle valdkonna keeles spetsiesistlikke avaldumisvorme. Lemmikloomade valdkonnas on uurimismaterjaliks valitud erinevaid lemmikloomadest rääkivaid tekste, raamatutele on töös viidatud koodiga LER või LA (vt Lisa 1, Tabel 7 ja 8). Analüüsitavaks materjaliks on 21. sajandil ilmunud raamatud (sh tõlkekirjandus), kus käsitletakse lemmikloomi ja nende hooldamist:

- David Alderton jt *Lemmikloomade ja lemmikloomahoolduse entsüklopeedia* (tõlge, 2006 [2002]), mis annab ülevaate levinumatest lemmikloomadest ja nende hooldamisest;
- Raamat, mis käsitleb koerte kasvatamisest: Aivo Oblikas *Nõuandeid koeraomanikule: kutsika valikust koera vanaduspõlveni* (2020);
- Raamat kasside eest hoolitsemisest: Catherine Davidson *Kassipidaja käsiraamat. Juhised terve, õnneliku ja hästi kasvatatud kassi eest hoolitsemiseks* (tõlge, 2012[2010]);
- Koerte ja kasside kooselust jutustav Tiina Toometi *Elust koera ja kassiga* (2012);
- Närilisi kui lemmikloomi käsitlev Annabel Blackledge'i *Väikeloomad kodus: küüliku, hamstri ja merisea eest hoolitsemine* (2006);
- Priit Päkk *Akvaariumiteaduse käsiraamat: dekoratiivkalade kasvatamine ja tervishoid. Enamlevinud kalahaigused. Ilukalade paljundamine*. (2005), mis kirjeldab akvaariumist peetavate kalade kasvatamist ja sellega kaasnevaid probleeme.

Meediaväljaandena on võetud Postimehe *Lemmik*, ajaliselt vaadeldi valikut aastatel 2019–2025 avaldatud artiklitest. Järgnevalt vaatleme teooria osas (2.4.) tutvustatud kategooriate kaupa, milliseid spetsiesistliku keele avaldumisvorme lemmikloomade puhul rääkides kasutatakse. Loomad, kellele lemmikloomade valdkonnas keskendutakse on enim levinud lemmikloomad: koerad, kassid, närilised ja kalad.

6.1. Eksitav keel

Ekkistavat keelt esineb selles valdkonnas pigem vähesel määral. Seda seetõttu, et pereliikmeks olevatesse loomadesse suhtutakse enamasti heade kavatsustega. Vaatleme näiteid eksitavast keelest eufemismide ja maskeerimise kategooriate kaudu. Nagu jahinduse puhul on ka siin eufemisme kasutatud peamiselt surmast kirjutamisel. Üks näide surma pehmendavast kirjeldamisest on väljend *magama panemine* (LER4, LER2), mida kasutatakse enamasti kasside ja koerte puhul:

Parim põhjus, miks võtta kass varjupaigast, on see, et te annate kodu loomale, kes muidu peaks elama varjupaigas või **kes võidakse koguni magama panna**. (LER4: 71)

Omanik oli pigem seda meelt, et tal pole koeraga midagi teha ja kõige lihtsam oleks süütu loom lihtsalt **magama panna**. (LA31)

Lisaks kasutatakse imetajate puhul ka väljendeid nagu *elutee otsa saamine* (LA48) või *eluküünla kustumine* (LA51). Akvaariumis peetavate kalade kasvatamise kontekstis kasutatakse nende surma kohta sõna *hukkumine* (vt Lisa 2), mis jätab mulje, et kalad surevad justkui iseenesest, kuigi nende surma põhjuseks olid inimeste poolt loodud tehislikud tingimused.

Mõned kalaliigid on mõningate preparaatide suhtes **nii tundlikud**, et **hukkuvad** kohe pärast isegi väikeste koguste ravimite sattumist vette. (LER1: 115)

Nende ravimite kontsentratsiooni suurendamine mõjub aga **hukutavalt** kaladele. (LER1: 148)

Kalad surevad justkui enda tundlikkuse pärast ning kalade surm on inimese jaoks *kadu*:

Mida varem haiguse sümptomite ilmnemist märgatakse, seda väiksemate **kadudega** haigus taandub. (LER1: 184)

Elusolendite surmale viitamine sõnaga *kadu* on ühtlasi seotud majandusliku keelega (6.3.1.1.), kuna tegemist on rahalises mõttes kaoga. Materjalis kasutati sõna *tapma* kui näiteks haigus tapab kala:

Püügi, transpordi ja vee vahetusega tekkinud stress võib anda tõuke mükobakterioosi puhanguks, mis **tapab suure osa ostetud kaladest**. (LER1: 169)

Kui inimene haige kala *tapab*, nimetatakse seda *surmamiseks* või *hukkamiseks*, mis loob positiivsemad assotsiatsioonid ning toetab hoolivuse diskursust.

6.1.1. Maskeeriv keel

Maskeerimine lemmikloomade valdkonna kontekstis avaldus mõnevõrra teisel viisil kui harrastuskalanduses, jahinduses või loomakasvatuses. Siin esines maskeerimine pigem aretuse kontekstis. Samuti ilmnes mõnes kohas selgelt vastandus inimeste ja teiste loomade vahel, kus inimest ei arvatud loomariiki kuuluvat:

Magav koer tajub talle ootamatult selga tulevat **“looma”** ründajana ja kaitseb ennast automaatselt. (LER5: 223)

Siin kirjutatakse koerale ootamatult lähenevast inimesest kui *loomast* jutumärkides, nagu inimene ei oleks tegelikult loom ning luuakse selle kaudu distants inimeste ja teiste loomade vahel. See on seotud ka antropotsentristliku keelega, sest inimene arvatakse teistest loomadest kõrgemale, sellest kategooriast väljapoole.

Koerte ja kasside puhul on aretus populaarne *huvi*ala ning pidevalt üritatakse luua ilusamaid ja parema iseloomuga kaaslasi. Koerte aretuses on kasutusel väljendid nagu *välja praakima*, mis tähendab *paremate* koerte aretamist jättes *ebavsobivad* koerad aretusest välja:

Ning kaitsetreening aitab aretusest **välja praakida** ebakindlad ja arad koerad, kes on potentsiaalse ründajana alati riskantsem juhtum [...]. (LER5: 260)

Ka kalade kontekstis on juttu (*välja*) *praakimisest*, lisaks kasutatakse ka sõna *hävitama* (vt Lisa 5). Selline sõnavara toob esile, et ka lemmikloomade valdkonnas on tegemist tootmissüsteemiga, kus esikohal on inimeste huvid aretada endale kõige sobivamate omadustega loomad. Kalade aretamist peetakse *hobiks* (LER1), kus katsetatakse erinevate kalaliikide paari panemist, et saada huvitavamaid ja *ilusamaid* kalu, keda akvaariumisse panna:

Ilu me akvaariumikalu kasvatades vaieldamatult ka loome. (LER1: 13)

Ilu rõhutatav diskursus varjab aretuse inetud küljed, nagu väärarendite tekkimine või teatud tunnuse aretamisega kaasnevad terviseprobleemid, jättes aretusest kui hobist positiivse mulje. Lemmikloomade maailmas on kalade kasvatamise puhul palju kirjutatud nende *stressist* ja selle vältimisest (LER1), kuna pidev stress lühendab nende eluiga. *Akvaariumiteaduse käsiraamatus* on tunnistatud, et “väga mõjusaks kalade **stressipõhjustajaks** on akvaariumiomanik ise” (LR1: 130) koos kõikide tegevustega, mida ta kalade peal läbi viib. Protsessid, mida kaladega läbi viiakse, nagu *ümberpaigutamise*, *ümberasustamine* ja muud kalade keskkonnatingimusi muutvad tegevused, tekitavad neile suurt stressi ja ebamugavust. *Stressi* vähendamise juures rõhutatakse aga peamiselt inimkeskseid eesmärke, mitte kalade enda heaolu.

6.2. Objektistav keel

Vaatleme selles peatükis, millistel juhtudel käsitletakse mitteinimloomi kui objekte lemmikloomanduse maailmas. Koeri kui lemmikloomi ei nähta üldiselt kui asju või objekte, nagu ka uuritavas materjalis välja tuuakse:

Koer ei ole asi nagu auto või arvuti, mis võidakse võtta emotsiooni ajel ning mis müüakse maha või antakse ära, kui nähakse midagi paremat või saadakse aru, et ostetud ese pole päris sobiv. **Koer on elusolend**, kes tuleb perre pikkadeks aastateks. (LR5: 19)

Paradoksaalsel kombel esineb siiski ka lemmikloomade teemalises kirjanduses objektistavat keelt. Objektistavad avaldumisvormid on jaotatud järgmiselt: objektistamine, liigiesindajaks taandamine ja funktsionaalne keelekasutus.

6.2.1. Objektistamine

Üldjuhul ei viidata lemmikloomanduses loomadele sõnaga *objekt* või *asi*. Eeskätt tuleb objeksitav keel esile ostmise-müümise kontekstis ehk suhtumises elusolendisse kui tootesse. Lemmikloomade valdkonnas kirjutatakse elusolenditest teatud määral kui *toodetest*, mida saab *osta*, *müüa*, *tagastada*. Koerte ostmisest kirjutades, mainiti, et “tänapäeva inimesed on harjunud ostma tooteid raamatute ja interneti põhjal” (LER5: 28). Kasutades siin *tooteid*, pannakse koerad teiste *toodetega* ühte patta. Sama raamatu alguses tuuakse välja, et “seda raamatut [saab

võtta] kui kasutusjuhendit, mis aitab vältida käiku remondimehe juurde” (LER5: 8). Siin on toodud võrdlus koera ja pesumasina vahel, justkui koer oleks tarbeese nagu pesumasin, mida saab remondimehe juurde viia kui ta ei käitu nii nagu inimene soovib. Mõnikord *pannakse* koeri *ära*, kui nad inimesele ette jäävad, mis mõjub samuti objektistavalt:

Kui külla tuleb selline laps või ka täiskasvanu, siis ma ei hakka kunagi teda veenma oma koera sõbralikkuses, vaid austades külalist **panen koera lihtsalt ära**. (LER5: 21)

Tõukoerte puhul on võimalik neid *välja osta, rentida* ja *kaasomandina osta* (LER5). Samas allikas on toodud ka võrdlus autoga – nii nagu autot saab ka koer rentida: “**rendikoer** on võrreldav rendiautoga” (LER5: 66). Rendikoer tähendab, et koer saadakse tasuta, aga tõuaretaja otsustab, millal ja millise paarilisega koer kutsikad peab saama:

Seega te olete valiku ees – kas **teete koerale kutsikad** või **jääte ilma oma sõbrast**, kellega te olete juba väga kokku kasvanud. (LER5: 66)

Sõna **rendikoer** kasutus mõjub objektistavalt nii sisuliselt kui ka keeleliselt – siin on tegemist funktsionaalse liigitamisega (6.2.2.), kus liitsõnaga on välja toodud koera funktsioon (koer, keda saab rentida). Selline keel normaliseerib inimese üleolevat suhtumist teistesse loomadesse ning toob esile inimese võimu lemmikuna peetavate loomade üle. Mitteinimloomadest pereliikmeid *omatakse* ning neil on *omanik*, kes teeb nende eest otsuseid. Mõnes kohas kasutati sõna *omanik* asemel väljendit *lemmiklooma vanem* (LA37), mis toob sisse hoolivuse aspekti ning kohtleb lemmikuna peetavat looma kui subjekti.

Lemmikloomade valdkonnas mängib olulist rolli lemmikuna peetava looma *ilu*. Nii aretatakse koeri, kasse, küülikuid, merisigu, hamstreid ja kalu sageli selliseks, et nad inimsilma jaoks võimalikult esteetilised välja näeksid. Mitteinimlooma kui pereliiget nähakse kui kodu kaunistust:

Kass on kodule **kaunistuseks**; seda on teadnud kõik inimgeneratsioonid muistse Egiptuse aegadest saadik. (LER4: 9)

Esteetiliste aspektide rõhumine mõjub objektistavalt, sest elusolendit kirjeldatakse kui passiivset *kaunistust*. Ka koerte puhul on ilu teatud kontekstides olulisel kohal, näiteks on näitustel osalevate koerte kaunis välimus inimeste jaoks väärtuslik omadus, mis on ühtlasi seotud koera hea kasvatusega:

Vaatamata asjaolule, et näitusel hinnatakse koera **head väljanägemist**, tema n-ö ilu, on vaja treenida koer ka käituma selliselt, et see **ilu** tõesti välja tuleks. (LER5: 264)

Teil võib küll kodus olla väga **kaunis** koer, kuid kui see **ilu** ei tule näitusel välja, siis kohtunik seda ka ei näe. (LER5: 268)

Koerte ja kasside puhul on esteetilisus kõige olulisem näitustel osalevate indiviidide eeskostjate jaoks. See on seotud funktsionaalse keelega (6.2.3.), st rolliga, mis inimesed neile on määranud.

Lemmikloomade valdkonnas objektistatakse kalu kõige enam. *Dekoratiivkalade* puhul on tegemist suure äriga, kus kalu koheldakse kui tooteid, millega oma kodu kaunistada. Kalade puhul kirjutatakse nende *kolleksioneerimisest* (LER2: 485) ning nimetatakse akvaariumis elavaid kalu *kolleksiooniks* (LER2: 476–503). Ka kalade puhul on nende välimus inimeste jaoks äärmiselt oluline.

Kindlasti tahan ma julgustada inimesi tegelema kalada paljundamisega suures mahus, sest **dekoratiivkalade turg** on rahvusvaheline ja kindlasti on nii kodumaal kui mujal maailmas selle tegevusega võimalik läbi lüüa. (LER1: 13)

Mustad täpid rikuvad dekoratiivkalade **kaubanduslikku välimust**. (LER1: 164)

Ilu on akvaariumis peetavate kalade puhul niivõrd oluline faktor, et isegi teatud väärarenguid, nagu kasvajaid, aretatakse välja selleks, et huvitavamaid ja ilusamaid kalu *kolleksioneerida*:

Healoomulised kasvajad kaunistavad teatud kuldkalade vorme nagu ornada ja lõvilakk. (LER1: 128)

Rõhutatakse aga, et “dekoratiivkalade ilu on aretaja silmades” (LER1: 126) ning “ühe jaoks väärarend on teise jaoks fantastiline aretajatöö tulem” (samas, 127). Objektistamine avaldub teiste loomade tarbeesemeteks taandamise kaudu, rõhutades teatud tunnuseid, mis on nende juures inimestele meelepärased. Kaladest kirjutatakse kui kolleksiooni jaoks kogutavaid esemeid, mis toob välja, et nende puhul kasutatakse objektistavat keelt suuremal määral kui imetajate puhul.

6.2.1.1. Aretus

Objektistamine tuleb ka esile tegevustes, mida mitteinimloomade peal läbi viiakse, peamiselt aretuse valdkonnas. Aretamise kontekstis avaldub objektistav keel näiteks kui kirjeldatakse

järglaste saamist kui *paaritamist* või *paljundamist*. Tõukoerte puhul on lisaks kasutusel väljendid nagu *koerale kutsikate tegemine* (LER1, LER6: 31) ja *kutsikate tootmine*:

Oletame, et te tahate koerale **kutsikaid teha** ning otsite paarilist. (LER1: 55)

Siin tuleb esile, et koeral endal ei ole agentsust, vaid temasse suhtutakse kui objekti, kellega inimene teeb, mida soovib. Kutsikate sündimise kirjeldamine kui nende *tootmine* on objektistav, sest elusolendeid kirjeldatakse objektidena ning sõna *tootmine* loob assotsiatsiooni vabrikus asjade tootmisega. Selline keel legitimeerib äriliste huvide ellu viimist kasutades mitteinimloomi ning inimkeskset suhtumist, valides, millised inimesele sobivad omadused edasi aretatakse.

Kalade puhul on juttu nende akvaariumisse *asustamisest*, *paigaldamisest* ja *paljundamisest* (vt Lisa 3). Nagu ka kalanduse materjalides välja tuli, on paljundamise puhul tegemist vägivaldse ja objektistava praktikaga, mille olemust varjatakse positiivse diskursuse kaudu. *Paljundatud* kalu nimetatakse *partiiks* (LER1: 137) ning kalad, kes müümiseks ei sobi *praagitakse* (LER1: 140). Haigete kalade surmamist nimetatakse *hävitamiseks*:

Pleistoforoosi diagnoosimisel **hävitatakse** tabandunud akvaariumi kõik kalad (ka haigustunnusteta) ja taimed. (LER1: 143)

Selline tehniline keel, mis ka harrastuskalanduses esile tuli, legitimeerib kalade käsitlemist kui osana tootmise süsteemist, mida optimeeritakse inimeste huvidest lähtuvalt.

6.2.2. Liigiesindajateks taandamine

Lemmikloomade valdkonnas on liigid olulisel kohal, kirjutatakse palju *tõugudest* ja *tüüpidest*. Soovitakse luua uusi ja ilusamaid tüüpe, kus hinnatakse loodud standardile vastavaid olendeid. Tõugudele viidatakse kasutades ainsust, näiteks kasside puhul *lühikarvaline orientaal* (LER2, LER4). Näriliste ja kalade aretuse kontekstis kasutatakse sõnu *vorm*, *varieteet*, *variant*, *lahendus* viidates erinevate tunnustega loomadele, kohati on kasutusel ka *mutatsioon*:

Enamik uusi **rotivorme** omab teisikuid ka hiirtemaailmas, erandiks on kohvipruun sinaka läikega kasukaga nn naaritsavärvi rott. (LER2: 324)

Esimene **varieteet** aretati Kanadas ning teda nimetataksegi kanada valgetäpiks. (LER2: 314)

Kuldkalad ja nende **aretusvormid** on haiguse suhtes vähem vastuvõtlikud. (LER1: 147)

Mutatsioon nimega reks on suhteliselt hiljutine aretustöö vili [...]. (LER2: 291)

Sellised väljendid taandavad elusolendid tüüpilisteks esindajateks, mis kaotab üksikindiviidide omapära. Näriliste aretuses kasutatakse mõistet *standardne isend* (LER2: 266–349), mis tähendab teatud *värvivormi* esindajat, kes täpselt vastab loodud standardile. Kalade puhul väljendub liigiesindajateks taandamine siis, kui rõhutatakse kalade standardse käitumise eelistamist:

Kindlasti võiksid parema hinnagu saada need kalad, kes käituvad **selle liigile isikupärselt** ega kaldu teatud äärmustesse. (LER1: 225)

Koertenäituste sügavam mõte seisneb koerte võrdlemises kehtivate **standarditega**. [...] hindab iga näitusel osaleva koera vastavust selle **tõustandardile** ehk **ideaalile**. (LER5: 264)

Selle keele kaudu rõhutatakse tüüpilise esindaja eelistamist üksikindiviididele, püüeldes teatud ideaali poole ning jättes isikupära tahaplaanile. Keel toetab mitteinimloomade üldistamist ja objektistamist – neid vaadeldakse siin kategooriatena ning vähem kui indiviide, kellel on moraalne väärtus.

6.2.3. Funktsionaalne keel

Funktsionaalne keel toob esile, millist funktsiooni teised loomad inimeste jaoks täidavad. Lemmikloomade puhul kirjeldatakse nende rolli sageli positiivselt pereliikmetena, (parimate) sõprade või kaaslastena, kasse ja koeri nimetatakse ka *neljajalgseteks sõpradeks*. Selliseid sõnu kasutatakse küll vaid imetajate puhul, sest kalu pereliikmeteks ei kutsuta. Kalu nimetatakse mõnikord *hoolealusteks* (LER1: 32).

Kui sul jagub oma **küülikule** nii armastust kui tähelepanu, saab temast peagi **pereliige**. (LER3: 6)

Koerad on täieõiguslikud **pereliikmed**, mistõttu on oluline, et nad sobiksid teie kodakontsetega. (LER5: 19)

Uue **pereliikme** saabumine on vahva ja harukordne sündmus, millest tahavad osa võtta nii sõbrad kui ka pereliikmed, soovides **kiisule** pai teha ja temaga tutvuda (eriti siis, kui uustulnuk on kassipoeg). (LER2: 24)

Nagu ka jahinduse materjalides esile tuli, on koertel lisaks pereliikme rollile, mõnikord ka *töö* funktsioon, mille täitmisel nad aitavad inimesel teatud eesmärki saavutada. Näiteks võib koera *töö* olla jahil aidata teisi loomi kinni püüda, narkootikume üles leida, päästa hätta sattunud inimesi jne.

Kalade puhul on esikohal eelkõige esteetiline funktsioon – neid käsitletakse pigem kui *iluobjekte*, mis väljendub ka nende funktsionaalses nimetamises (6.2.3.1.).

Kalade **kasutamine dekoratsioonina** on olnud juba pikka aega populaarne. (LA28)

Lisaks funktsioonide eksplitsiitsele väljatoomisele, tulevad teistele loomadele määratud rollid välja ka funktsionaalse nimetamise kaudu, mida me järgmisena vaatleme.

6.2.3.1. Funktsionaalne nimetamine

Instrumentaalsus tuleb hästi esile liigitamise kaudu, kus funktsioon ja looma nimetus on kokku liidetud. Oluline on siin peatuda ka *lemmikloom* kui mõiste juures. Tegelikult on see sõna sama spetsiesistlik kui *põllumajandusloom* või *jahiloom*, see väljendab, et looma funktsioon on lemmikuks olemine. Kuna paljud kohtlevad oma *lemmiklooma* kui pereliiget, aitaks näiteks sõna *pereliige* kasutamine, vähendada ebavõrdset suhtumist, mis funktsionaalse liigitamisega kaasneb. Selle mõtte on välja toonud ka Kadri Taperson Eesti loomaõigusi käsitlevas blogis *More-than-human* (Taperson 2019).

Funktsionaalne nimetamine avaldub lemmikloomade puhul kui neid nimetatakse nende otstarbe järgi. Sageli on lemmikloomade valdkonnas selleks juba eelpool mainitud *ilu* funktsioon. Mitteinimloomi nimetatakse dekoratiivseteks: *dekoratiivkalad*, *ilukalad*, *dekoratiivküülikud*, *dekoratiivhiired*, *dekoratiivrotid* jne. Koerad on lemmikloomade valdkonnas erilisel kohal, sest neile omistatakse palju erinevaid funktsioone. See on seotud ka ajaloolise ja sotsiaalse kontekstiga, kuna koeri on sõltuvalt tõust aretatud just teatud ülesandeid lahendama. Koerte puhul on liigituse aluseks koerte käitumuslikud jooned, mis teevad nad sobilikuks teatud *kasutamisi* jaoks. Neid nimetatakse liitsõnadega nagu *jahikoerad*, *teenistuskoad*, *näitusekoerad*, *spordikoerad* jne (vt Lisa 8). Ka kasside puhul esineb sellist funktsionaalset liigitust mõningal määral, näiteks *näitusekass*, *kaisukass*.

6.3. Inimeste ja teiste loomade vahelised võrdlused

Lemmikloomade materjalis esinevad inimeste ja teiste loomade vahelised suhted antropotsentristliku keele, antropomorfistliku keele ja hierarhia kaudu. Võrdlused inimeste ja teiste loomade vahel lähtusid pigem inimeste huvidest ja kasust, mida *lemmiku pidamine* inimesele toob.

6.3.1. Antropotsentristlik keel

Antropotsentristismile keskendub alapeatükis vaatleme näiteid inimkeskse suhtumise avaldumisest lemmikloomade valdkonnas. Üldjuhul väljendub antropotsentristlik keel inimeste huvide ja eesmärkide rõhutamisel.

Lemmikloomade puhul on eesmärkideks endale uue sõbra saamine, laste jaoks seltsiliseks, või aretuses raha teenimise eesmärgil. Antropotsentristlik keel väljendub inimeste huvide esiplaanile seadmisel. Teatud looma lemmikuna pidamise eesmärgiks on sageli emotsionaalne ja füüsiline kasu, aga ka ärintulu (LA66). Koera ja kassiga koostelu alustamise eesmärgiks on tavaliselt tema seltskond ja sõprus. Tihti võetakse enda koju uus pereliige ka laste jaoks, samuti ka meelelahutuseks (LER3: 26).

Kassid võivad olla väga tänuväärne lemmikloomad ning tuua oma omanikele nii **psühholoogilist kui füsioloogilist kasu**. (LER4: 46)

Üldjuhul võetakse koer siiski n-õ lisaväärtuseks. Uus pereliige on osa inimeste kujutluses **tore seltsiline** pikkadeks õhtuteks, mõnus mängu- ja jalutuskaslane või sõber ja truu valvur. (LER5: 10)

Lemmikloomade valdkonnas ning eriti aretuses, on teatud välimuse ja iseloomu tunnused eelistatud – eelistatakse ilusa, standardse, välimusega ning inimsõbraliku iseloomuga indiviide, kelle hooldamine on lihtne.

Merisead on **tänuväärne lemmikloomad**: neid on üldiselt kergem hooldada kui küülikuid ja on tore vaadata, kuidas nad rõõmsalt piiksudes ja ruisates tormavad. (LER3: 7)

Mitteinimloomade käitumine peab kokku sobima inimese poolt seatud reeglitega, vastasel juhul kõneldakse siin nagu ka jahinduses *probleemisenditest* kui loomadest, kes oma käitumisega inimesele mingil viisil kahju tekitavad. Peamiselt koerte teemalistes raamatutes kasutatakse mõistet *probleemkoer* kirjeldamaks koeri, kelle sage *halb* käitumine inimest häirib ja talle kahju toob:

Sellisel ümberõppel baseerub ka **probleemkoerte** "ravimine". (LER5: 124)

Nii juhtubki, et **probleemkoer** "tuleb koju tagasi", sest peremees naaseb vanasse käitumismalli. (LER5: 125)

Probleemkoer seostub mõistega *probleemne laps*, mida üldjuhul enam palju ei kasutata – räägitakse pigem probleemiga lapsest või lapse probleemsest käitumisest. Mõiste *probleemkoer* kasutamine jätab mulje nagu koer ise oleks probleem, justkui probleemiks olemine on osa tema identiteedist. Tegelikult aga on probleemne käitumine tingitud pigem keskkonnast ja sellest, kuidas inimene koera on kasvanud. Näiteks ilmneb see puudulike ja ebajärjekindlate reeglite kehtestamisel: “käitumishäirete parandamise juures kipub olema ka veel see probleem, et üldjuhul on koera probleemkäitumine tingitud peremehe valesst tegevusest” (LER5: 125). Kuigi kontekstist tuleb välja, et koera probleemne käitumine ei ole koera süü, vaid tingitud *omaniku* kasvatuses, siis loob mõiste *probleemkoer* kasutamine siiski negatiivse kuvandi. *Probleemkoera* asemel saaks rääkida koera käitumisprobleemidest, nagu vaadeldud materjalid kohati ka tehti (LA78).

Avaldumisvormide tutvustuses (2.2.3.) tõime välja, et antropotsentristliku keele eesmärgiks on ka inimeste ja teiste loomade vaheliste sarnasuste varjamine. Raseduse asemel nimetatakse imetajate puhul lapseootust *tiinuseks* ning sünnitamist *poegimiseks* (vt Lisa 5). Materjalis esines aga ka näiteid, kus toodi sarnasusi inimeste ja teiste loomade vahel esile. Näiteks akvaariumis peetavate kalade puhul oli ühes kohas juttu *abielutruudusest*:

Kunstlikul kasvatamisel võib sageli saada takistuseks kalade “**abielutruudus**”. Alati ei õnnestu seda murda: partneri vahetamine on viinud selleni, et isane tapab akvaariumi lastud võõra emase, kes pidi asendama tema endist kaasat. (LER1: 225)

Siin tuukse paralleel inimeste ja kalade puhul, mida mujal väga ei kohanud. Siiski on ka siin *abielutruudus* jutumärkides, ehk vältimaks antropomorfiseerimist, kuna kaladel *abielu* kui sellist ei ole.

6.3.1.1. Majanduslik keel

Majanduslik keel on ühtlasi objektistav keel, sest mitteinimloomi kirjeldatakse kui tooteid äriliste eesmärkide raames. Rahaline külg on siin olulisel kohal – tuuakse välja lemmikloomana peetava põhjustatud majanduslik kasu ja kahju inimesele. Mainitakse loomade *majanduslikku kahju*, *rahalist kaotust* ja *rahalist väärtust*:

Suur lõpusevohandite esinemine võib põhjustada ulatuslikku **majanduslikku kahju**, kui esimeste ilmingute tekkimisel ei hakata seda ravima. (LER1: 128)

Väärtusliku kassi omanik võiks oma looma kindlustada kõikvõimalike kaotuste, surma ja varguse vastu, et kassi **rahaline väärtus** korvataks. (LER2: 43)

Samas aga, inimlikust aspektist lähtudes – on ju vaja **maha müüa** see viimanegi kutsikas. (LER5)

Kuna koertel on peale pereliikme rolli sageli veel teisi sotsiaalseid rolle, nagu *töö* rollid, on kirjutatakse neist kui *majanduslikult olulised loomad* (LA66). Ka kalade elu üle otsustamisel mängib majanduslik aspekt olulist rolli, st kaalutakse kas nende ravimine on finantsilises mõttes mõistlik, mis väljendub majandusliku keele kaudu:

Sugukaladeks on raskelt haigestunud isendid geneetilise soodumuse võimaliku edasikandmise tõttu väheväärtuslikud ning **majanduslikel kaalutlustel nad surmatakse**. (LER1: 106)

Kuidas vältida neid **mõttetuid rahalisi kaotusi** ja hingelisi üleelamisi, mis kaasnevad kalade ootamatu surmaga? (LER1: 9)

Mida varem haiguse sümptomite ilmnemist märgatakse, seda **väiksemate kadudega** haigus taandub. (LR1: 184)

Majanduslik kasu esineb seega ka lemmikloomade valdkonnas, kuigi üldise heaolu ja hoolivuse diskursuse all ei pruugi see alati silma jääda. Ostmise ja müümise kontekstis tuleb taoline keel aga hästi esile.

6.3.2. Antropomorfistlik keel

Inimkeskne antropomorfism avaldub inimlike tunnuste ülekandmisel mitteinimloomadele. Lemmikloomade materjalides esines üsna sageli antropomorfiseerivat keelt, mis väljendus ka lemmikuna peetava looma eest kõnelemises, nagu järgmistes näidetes:

“Vaata, kui kaunis on minu manisk! Selle maniskiga saabusin Lääne-Virumaa moelavadelt ning nüüd olen pealinnas, et siin läbi lüüa,” tutvustab end Kasside Turvakodus elav Katariina. “Seni on mu läbimurre veel tulemata, aga ehk oled just sina see, kes minu talendi kodukassina avastab.” (LA15)

“Tere, mina olen Süsi. Olen üks nendest kiisudest, kes on kodupakkujate jaoks olnud nähtamatu. Miks küll pole mina valituks osutunud?” (LA16)

“Hei, sõbrad! Mina olen mänguhimuline ja krapsakas Ükssilm. Olen tegelikult täna teie ees seetõttu, et hirrrrrmsasti tahaks omale päris oma sõpru!” (LA26)

“Ja nii ma seal kortermaja juures kükitasin. Teadmata, mis elu toob ja kas ma üldse olen väärt elamist. [...] Kui mina veel sinu jalge ette ei tule, kas siis mina polegi oma kodu väärt? Igatsen sind ju nii väga ja tahaksin väga olla päriselt sinu pereliige.” (LA46)

Teistele loomadele *hääle andmise* eesmärk on inimeses kaastunde tekitamine, et ta sooviks kassi poja endale koju võtta või varjupaigale raha annetada. Kassidest ja koertest kirjutatakse sageli nunnutavat keelt kasutades ning mõnikord võivad nad olla pikenduseks *laps*est:

Tänavalt leitud armsa kiisu "**lapsendamine**" on aga täiesti võimalik. (LER2: 15)

Koer on **nagu laps**. Ta nõuab hoolt ja tähelepanu. (LER5: 274)

Tobias on juba mõnda aega Peslaleidja **murelaps** olnud – küll jooksevad tal silmad vett, küll on seedimine paigast... (LA69)

Siiski võib esimese näite puhul välja tuua, et sõna *lapsendamine* on siin tulnud ingliskeelsest keeleruumist, kuna tegemist on tõlgitud teosega. Kuigi ka eesti keeles kasutatakse mõnikord sõna *lapsendamine* mitteinimlooma enda hoole alla võtmise kohta, on eesti keeles rohkem levinud sõna *adopteerimine* kasutamine (nt LA81). Kasse nimetatakse analüüsitud materjalid ka sõnadega *kassipoiss* ja *-tüdruk* ning mõnikord nunnutavalt ka *kiisupoiss*, *kiisutirts* või *kassipiiga*. Kohati kutsutakse kirjutatakse ka *kassi-* ja *koeralaps* või *loomalapsed* (LER6: 31, 38). Selliseid nimetusi esines rohkesti Postimehe rubriigis *Päevakäpp*, kus tutvustati varjupaigas elavaid kasse, et nad leiaksid endale uue kodu. Selle põhjal võib arvata, et kasside ja koerte *lapseks* nimetamine on mõeldud empaatia tekitamiseks ja nende inimesele lähemale

toomiseks. Lemmikuna peetava looma *lapseks* nimetamine, ei esinenud kalade puhul, neid nimetatai *noorkaladeks* (LER1).

Ühtlasi väljendub antropomorfism olukordades, kus inimene otsustab selle üle, missugused tingimused lemmiklooma õnnelikuks teevad:

Kui su meriseal on piisavalt elamis- ja liikumisruumi, nii inimeste kui teiste merisigade seltskonda ning mõned lihtsad asjad, mis talle ta puuris ja jooksupuuri tegevust annavad, **peaks ta elu olema täisväärtuslik ja õnnelik**. (LER3: 44)

Koolitatud koer on **alati õnnelikum** kui koolitamata koer. (LR5: 252)

Kui võimalik, siis vali kaks merisiga samast pesakonnast – neist saavad **parimad sõbrad**. (LR3: 45)

Inimene toob enda kogemusest lähtuvalt positiivse hoolivuse diskursuse kaudu välja teiste loomade õnnelikkuse tingimused, mis ei pruugi alati vastata teatud looma loomulikele vajadustele.

6.3.3. Hierarhiseeriv keel

Koerte aretuses on olulisel kohal ilusate, tervete ja inimese perspektiivist heade iseloomuomadustega koerte *tootmine*. Tõuaretuse kontekstis nimetatakse kutsikaid *headeks* ja *kehvadeks*. Need indiviidid, kelle iseloom ei vasta standardile, on *kehvad* kutsikad:

Ühest küljest peab kasvataja arvestama, et **tootes kehvi** (haigeid ja iseloomupuudustega) **kutsikaid** ta rikub ära oma kennelnime ja seeläbi kahjustab ka oma enese nime ning mõne aja pärast ei taha talt enam keegi kutsikaid osta. (LER5: 59)

On selliseid peaskondi, kus ka **kõige kehvem kutsikas** on parem kui teise pesakonna **kõige parem kutsikas**. [...] Tavaliseks perekoeraks sobib aga ideaalselt ka **mitte nii hea võistlus-näitusekoer**. (LER5: 77)

Kehvade kutsikate *tootmine* kahjustab kennelnime ning on ka majanduslik kahjulik, kui keegi kutsikaid osta ei taha. Luues kutsikate vahel eristuse *kehvad* ja *head* tuleb esile antropotsentristlik suhtumine, kus koera omadused peavad olema *head* selleks, et inimene saaks teda teatud eesmärgiks kasutada. See väljendab ka teatud instrumentaalsust, sest *häid* kutsikaid peetakse *kehvade*st väärtuslikemaks. Tõuloomad, kes vastavad ideaalile või standardile, on hierarhias kõrgemal kui segaverelised koerad.

Väikseim (ehk ka kõige elegantsem) on singapura kass, kes kaalub 2,7 kg, kuid eduka aretustöö huvides jälgivad tõukasvatajad hoolikalt, et nende kassid jääksid miinimumkaalu piiridesse. (LER4: 17)

Kassid elavad üksinda ja enamiku ajast lähtuvad iseenda vajadustest, mistõttu nad on vähem altid omandama kuulekat käitumisviisi, mida meie peame "**koerlaste intelligentsuseks**" (LER4: 8)

Siin võrreldakse kasside ja koerte intelligentsust, tuues välja, et kuulekus inimese käskudele on koerte intelligentsuse näitaja, mis kasside puhul on puudulik.

Nagu ka harrastuskalanduse puhul välja tuli, tuleb ka akvaariumis peetavate kalade puhul hästi esile hierarhiseeriv keel – kasutatakse sõnu *väärtuslik* ja *väheväärtuslik* kala ning *prügikala*. *Väärtuslikeks* peetakse *haruldasi* kalu ning neid nähakse kui teistest olulisemaid:

Ravitakse **väärtuslikke** ja **haruldasi** kalu. (LER1: 106)

Kehapinnal asuvaid kasvajaid või uudismoodustusi saab operatsiooni teel hästi eemaldada, mida **kalliste ilukalade** puhul ka tehakse. (LER1: 127)

Mõned autorid soovivad eriti väärtuslikele kaladele teha "**iluravi**" lümfotsüstiidikobarate põletamisega. Seda tehakse veest välja võetud kalal tulise rauaga. (LER1: 182)

[...] sellist kontsentratsiooni proovida kõigepealt halvemas seisundis **väheväärtuslikel kaladel**. (LER1: 196)

Tiikides soovitatakse peale üldiste abinõude sugu- ja remontkalu hoida eraldi noorematest kaladest, hoolikalt kuivatada tiike, mitte lasta **prügikalul** kalakasvatuse- või dekoratiivtiikidesse. (LER1: 149)

Kuna väärtuslikud kalad on väärtuslikud ka rahalises mõttes, ollakse valmis rohkem aega ja ressursse panustama nende heaolusse, näiteks kui kalu on vaja ravida, alustatakse *väärtuslikest* kaladest. Teistel, *väheväärtuslikel*, kaladel lastakse surra kui nende ravi on liialt kulukas.

7. Tulemused ja arutelu

Eelnevale analüüsile toetudes toome selles peatükis esile peamised spetsiesistliku keele avaldumisvormid ning ka need, mida esines vähem. Seejärel kaardistame võimalikud arengusuunad ja lahendused, mis võiksid toetada õiglasemat suhtumist teistesse loomadesse.

7.1. Spetsiesistlikku keele peamised avaldumisvormid

Kriitilise diskursuseanalüüsi (KDA) rakendamine uurimismaterjalide analüüsimisel võimaldas meil tuvastada, kuidas spetsiesistliku keelega legitimeeritakse spetsiesistliku ideoloogiat ning tuua esile selle põhialused. Stibbe on kirjutanud, et keel ja diskursus mitte ainult ei kirjelda maailma, vaid konstrueerivad tähendust – keel peegeldab ja loob suhtumist (Stibbe 2001: 147). Spetsiesistlik keel toimib viisil, mis normaliseerib, legitimeerib ja neutraliseerib mitteinimloomade kannatusi ja allutamist inimeste vajadustele, kuid taastootab ka antropotsentristlikku suhtumist teistesse loomadesse, mille kohaselt on inimene teistest loomadest justkui parem. Keele abil väljendatakse, varjatakse ja taastoodetakse spetsiesismi. Töö käigus tulid esile mitmed spetsiesistliku keele avaldumisvormid, mis suuremal või vähemal määral aitavad kaasa mitteinimloomade käsitlemisele inimloomadest eraldiseisvate ja vähemväärtuslikena.

Eksitava keele puhul esines eufemisme pigem vähem ja need, mis esinesid, olid seotud pigem surmaga. Jahinduse puhul tuli välja, et sõna *tapma* kasutati nendel juhtudel, kui tegu inimese jaoks kahju tõi, näiteks kui hunt surmas lamba või salakütt metslooma. Teistel juhtudel,

kui tapjaks oli jahimees, kasutati pehmendavaid väljendeid, nagu *laskmine*, *tabamine*, *püüdmise*, *küttimine*. Nii jahinduses kui ka harrastuskalanduse materjalides kasutati väljendit *arvukuse vähendamine*, millega räägiti loomaliikidest, keda käsitleti liigse, häiriva või soovimatu liigina vastavalt jahinduse või kalanduse eesmärkidele. Loomakasvatuse materjalis ja lemmikloomadena peetavate kalade puhul esines enim sõnu nagu *hukkumine* ja *suremus*, millega loodi tekstides mulje, et mitteinimloomade surm toimus justkui loomuliku paratamatusena. Rohkem esines eksitava keele alavormi – maskeerivat keelt, mille puhul harrastuskalanduse ja jahinduse materjalides maskeeriti loomade valutunnetust ning surma vastu võitlemist. Jahinduse materjalides pehmendati maskeeriva keele abil teiste loomade tapmist, kirjeldades seda kui mängu või ausat kahevõitlust, kus inimene üritab teist looma üle kavaldada. Harrastuskalanduse materjalides ilmnesevad konkreetsed vägivaldaaktid, kuid maskeeriva keele abil leevendati nende nähtuste mõju. Samuti pehmendati kalapüüki, kirjeldades seda tegevust kui *võitlust*, kus inimesed kalu *väsitasid*.

Analüüsitud materjalist tuli näidete arvu põhjal enim esile just objektistav keel ja selle alavormid. Objektistamise puhul viidati teistele loomadele kui elututele objektidele. Tihti kasutati sõnu nagu *objekt*, *ressurss*, *saak*, *materjal* jne, mis viitavad sellele, et teistest loomadest mõeldakse kui asjadest. Objektistav avaldumisvorm esines sageli koos majandusliku keelega, mis avaldus eelkõige tegevustes, mida teiste loomadega tehti – näiteks nende *väärindamises* harrastuskalanduse ja jahinduse kontekstis. Objektistamist ilmnesevad ka muudes tegevuste kirjeldustes, näiteks *kasutamise* loomakasvatuse kontekstis või *paljunadmine* lemmiklooma pidamise ja loomakasvatuse kontekstis. Ehhki materjalis esines arvukalt kirjeldusi sellistest tegevustest, ei olnud nende eetilise analüüsi käesoleva töö otsene eesmärk. Fookuses oli eeskätt keel ning see, kuidas sõnastus peegeldab spetsiesistlikku mõtteviisi. See on võimu probleem, kuna teistest loomadest objektistavalt rääkides, kujundatakse ja tugevdatakse arusaama, et teised elusolendid on inimeste käsutuses olevad vahendid.

Lisaks objektistavale keelele esines palju ka objektistava keele alakategooriat ehk funktsionaalset nimetamist, mil mitteinimloomad nimetati funktsiooni järgi, mida nad inimeste eludes täidavad, nt *püügikala*, *munakana*, *jahiuluk*, *piimalehm*, *valvekoer*, *dekoratiivkala* jne. Selline inimkeskne keel esines materjalis läbivalt, mis väljendus peamiselt antropotsentristliku keele kaudu ja inimeste huvide esiplaanile seadmises. Lemmikloomade pidamise valdkond tuli siinkohal esile seetõttu, et rohkem keskenduti inimeste emotsionaalsele kasule vastupidiselt

teistele valdkondadele kui kirjeldati rohkem majanduslikke, meelelahutuslikke ja tervisega seotud eesmärke. Lisaks esines objektistamine lemmikloomade valdkonnas teisel viisil kui teistes valdkondades, sest esile tuli lemmikutena peetavate loomade esteetiliste tunnuste olulisus – rõhutati nende ilu ja *kaunistuseks* olemist, mis ka aretuse kontekstis olulist rolli mängis.

Sarnane inimkesksus tuli esile ka hierarhiseeriva keele puhul. Näiteks kirjutati nii harrastuskalanduse kui ka akvaariumis peetavate kalade kontekstis *väärtuslikest* ja *mitteväärtuslikest* kaladest. Mõlema teema kontekstis olid *väärtuslikumad* kalad tihti just suuremad ning haruldased ja rahalises mõttes hinnalised kalad, mis toob välja seose hierarhiseeriva ja majandusliku keele vahel. Jahinduses ja loomakasvatuses kirjutati *kahjuritest* ja *kasuritest*, kusjuures hinnang tulenes just inimeste vaatepunktist. Ka siin on *kasu* ja *kahju* seotud majandusliku keelega.

Antropotsentristlik keel esines kohati inimeste ja teiste loomade vaheliste paralleelide vältimisel. Lemmikloomade ja loomakasvatuse materjalides kasutati sõnu *tiinus* ja *poegimine*, *raiseduse* või *sünnitamise* asemel, kuigi tegemist on samade bioloogiliste seisunditega. See toob esile ebavõrdse suhtumise, kus mitteinimloomad asetatakse inimestest eraldi kategooriasse, kuigi nimetatud aspektides on nad ühesugused. Inimesi nähakse kui *meie* gruppi kuuluvaid, teisi loomi koheldakse kui *nemad* gruppi kuuluvaid, sellega luuakse vastandus *inimene* – *loom*. Taoline väljendusviis muudab teiste loomade ekspluateerimise justkui loomulikuks, luues inimeste jaoks eraldi kategooria.

Asjastavaid asesõnu kasutati eesti keeles liikidele viitamisel, üksikindiviidide puhul kasutati elusolenditele viitavaid asesõnu. Formaliseerivat keelt esines ainult loomakasvatuse materjalis, kus kasutati mehhanistlikku sõnavara ning loomadele viitamist numbritega. Solvavat keelt esines ka pigem vähem, mis võib tuleneda materjali olemusest – solvav keel esineb pigem kõnekeeles, kui kirjalikes materjalides. Ühtlasi olid valitud materjalide seas pigem käsiraamatud ja õppematerjalid, mitte ilukirjandus, kus pigem ei esine solvavaid väljendeid.

7.2. Spetsiesistlikku keele vältimine

Dunayer on enda raamatu lõppu lisanud kaks peatükki, mis peaksid aitama spetsiesistliku keele vastu võidelda (2001: 179–201). Nendele peatükkidele ja enda uurimismaterjalile toetudes proovime pakkuda viise, kuidas ka eesti keeles teistest loomadest rääkides spetsiesistlikku keelt vältida. Samas peab tõdema, et praktiliste keeleliste lahenduste pakkumisel laiemale publikule on oluline arvestada ka teiste valdkondade keelekasutusega, lisaks meie analüüsitud materjalidele. Toome siinkohal analüüsitud materjalidele tuginedes välja, kuidas on üldisemalt võimalik vältida eksitamist, objektistamist ja antropotsentristliku suhtumist keele kaudu.

Eksitav keel toimib läbi eufemismide ja maskeerimise, kasutades pehmeid väljendeid ning varjates kirjeldatud olukorra inetumaid külgi ilusa keele abil. Sellega kaasneb normaliseerimine ja neutraliseerimine, mis taastoodab spetsiesistlikku mõtteviisi. Selle vältimiseks saaks kasutada sõnu ja väljendeid, mis ei pehmenda olukorda, vaid kirjeldavad sündmuste eetilisi ja füüsilisi aspekte võimalikult läbipaistvalt. Näiteks tuleks surma põhjustavate tegevuste puhul eelistada järjekindlalt väljendit *tapmine*, selle asemel, et kasutada pehmeid termineid nagu *arvukuse vähendamine* või *maha laskmine*. Selline läbipaistvus aitab nähtaval hoida teo eetilist mõõdet ning vältida olukorra normaliseerimist. Samuti aitab see ära tunda juhtumid, kus näiliselt positiivne või neutraalne sõnakasutus – näiteks viited heaolule või keskkonnahoiule – varjab tegelikult teiste liikide suhtes kahjulikku või ekspluateerivat tegevust.

Spetsiesistliku keele avaldumisvorm, mida on kerge vältida ning mida esines analüüsitud materjalis kõige enam, on objektistamine. Nagu Nussbaum (1995: 257–259) on välja toonud, võib objektistamine väljenduda erinevatel viisidel. Nii on elusolendi kirjeldamine omandina või asendatava tootena objektistamine, aga ka elusolendi tunnete ja kogemuste eitamine on objektistav (samas). Lisaks objektistatakse käsitledes elusolendit passiivsena ehk ilma autonoomia ja agentsuseta. Tüüpiline objektistamise viis, mida ka analüüsitud materjalis palju esines, on elusolendi kirjeldamine vahendina inimeste eesmärkide saavutamiseks. Instrumentaalsus ei pruugi alati negatiivne olla – see on probleemne juhul, kui elusolendit käsitletakse peamiselt või ainult vahendina (samas). Objektistava keele asemel oleks võimalik kasutada keelt, mis tunnistab elusloomade agentsust. Harrastuskalanduse materjalides esines sellist kirjeldust, kus kalu kujutati püüdmisele aktiivselt *vastupanu* (vt Lisa 2 L1) osutavate

olenditena. Sellise keelekasutuse puhul tunnistati nende kui subjektide rolli ja agentsust. Ühtlasi võib spetsiesistliku keele vähendamisele kaasa aidata elusolenditele omistatud funktsionaalsete nimetuste (*põllumajandusloom*, *näitusekoer* jne) vältimine. Neid võiks asendada pikemate, kuid tähenduslikumate väljenditega, mis ei taanda teist looma tema funktsioonile, näiteks *loom*, *keda kasvatatakse põllumajandussektoris*.

Kolmas mittespetsiesistliku keele kasutamise võimalus seisneb selles, et mitteinimloomade kirjeldamisel rakendatakse samu keelelisi väljendusviise ja mõisteid, mida kasutatakse inimeste puhul. Loomakasvatuse materjalides tuli seda vahel ka esile, näiteks kasutati sõna *imik* (LR14: 22) ning kirjutati ka emast ja isast (LR12: 48, 69). Lemmikloomade materjalides esines ka sõna *beebi* – *kassibeebid* – (LA43) ja *laps* kasutamist – *kassilaps*, *koeralaps* (LA10; LA18; LR6: 31, 38). Paaril korral viidati ka mitteinimloomade puhul *sünnitusele* (vt Lisa 3 L1) *poegimise* asemel ja ühel korral viidati ka *emaarmastusele* (LR1: 107), mitte *emainstiktile*. Samuti tunnistati ka seda, et “side amme ja vasika vahel on sageli väga tugev” (LR7: 231). Ka jahinduse materjalis esines ühes kohas näide, kus kirjutati rebaste armastusest (EJ201: 56). Seega võib väita, et kuigi harjumuslikult kasutame inimeste ja mitteinimeste puhul eri sõnu nagu rasedus ja tiinus ning lapse saamine ja poegimine, siis vahel selline spetsiesistlik erisus justkui ähmastub, eriti olukordades, kus rõhutatakse sotsiaalset sidet, hoolitsust või sarnaseid bioloogilisi ja käitumuslikke protsesse, mis ületavad liikide vahelisi piire. Sellise keelekasutusega on aga oluline teadvustada, et kasutades sarnaseid väljendeid inimeste ja teiste loomade kirjeldamisel, võib kaasneda ka antropomorfiseerimise risk, mistõttu vajab see lähenemine kriitilist arutelu.

Lisaks on kerge vältida solvavaid väljendeid, mis kasutavad teiste loomade nimetusi, et inimesi solvata. Neid saab asendada väljenditega, mis ei alaväärista teisi liike. Hierarhiseerivat keelt saab samuti kergelt vältida, lähtudes kõikide loomade omailmadest ja mitte hinnata nende võimeid omavahel võrreldes, ega seada inimestele iseloomulikke omadusi teistest loomadest kõrgemale.

Formaliseeriva keele vältimiseks võiks vältida teistele loomadele viitamist numbrite kaudu. Samuti saaks vältida mehhanistlikku sõnavara, mis käsitleb teisi loomi bioloogiliste masinatena, ning eelistada sõnakasutust, mis rõhutavad teiste loomade eluolu, mitte üksnes funktsionaalset või geneetilist sooritust.

Keeruline võib olla antropotsentristliku ja inimkeskse antropomorfistliku keele vältimine, sest need on tihedalt seotud inimkeskse mõtteviisiga ja vajavad sügavat mõtteviiside ümbermõtestamist. Oluline on aga neid keelelisi raamistikke teadvustada, et antropotsentristliku keelt vältida. Sellele võib kaasa aidata vaatenurga nihuamine antropotsentristlikult biotsentristlikule. Martinelli (2010) järgi rõhutab biotsentrism loomadega arvestamist nende omailmade kaudu, tunnustades nii bioloogilisi eeldusi kui ka käitumuslikku mitmekesisust. Semiootiline lähenemine aitab kaasa antropotsentrismi ümbermõtestamisele, sest see üritab vältida lihtsustavaid ja inimkeskseid tõlgendusi, lähtudes teatud looma enda omailmast (samas, 323–324). Mitteinimloomade antropomorfiseerimine on omane lastekirjandusele ja muudele laste meediavormidele ning seetõttu on antropomorfistlik keel omistatud juba varajases eas ning seda on keeruline ümber õppida. Samas on loomakeskne antropomorfism aga positiivne suhtumine, kuna mitteinimloomade tunnetest ja kogemusi vaadeldakse nende enda perspektiivist selle asemel et, neile määratakse inimlikke omadusi. Ka loomakasvatustes esinevate maskeerivate väljendite *saamine* ja *andmine* kasutust on keeruline muuta, kuna need on keelde juurdunud, kuid neid saaks teadlikult ümbersõnastada väljendiga *võtmine*.

Analüüsi põhjal joonistub esile, et spetsiesistliku keele vältimiseks on oluline teadvustada keeles peegelduvat tavapärast inimkesksest mõtteviisi, mille puhul inimeste huvid asetatakse sageli teiste loomade heaolust ettepoole. Lisaks tasub märgata keele kaudu vahendatud objektsitavat suhtumist teistesse elusolenditesse, mida keeles sageli esineb. Kui spetsiesistliku keele aluseks olevad mõtteviisid ja hoiakud jäävad kriitilise tähelepanuta, ei pruugi keelelised muudatused olla piisavad. Spetsiesism kui suhtumisviis võib jätkuda ka uue – näiliselt neutraalse või pehmendatud – keelekasutuse raames.

Kokkuvõte

Magistritöö eesmärk oli välja selgitada, millisel viisil spetsiesistlik keel eesti keeles avaldub. Meie uurimisküsimuseks oli: Milliseid spetsiesistliku keele avaldumisvorme eestikeelsetes harrastuskalapüügi, jahinduse, loomakasvatuse ja lemmikloomapidamise alastes materjalides esineb?

Uurimisobjektiks olid harrastuskalapüügi, jahinduse, loomakasvatuse ja lemmiklooma valdkonna materjalid. Kriitiline diskursuseanalüüs võimaldas uurida, kuidas keele kaudu konstrueeritakse ja taastoodetakse võimustruktuure ning millisel viisil kasutatakse spetsiesistlikku keelt mitteinimloomade ekspluateerimise õigustamiseks. Lähtudes muuseas Joan Dunayeri (2001) teosest koostati spetsiesistliku keele avaldumisvormide loetelu, mille alusel analüüsiti konkreetsete valdkondade materjale, paigutades spetsiesistliku keele esinemisjuhud vastavatesse kategooriatesse.

Teoreetilises osas kirjeldatud spetsiesistliku keele avaldumisvormidest ei esinenud uuritud materjalides asjastavate asesõnade kasutamist elusolenditele viitamisel, mis võib olla seotud eesti keele grammatiliste ja pragmaatiliste eripäradega. Samuti esines suhteliselt vähe eksitavat, solvavat ja formaliseerivat keelt. Küll aga oli märgatav objektistava keele sagedane kasutus, mis on mõistetav, arvestades, et selline keelekasutus on nimetatud valdkondadele iseloomulik. Tagamaid, miks mingeid avaldumisvorme esines teatud valdkonnas vähem ja teisi rohkem, me selles töös ei ava, kuna töö eesmärgiks oli kaardistada erinevates valdkondades esinevad spetsiesistliku keele avaldumisvormid. Valdkonades esineva spetsiesistliku keele

sotsiaalseid ja ajaloolisi põhjusi võiks tulevikus uurida, võttes arvesse konkreetse valdkonna konteksti.

Spetsiesistliku keele erinevad avaldumisvormid peegeldavad seda, kuidas keele kaudu kirjeldatakse teiste loomade olukorda ja nende positsiooni inimühiskonnas. Seega aitab spetsiesistlik keel kaasa ideoloogia säilimisele, kus mitteinimloomade kasutamine ei tundu mitte ainult lubatav, vaid enesestmõistetav. Spetsiesistlikku keelt ei ole eesti keeleruumis senini süstemaatiliselt uuritud, mistõttu käesolev magistritöö pakub lähtekohta edasisteks uurimusteks. Kuna spetsiesistlikud hoiakud – ja koos nendega ka keelekasutus – kujunevad juba lapseas, võiks edasistes uuringutes keskenduda lastekirjandusele ja haridusmaterjalidele. Samuti oleks huvitav käsitleda spetsiesistliku keele kujunemist ajaloolises perspektiivis, näiteks uurides, kuidas 20. ja 21. sajandi tehnoloogiline areng ning traditsiooniliste peretalude kadumine on mõjutanud sellise keelekasutuse levikut ja olemust.

Magistritöö raames tehti samm spetsiesistliku keele erinevate avaldumisvormide kaardistamiseks ning esitati võimalikke lahendusi nende vältimiseks. Oluline on olla teadlik levinud inimkesksest suhtumisest, mis keele kaudu avaldub, ning märgata objektistavat keelt, mis eitab elusolendite autonoomsust ja agentsust. Tulevikus tuleks keskenduda konkreetsemate lahenduste väljatöötamisele, kaasates laiema diskursuse allikaid, nagu loodusharidus ja teabekirjandus, samuti ekspertiisi teistest valdkondadest, nagu ökoloogia ja loomauuringud. Ühtlasi oleks vajalik süstemaatiliselt uurida, millised on just eesti keele võimalused spetsiesistlikku keele vältimiseks, kaasates keeleteadlasi, õpetajaid ja keelepraktikuid. Selline lähenemine võimaldaks kujundada tõhusamaid strateegiaid, et muuta keelekasutust teadlikumaks ja eetiliseks, samuti toetaks see teadlikkuse tõstmist laiemas ühiskondlikus kontekstis.

Kasutatud kirjandus

Adams, Carol J. 2013. *The Sexual Politics of Meat*. Bloomsbury Academic.

Beck, Valentin; Ladwig, Bernd 2020. Ethical consumerism: Veganism. *WIREs Climate Change* 12(1). Kättesaadav: <https://doi.org/10.1002/wcc.689>, 24.04.2025.

Berandhini, Fiolita 2023. Implications of Fulfilling Animal Welfare and Animal Protection Due to Speciesist and Anthropocentric Beliefs. *Buletin Veteriner Udayana* 15(5): 915-923. Kättesaadav: <https://ojs.unud.ac.id/index.php/buletinvet/article/view/104041>, 14.01.2025.

Bhattacharjee, Monalisa; Sinha, Sweta 2023. A cognitive analysis of animal imagery in digital discourse: a case study of Bengali tweets. *Journal of World Languages* 10 (2): 401-429. Kättesaadav: <https://www.degruyterbrill.com/document/doi/10.1515/jwl-2022-0055/html>, 04.04.2025.

Birnbauma, Alise 2019. *Anthropocentrism and anthropomorphisation*. Magistritöö. Taru Ülikool.

Bleckmann, Horst 2024. *Stupid as a Fish?* Springer. Kättesaadav: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-662-68376-7>, 02.03.2025.

Brandt, Mark J.; Reyna, Christine 2011. The Chain of Being: A Hierarchy of Morality. *Perspectives on Psychological Science* 6(5): 428–446. Kättesaadav: <https://doi.org/10.1177/1745691611414587>, 08.05.2025.

Chen, Xuemei 2024. Chinese Translations of Third-Person Pronouns for Talking and Non-talking Animals in *Charlotte's Web*. *Children's Literature in Education*. Kättesaadav: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10583-023-09572-6#citeas>, 04.04.2025.

Descartes, René 1988 [1637]. *Discourse on the Method*. – Cottingham, John (tõlk.) *Descartes: Selected Philosophical Writings*. Cambridge: Cambridge University Press.

de Waal, Frans B. M. 1999. Anthropomorphism and Anthropodenial: Consistency in Our Thinking about Humans and Other Animals. *Philosophical Topics* 27(1): 255-280. Kättesaadav: https://www.jstor.org/stable/43154308#metadata_info_tab_contents, 14.01.2025.

Dugatkin, Lee Alan; Godin, Jean-Guy J. 1998. How Females Choose Their Mates. *Scientific American* 278(4): 56-61.

Dunayer, Joan 2001. *Animal Equality. Language and liberation*. Ryce Publishing.

Dunn, Kevin C.; Neumann, Iver B. 2016. *Undertaking Discourse Analysis for Social Research*. United States of America: University of Michigan Press.

Fairclough, Norman 1995. *Critical discourse analysis: the critical study of language*. New York: Longman Publishing.

Figdor, Carrie 2021. The psychological speciesism of humanism. *Philosophical Studies* 178, 1545–1569. Kättesaadav: <https://doi.org/10.1007/s11098-020-01495-y>, 13.01.2025.

Hanlon, Alison J.; Magalhães-Sant'Ana, Manuel 2014. Zoocentrism. — ten Have, Henk (toim.) *Encyclopedia of Global Bioethics*. Springer, Cham. Kättesaadav: https://doi.org/10.1007/978-3-319-05544-2_450-1, 01.05.2025.

Hiimäe, Mall 2019. *Väike loomaraamat rahvapärimsuest*. Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus.

— 2020. *Väike linnuraamat rahvapärimumest*. Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus.

— 2021. *Väike kalaraamat rahvapärimumest*. Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus.

Himma, Kenneth Einar 2004. Moral Biocentrism and the Adaptive Value of Consciousness. *The Southern Journal of Philosophy* 42: 25–44.

Horta, Oscar 2010. What is Speciesism? *J Agric Environ Ethics* 23: 243–266. Kättesaadav: <https://doi.org/10.1007/s10806-009-9205-2>, 13.01.2025.

Horta, Oscar; Albersmeier, Frauke 2022. Defining speciesism. *Philosophy Compass* 15(11): 1–9.

Ioannidou, Maria; Lesk, Valerie; Stewart-Knox, Barbara; Francis, Kathryn B. 2024. Don't mind milk? The role of animal suffering, speciesism, and guilt in the denial of mind and moral status of dairy cows. *Food Quality and Preference*, 114. Kättesaadav: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0950329323002768>, 11.01.2025.

Johansson, Lena 2017. *"The Speciesism Gaze!?: An ethical discursive analysis of animal right posters from a postcolonial, eco-critical and new materialist feminist perspective"*. Bachelor thesis. Karlstads Universitet. Kättesaadav: <https://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1114531&dswid=8358>, 28.04.2025.

Joy, Melanie 2010. Why We Love Dogs, Eat Pigs, and Wear Cows. An Introduction to Carnism. San Francisco: Conari Press. Kättesaadav: <https://archive.org/details/whywelovedogseat0000joym/mode/2up?q=normal>, 05.01.2025

Khazaal, Natalie; Almiron, Núria 2014. "An Angry Cow is Not a Good Eating Experience": How US and Spanish media are shifting from crude to camouflaged speciesism in concealing nonhuman perspectives. *Journalism Studies*, 17(3): 374–391. Kättesaadav: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1461670X.2014.982966>, 11.01.2025.

Kiik, Meos Holger 2023. Keskkonnaeetika. – Simm, Kadri (koostaja). *Praktilise eetika käsiraamat*. Tartu: TÜ kirjastus. Kättesaadav: <https://eetika.ee/sites/default/files/2023-08/Praktilise%20eetika%20k%C3%A4siraamat.pdf>, 24.04.2025.

Kopnina, Helen; Washington, Haydn; Taylor, Bron; Piccolo, John J 2018. Anthropocentrism: More than Just a Misunderstood Problem. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics* 31:109–127. Kättesaadav: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10806-018-9711-1>, 17.01.2025.

Kuhen, Tânia Aparecida; Rosendo, Daniela; Oliveira, Fabio A. G.; Capilé, Karynn; da Silva, Maria Alice; Duarte, Denis 2024. Contributions to the defense of an anti-speciesist language: the case of the term 'gado' in Brazilian politics. *Dossier: Educación, filosofía y posthumanismos* 12(2): 332–386. Kättesaadav: <https://revistaleca.org/index.php/leca/issue/view/22>, 04.04.2025.

Kull, Kalevi 2003. Ladder, tree, web: The ages of biological understanding. *Sign System Studies* 31 (2): 589–603. Kättesaadav: <https://ojs.utlib.ee/index.php/sss/article/view/SSS.2003.31.2.15>, 13.03.2025.

— 2018. Biosemiootika. — Salupere, Silvi; Kull, Kalevi (toim.). *Semiootika*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 33–114.

Ladwig, Bernd 2023. Do Animals Have Rights? *Animals* 13(7). Kättesaadav: <https://www.mdpi.com/2076-2615/13/7/1220>, 17.01.2025.

Laherand, Meri-Liis 2010. *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tartu Ülikooli raamatukogu. Kättesaadav: <https://dspace.ut.ee/items/12b4b362-59b9-4a43-813a-d04707a9f6b2>, 06.01.2025.

Leach, Stefan; Kitchin, Andrew P.; Sutton, Robbie M.; Dhont, Kristof 2023. Speciesism in everyday language. *British Journal of Social Psychology* 62: 486–502. <https://doi.org/10.1111/bjso.12561>, 11.01..2025.

Leiting, Lukas 2020. “*It Would Be Kinder to Shoot Them*” *A Critical Discourse Analysis of the Animals Farmed Series in The Guardian*. Master thesis. Universitat Pompeu Fabra. Kättesaadav: <https://repositori-api.upf.edu/api/core/bitstreams/bc9d85a8-aa62-40c1-bad1-df9fbdd142b6/content>, 28.04.2025.

Marriott, Sara; Cassaday, Helen J. 2022. Attitudes to animal use of named species for different purposes: effects of speciesism, individualising morality, likeability and demographic factors. *Humanities and Social Sciences Communications* 9(138). Kättesaadav: <https://www.nature.com/articles/s41599-022-01159-8#citeas>, 13.01.2025.

Merskin, Debra 2022. She, he, not it: Language, personal pronouns, and animal advocacy. *Journal of World Languages* 8(2): 91–408. Kättesaadav: <https://doi.org/10.1515/jwl-2022-0018>, 12.02.2025.

McGuire, Luke; Palmer, Sally B.; Faber, Nadira S. 2022. The Development of Speciesism: Age-Related Differences in the Moral View of Animals. *Social Psychological and Personality Science* 14(2): 228–237. Kättesaadav: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/19485506221086182>, 06.01.2025

Monteiro, Bronwyn M. A.; Pfeiler, Tamara M.; Patterson, Marcus D.; Milburn, Michael A. 2017. The Carnism Inventory: Measuring the ideology of eating animals. *Appetite* 113: 51–62 <https://doi.org/10.1016/j.appet.2017.02.011>, 13.01.2025

Morris, Kasey Lynn; Goldenberg, Jamie; Boyd, Patrick 2018. Women as Animals, Women as Objects: Evidence for Two Forms of Objectification. *Personality and Social Psychology Bulletin* 44(9): 1302–1314. <https://doi.org/10.1177/0146167218765739>, 10.04.2025.

Nanay, Bence 2018. Zoomorphism. *Erkenntnis* 86: 171–186. Kättesaadav: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10670-018-0099-0#citeas>, 24.04.2025.

Niitra, Mari 2005. *Antropomorfiseerimise mehhanismid loomaluigudes eesti lastekirjanduse näitel*. Magistritöö. Tartu Ülikool. Kättesaadav: <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/5de296da-7afd-4f36-910f-e317398ee1a1/content>, 24.04.2025.

Nussbaum, Martha C. 1995. Objectification. *Philosophy and Public Affairs* 24: 249–291. Kättesaadav: <https://doi.org/10.1111/j.1088-4963.1995.tb00032.x>, 14.04.2025.

- O'Neill, Onora. 1997. Environmental Values, Anthropocentrism and Speciesism. *Environmental Values* 6(2): 127–42. Kättesaadav: <https://www.environmentandsociety.org/mml/environmental-values-anthropocentrism-and-speciesism>, 13.01.2025.
- Pook, Hanna 2023. *Pronoun use and variation in Estonian dialects: kes 'who', mis 'what' and keegi 'someone'*. Tartu: University of Tartu Press.
- Prokop, Pavol; Zvaríková, Martina; Zvarík, Milan; Pazda, Adam; Fedor, Peter 2021. The Effect of Animal Bipedal Posture on Perceived Cuteness, Fear, and Willingness to Protect Them. *Frontiers in Ecology and Evolution* 9. Kättesaadav: <https://www.frontiersin.org/journals/ecology-and-evolution/articles/10.3389/fevo.2021.681241/full>, 13.01.2025.
- Rattasepp, Silver 2008. Kuidas (mitte) võrrelda inimesi ja loomi. *Acta Semiotica Estica* V: 195-206.
- Rattasepp, Silver 2018. *The Human Mirror. A Critique of the Philosophical Discourse on Animals from the Position of Multispecies Semiotics*. Tartu: University of Tartu Press.
- Rudman, Laurie A.; Mescher, Kris 2012. Of Animals and Objects: Men's Implicit Dehumanization of Women and Likelihood of Sexual Aggression. *Personality and Social Psychology Bulletin* 38(6): 734–746. Kättesaadav: <https://doi.org/10.1177/0146167212436401>, 12.02.2025.
- Saari, Maria Helena 2018. Re-examining the Human-Nonhuman Animal Relationship Through Humane Education. Cutter-Mackenzie-Knowles, Amy; Malone, Karen Barratt Hacking, Elisabeth (eds.). *Research Handbook on Childhoodnature*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-51949-4_69-1, 11.01.2025.
- Sauga-Tilk, Laura 2023. *Spetsiesistliku keelekasutuse avaldumisvormid ajakirjanduses*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool. Kättesaadav: <https://dspace.ut.ee/items/0e954bed-42e1-49af-a7d9-889d9c993abd>, 04.04.2025.
- Schlemmer, Marie-Theres 2017. *Denying animals to be subjects: the case of objectification of animals used for meat production*. Magistritöö. University of Veterinary Medicine Vienna. Kättesaadav: <https://phaidra.vetmeduni.ac.at/detail/o:134>, 14.04.2025.
- Schutz, Alfred; Luckmann, Thomas 1973. *The Structures of The Life-World*. London: Heinemann.
- Singer, Peter 1975. *Animal Liberation*. New York: Ecco Press.
- Sommer, Robert; Sommer, Barbara A. 2012. Zoomorphy: Animal Metaphors for Human Personality. *Anthrozoös* 24(3): 237–248. Kättesaadav: <https://doi.org/10.2752/175303711X13045914865024>, 11.01.2025.
- Stibbe, Arran 2001. Language, Power and the Social Construction of Animals. *Society & Animals* 9(2): 145-161.
- 2012. *Animals Erased: Discourse, Ecology and Reconnection with the Natural World*. USA: Wesleyan University Press.
- Torres, Bob 2008. *Making a killing: the political economy of animal rights*. Oakland, CA: AK Press. Kättesaadav: <https://archive.org/details/makingkillingpol0000torr/page/26/mode/1up?q=we+use+another+being>, 11.01.2025.

van den Brandeler, Emnée 2024. Towards an Epistemology of 'Speciesist Ignorance'. *Res Publica* 30(4): 783–804. Kättesaadav: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11669612/#CR39>, 05.01.2025.

van Dijk, Teun A. 1993. Principles of Critical Discourse Analysis. *Discourse & Society* 4 (2): 249–283. <https://doi.org/10.1177/0957926593004002006>, 28.04.2025.

— 2008. *Discourse and Power*. New York: Palgrave Macmillan.

van Leeuwen, Theo 2008. *Discourse and Practice. New tools for critical discourse analysis*. Oxford University Press.

Velander, Josefin 2024. When Cows Become Heroes: The Construction of Animal Subjectivity and Environmental Sustainability in the Swedish Organic food Sector. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics* 37: 12. <https://doi.org/10.1007/s10806-024-09930-4>, 12.03.2025.

Voolaid, Piret 2008. Zoofolkloorseid aspekte eesti keerdküsimustes, liitsõnamängudes ja piltmõistatustes. – Kõiva, Mare; Kuperjanov, Andres. *Mäetagused* 40. Tartu. Kättesaadav: <https://www.folklore.ee/tagused/nr40/voolaid.pdf>, 24.04.2025.

Wafler, Leah 2021. *"I Would Prefer Not To": Nonhuman Animal Resistance and the Language of Speciesism*. University of British Columbia. Kättesaadav: <https://open.library.ubc.ca/soa/cIRcle/collections/ubctheses/24/items/1.0404513>, 11.01.2025.

Weitzenfeld, Adam; Joy, Melanie 2014. An Overview of Anthropocentrism, Humanism, and Speciesism in Critical Animal Theory. *Counterpoints* 448: 3–27. Kättesaadav: <http://www.jstor.org/stable/42982375>, 24.04.2025.

Summary

Speciesist Language in Estonian: Examples from Recreational Fishing, Hunting, Animal Farming, and Companion Animals

This master's thesis explores how speciesist language manifests in the Estonian language. Speciesism is defined as discrimination or unjustified treatment based on an individual's species membership. Language that reflects speciesist assumptions plays a role in maintaining speciesism as a broader social problem. This study analyses books and media articles related to recreational fishing, hunting, animal farming, and companion animals to answer the question: how does speciesist language appear in these contexts?

Chapter one introduces speciesism and its ideological forms, while the second chapter outlines the methodology of the study. To analyse speciesist language Critical Discourse Analysis (CDA) is employed to examine how language constructs and sustains unequal power relations between humans and other animals. The chapter also presents a classification of speciesist language manifestations, based on Joan Dunayer's work *Animal Equality: Language and Liberation* (2001).

Findings reveal several recurring forms of speciesist language in the Estonian texts. Objectifying terms – such as *resource*, *prey*, or *material* – treat non-human animals as inanimate objects. A subtype of objectifying, functional language, is expressed through functional labels like *laying hen*, *game (fish)*, *game (animal)*, *dairy cattle* or *guard dog* that define animals by their utility to humans. Euphemistic and masking language obscures animal suffering, especially in texts on hunting and fishing, where euphemisms related to killing emerged. The thesis concludes that speciesist language in Estonian is varied and pervasive, and further research is required to identify effective strategies to avoid speciesist language.

Lisa 1. Uuritav materjal

Tabel 1: Harrastuskalanduse raamatud

Kood	Aasta	Pealkiri	Autor(id)
KR1	2018	Kalastaja ABC	Hanno Kask
KR2	2017	Spinningupüük	Alexander Andrusenko; Jarko Jaadla; Jüri Nurk; Koit Kikas; Margo Pajuste
KR2.5	2017	Sikutipüük	Aleksei Špalov; Jaak Kask; Marko Eensalu; Valeri Šabanov
KR3	2014	Teekond kalameheks	Hanno Kask
KR4	2013	Jahimees naerab, kalamees muigab	Vambola Lillemäe
KR5	2006	Meie kalad olelusvõitluses	Ervin Pihu
KR6	2003	Lapse oma kalameheraamat	Berndt Sundsten

Tabel 2: Kalale! Looduses artiklid

Kood	Aasta	Pealkiri	Link
KL1	2019	Suur Kalapüügi Puhkus: viis nädalat Eesti ja välismaa vetel, II	https://www.ohtuleht.ee/loodus/976535/suur-kalapuugi-puhkus-viis-nadalat-eesti-ja-valismaa-vetel-ii
KL2	2019	Kalanädala puhul: miks me peame sööma kala ja kust see võiks pärit olla?	https://www.ohtuleht.ee/loodus/982626/kalanadala-puhul-miks-me-peame-sooma-kala-ja-kust-see-voiks-parit-olla
KL3	2019	Kalauudised lühidalt: delfiinid elavad prügijões, kliimakriis ohustab kalade tulevikku.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/982580/kalauudised-luhidalt-delfiinid-elavad-prugijoes-kliimakriis-ohustab-kalade-tulevikku
KL4	2019	SPETSIALIST SELGITAB: kajaloodi kasutamine praktikas, II osa.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/982570/spetsialist-selgitab-kajaloodi-kasutamine-praktikas-ii-osa
KL5	2019	Kuidas elab meie linask? Teine tuur Lääne-Eesti linaskijärvedel.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/982551/kuidas-elab-meie-linask-teine-tuur-laane-eesti-linaskijarvedel

KL6	2019	LENDÕNGEGA SINIVETEL: tagasi Lõuna-Omaani randadel.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/982547/lendongega-sinivetel-tagasi-louna-omaani-randadel
KL7	2019	Valgusfoor kala-tarbimisele: kuidas valida mereande keskkonnasõbralikumalt?	https://www.ohtuleht.ee/loodus/982607/valgusfoor-kalatarbimisele-kuidas-valida-mereande-keskkonnasobralikumalt
KL8	2019	Lestapüük rannikult kestab jäätulekuni välja!	https://www.ohtuleht.ee/loodus/976688/estapuuk-rannikult-kestab-jaatulekuni-valja
KL9	2019	KALAPÜÜGI ÜLIKOOL: kuidas püüda hilissugisel meriforelli?	https://www.ohtuleht.ee/loodus/982625/kalapuugi-ulikool-kuidas-puuda-hilissugisel-meriforelli
KL10	2019	Jõforelli püügihooaeg 2019: kinnikasvanud veekogud ja palju „rihmasid“.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/976679/joeforelli-puugihooaeg-2019-kinnikasvanud-veekogud-ja-palju-rihmasid
KL11	2019	Kõva kalapüüdja kormoran.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/976683/kova-kalapuudja-kormoran
KL12	2019	Ülikiire kalapüüdja jäälind – Põhjamaa kalliskivi!	https://www.ohtuleht.ee/loodus/982606/ulikiire-kalapuudja-jaalind-pohjamaa-kalliskivi
KL13	2019	Kalamees Peeter Raja: „Tänapäeval pead kaval olema, et kala saada!“	https://www.ohtuleht.ee/loodus/975081/kalamees-peeter-raja-tanapaeval-pead-kaval-olema-et-kala-saada
KL14	2019	JUURTE JUURES: trummar Reigo Ahven ja ahvenapüük Setumaal.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/982542/juurte-juures-trummar-reigo-ahvenja-ahvenapuuk-setumaal
KL15	2020	Talvine vimb tahab liikuvat vett ja suutäit matõlli.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/989141/talvine-vimb-tahab-liikuvat-vett-ja-suutait-matolli
KL16	2020	Peipsil saab püüda rohkem koha, latikat ja haugi, aga vähem räabist.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/989059/peipsil-saab-puuda-rohkem-koha-latikat-ja-haugi-aga-vahem-raabist
KL17	2020	Lendõngega Seisellidel troopilises paradiisis.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/989021/lendongega-seisellidel-troopilises-paradiisis
KL18	2020	Tanel Ingi: „Kalastushaigus käibki lainetena. Mul kestab praegu rahulik staadium.“	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1004669/tanel-ingi-kalastushaigus-kaibki-lainetena-mul-kestab-praegu-rahulik-staadium-

KL19	2020	Juhtkiri Õhus on harrastuslikku kalapüüki.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1017547/juhtkiri-ohus-on-harrastuslikku-kalapuuki
KL20	2020	Meriforelligiid Madis Teesalu – rohkem kalal kui kodus.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1017537/meriforelligiid-madis-teesalu-rohkem-kalal-kui-kodus
KL21	2020	Püüame feedriga latikat suvisel Emajõel!	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1004696/puuame-feedriga-latikat-suvisel-emajoel
KL22	2020	Kuidas käituda suvises metsas: hoia loomlastest eemale.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1004740/kuidas-kaituda-suvises-metsas-hoia-loomalastest-eemale
KL23	2020	Kuidas latikast saab raamat ehk Teeme selgeks kala valmistamise põhitõed.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1017489/kuidas-latikast-saab-raamat-ehk-teeme-selgeks-kala-valmistamise-pohitoad
KL24	2020	ÕL ARHIIV Kirjanik Vahur Afanasjev, Peipsi rääbis, ahven ja haug.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/989013/ol-arhiiv-kirjanik-vahur-afanasjev-peipsi-raabis-ahven-ja-haug
KL25	2021	Tublid kalakaitsjad said ministrilt tänukirjad	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1039389/tublid-kalakaitsjad-said-ministrilt-tanukirjad
KL26	2021	Trollingträff 2021 ehk Alexela Salmon Trolling Team Estonia seiklusjutte (Ahvena)maalt ja merelt.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1039453/trollingtraff-2021-ehk-alexela-salmon-trolling-team-estonia-seiklusjutte-ahvenamaalt-ja-merelt
KL27	2021	Jama jutt, et Lääne-Virumaal kala ei saa!	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1039271/jama-jutt-et-laane-virumaal-kala-ei-saa
KL28	2021	Aleksei Turovski: „Vabalt elavate loomade seas laisku ja lolle ei ole, sest need süüakse väga-väga kiiresti ära.“	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1051811/aleksei-turovski-vabalt-elavate-loomade-seas-laisku-ja-lolle-ei-ole-sest-need-suuakse-vaga-vaga-kiiresti-ara
KL29	2021	Kalateadlane Martin Kesler: „Kesk-Euroopaga võrreldes valitseb Eestis jõe ääres rahu ning vabadus endale sobivat kohta otsida on hoopis suurem.“	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1026403/kalateadlane-martin-kesler-kesk-euroopaga-vorreldes-valitseb-eestis-joe-aares-rahu-ning-vabadus-endale-sobivat-kohta-otsida-on-hoopis-suurem
KL30	2021	Lendõngega Kariibi mere rannikul Mehhikos: suured kalad ja muud hambulised vee-elukad.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1051969/lendongega-kariibi-mere-rannikul-mehhikos-suured-kalad-ja-muud-hambulised-vee-elukad

KL31	2021	Lugeja küsib: kui palju kala söövad kormoranid ning mil määral peaks piirama püügikoormust Väinamerel.	https://www.kalastaja.ee/lood/2021/12/31/lugeja-kusib-kui-palju-kala-soovad-kormoranid-ning-mil-maaryl-peak-piirama-puugikoormust-vainamerel
KL32	2021	Kalapüügieeskirja on tehtud mitmed olulised muudatused.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1026413/kalapuugieeskirja-on-tehtud-mitmed-olulised-muudatused
KL33	2021	Rainer Mahl: „Mulle meeldib, kui kala saamiseks on vaja vaeva näha!“	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1039276/rainer-mahl-mulle-meeldib-kui-kala-saamiseks-on-vaja-vaeva-naha
KL34	2021	Püünised pausile: kalavarude seis Soome ja Pärnu lahes on väga halb, mujal lihtsalt halb.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1051808/puunised-pausile-kalavarude-seis-soome-ja-parnu-lahe-on-vaaga-halb-mujal-lihtsalt-halb
KL35	2021	Aasta rekordkala konkurss: paar kena haugi ja kopsakas ahven.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1026414/aasta-rekordkala-konkurss-paar-kena-haugi-ja-kopsakas-ahven
KL36	2021	Tõestatud: suur haug haarab suurt kummilanti.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1051765/toestatud-suur-haug-haarab-suurt-kummilanti
KL37	2021	Agneriin Heinmäe: „Meestega ei saa ju kalal käia! Nad hakkavad kiiresti virisema.“	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1026411/agneriin-heinmae-meestega-ei-saa-ju-kalal-kaia-nad-hakkavad-kiiresti-virisema
KL38	2021	Vobla Merika Karika üldvõitja Siim Sarapik leiab kodumerest kala lõhna järgi üles.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1051691/vobla-merika-karika-uldvoitja-siim-sarapik-leiab-kodumerest-kala-lohna-jargi-ules
KL39	2021	Kas tänapäeva inimese suhe loodusega läheb rappa?	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1026453/kas-tanapaeva-inimese-suhe-loodusega-laheb-rappa
KL40	2021	Haug – igati väärikas aasta kala.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1026445/haug-igati-vaarikas-aasta-kala
KL41	2022	Tänavune talv oli Peipsi siiale, räabisele ja lutsule hea.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1059006/tanavune-talv-oli-peipsi-siiale-raabisele-ja-lutsule-hea
KL42	2022	Lääne-Eestis võib kalastaja meres püüdes kotti panna ühe lõhe.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1068381/laane-eestis-voib-kalastaja-meres-puudes-kotti-panna-uhe-lohe
KL43	2022	Saame tuttavaks: „Aasta keskkonnateo“ auhinna võitja koristab Keila jõge.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1053563/saame-tuttavaks-aasta-keskkonnateo-auhinna-voitja-koristab-keila-joge

KL44	2022	Heas mõttes hull: kalahull Rain Kõrbe aitab Lämmijärve kohapüüki tulemusteni viia.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1058909/heas-mottes-hull-kalahull-rain-korbe-aitab-lammijarve-kohapuuki-tulemusteni-viia
KL45	2022	Legendaarne Silma Gunn: „Ahnus, ahnus ... Väga paljud kalamehed on selle pärast merepõhja jäänud.“	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1053374/legendaarne-silma-gunn-ahnus-ahnus-vaga-paljud-kalamehed-on-selle-parast-merepohja-jaanud-
KL46	2022	Juhtkiri Mälestades Umbusi jõge.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1068445/juhtkiri-malestades-umbusi-joge
KL47	2022	Kuhu minna Pirita jõgi näitab kevadel lahkemat nägu.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1059039/kuhu-minna-pirita-jogi-naitab-kevadel-lahkemat-nagu
KL48	2022	Vesi kadus, mis nüüd saab?	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1068386/vesi-kadus-mis-nuud-saab
KL49	2022	Eesti 2022. aasta lind – metskurvits.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1053574/eesti-2022-aasta-lind-metskurvits
KL50	2022	Haned – kas looduse põlisosa või põllumehe nuhtlus?	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1058981/haned-kas-looduse-polisosa-voi-pollumehe-nuhtlus
KL51	2023	Kuidas majandada kalavaru?	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1083371/kuidas-majandada-kalavaru
KL52	2023	Arktiline ravi ehk Õngitsemisest kui enesepuhastusest digitaliseerunud maailmas.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1091744/arktiline-ravi-ehk-ongitsemisest-kui-enesepuhastusest-digitaliseerunud-maailmas
KL53	2023	Kavandame suviseid kalastusreise: Torniole lõhet püüdma!	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1083624/kavandame-suviseid-kalastusreise-torniole-lohet-puudma
KL54	2023	Raini avastusretked: Põhja-Norras seljakoti ja spinninguga.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1092027/raini-avastusretked-pohja-norras-seljakoti-ja-spinninguga
KL55	2023	Linnuökoloog Marko Mägi: „Eestist saab sajandi lõpuks Euroopa linnurikkaim maa.“	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1079674/linnuokoloog-marko-magi-eestist-saab-sajandi-lopuks-euroopa-linnurikkaim-maa-
KL56	2023	„Arvatavasti jääb nii mõnigi kena kala saamata sel ajal, kui keskendun saagi pildistamisele.“	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1079758/arvatavasti-jaab-nii-monigi-kena-kala-saamata-sel-ajal-kui-keskendun-saagi-pildistamisele-

KL57	2023	Kolmekordne maailmameister avab Kasari särje- ja vimmapüügi saladusi.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1083416/kolmekordne-maailmameister-avab-kasari-sarje-ja-vimmapuugi-saladusi
KL58	2023	KUS ON KALA? Esmakordselt sikutiga jääl: nipid edukaks ahvenapüügiks.	https://www.ohtuleht.ee/1079747/kus-on-kala-esmakordselt-sikutiga-jaal-nipid-edukaks-ahvenapuugiks
KL59	2023	Siim Kõiv püüab forelli jõgedel, kus teised ei käi.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1091739/siim-koiv-puuab-forelli-jogedel-kus-teised-ei-kai
KL60	2024	Kudealade programm 2024–2034 keskendub kalade rändeteede avamisele.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1102860/kudealade-programm-20242034-keskendub-kalade-randeteede-avamisele
KL61	2024	Oodates käsiõnge hooaega Vigalas ja Velisel.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1102887/oodates-kasionge-hooaega-vigalas-ja-velisel
KL62	2024	Eestis rõngastatud öösorr söödi Aafrikas ära.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1106458/eestis-rongastatud-oosorr-soodi-aafrikas-ara
KL63	2024	Eelmisel jahihooajal lasti sadakond karu ja 3600 punahirve: „Hirve on juba igal pool üle Eesti!“	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1106559/eelmisel-jahihooajal-lasti-sadakond-karu-ja-3600-punahirve-hirve-on-juba-igal-pool-ule-eesti
KL64	2024	Metsakutsud: rebane ja kährik.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1116369/metsakutsud-rebane-ja-kahrik
KL65	2024	Kui tahad suurt kala vabastada, ära teda veest välja tõsta.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1116382/kui-tahad-suurt-kala-vabastada-ara-teda-veest-valja-tosta
KL66	2024	Mikk Burmiga "salajasel" metsajärvel: mida teha, kui haug ei taha võtta.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1102678/mikk-burmiga-salajasel-metsajarvel-mida-teha-kui-haug-ei-taha-votta
KL67	2024	Piiriveekogudel algas püük kaldavõrguga.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1102820/piiriveekogudel-algas-puuk-kaldavorguga
KL68	2024	„Parem ära proovi, jääd sõltuvusse!“	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1116197/parem-ara-proovi-jaad-soltuvusse
KL69	2024	Karpkala püügil mängib veekogu tundmine tähtsat rolli kui tippklassi varustus.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1116512/karpkala-puugil-mangib-veekogu-tundmine-tahtsamat-rolli-kui-tippklassi-varustus

KL70	2024	„Ega kallid riistad püüa, ikka mees püüab!“	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1106455/ega-kallid-riistad-puua-ikka-mees-puuab
KL71	2024	Tüütud kevadekuulutajad häirivad oma lärmiga.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1106557/tuutud-kevadekuulutajad-hairivad-oma-larmiga
KL72	2025	Kalagiid Jarko Jaadla 7 talvist lemmikpüügikohta: seame sammud Vooremaale.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1053556/kalagiid-jarko-jaadla-7-talvist-lemmikpuugikohta-seame-sammud-vooremaale
KL73	2025	Lendõngega Aafrika väikseimas riigis Seišellidel: kaunis loodus ja maailma parimad püügikalad.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1122848/lendongega-aafrika-vaikseimas-riigis-seisellidel-kaunis-loodus-ja-maailma-parimad-puugikalad
KL74	2025	Vladislav Koržets: „See kirk püüda ja tabada, leida saak, on ju vägev!“	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1122670/vladislav-korzets-see-kirg-puuda-ja-tabada-leida-saak-on-ju-vagev
KL75	2025	Aasta lind 2025 on kormoran Mustad linnud teevad muret.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1122805/aasta-lind-2025-on-kormoran-mustad-linnud-teevad-muret
KL76	2025	Kui karu, hunti ja ilvest saab palju, viib see teiste metsaelanike arvukuse alla.	https://www.ohtuleht.ee/loodus/1122807/kui-karu-hunti-ja-ilvest-saab-palju-viib-see-teiste-metsaelanike-arvukuse-alla

Tabel 3: Kalastaja artiklid

Kood	Aasta	Pealkiri	Viide
K1	2021	Kääramees kutsub Hiiumaale.	https://www.kalastaja.ee/lood/2021/02/02/ai-var-kaaramees-kutsub-hiiumaale
K2	2021	Ajaloolisest lõhepüügist Jägala jõe suudmealal ja Linnamäe paisust.	https://www.kalastaja.ee/lood/2021/12/07/ajaloolisest-lohepuugist-jagala-joe-suudmealal-ja-linnamae-paisust
K3	2021	Kalvar Ige: elu ei ole tegelikult äri.	https://www.kalastaja.ee/lood/2021/02/02/kalvar-ige-elu-ei-ole-tegelikult-ari
K4	2021	Kalateadlane Martin Kesler näeb lõhe tulevikku helgetes toonides	https://www.kalastaja.ee/lood/2021/02/13/kalateadlane-martin-kesler-naeb-lohe-tulevikku-helgetes-toonides
K5	2021	Pühajärve ja Nõuni järve asustati koha.	https://www.kalastaja.ee/lood/2021/02/03/puhajarve-ja-nouni-jarve-asustati-koha

K6	2021	Merepunase väike kudejate hulk viitab suurele püügisuremusele.	https://www.kalastaja.ee/lood/2021/02/01/merepunase-vaike-kudejate-hulk-viitab-suurele-puugisuremusele
K7	2021	Rootslased tutvusid Eestis lõhe olukorraga.	https://www.kalastaja.ee/lood/2021/12/31/rootslased-tutvusid-eestis-lohe-olukorraga
K8	2021	Kirbud, kirbud, hundionu.	https://www.kalastaja.ee/lood/2021/12/31/kirbud-kirbud-hundionu
K9	2022	Marek Võsa tõi Hiiumale tagasi vaikus ja rahu.	https://www.kalastaja.ee/lood/2022/01/31/marek-vosa-toi-hiiumale-tagasi-vaikus-ja-rah
K10	2022	Kevadine õngitsemine: konks või kirptirk?	https://www.kalastaja.ee/lood/2022/03/16/kevadine-ongitsemine
K11	2022	Spinningu ja tonkaga kevadisel merel.	https://www.kalastaja.ee/lood/2022/03/16/kevadisel-merel
K12	2022	Alan Priidel võttis õnge kätte juba kolmeselt.	https://www.kalastaja.ee/lood/2022/01/17/alan-priidel-vottis-ong-katte-juba-kolmeselt
K13	2022	Otsustajaid varustab infoga kalanduse riiklik andmekogumise programm.	https://www.kalastaja.ee/lood/2022/08/18/otsustajaid-varustab-infoga-kalanduse-riiklik-andmekogumise-programm
K14	2022	Kalateadlased soovivad meres ahvena alammõõtu tõsta ning väljapüüki piirata.	https://www.kalastaja.ee/lood/2022/01/14/kalateadlased-soovitavad-meres-ahvena-alammootu-tosta-ning-valjapuuki-piirata
K15	2022	Võhandu alamjooksul microjigiga ahvenat püüdkas.	https://www.kalastaja.ee/lood/2022/03/07/vohandu-alamjooksul-microjigiga-ahvenat-puudkas
K16	2022	Kevadine latikahullus Vorbusel.	https://www.kalastaja.ee/lood/2022/03/24/kevadine-latikahullus-vorbusel
K17	2022	2022. aasta kala on ahven.	https://www.kalastaja.ee/lood/2022/01/10/2022-aasta-kala-on-ahven
K18	2022	Kaheksa küsimust kaladest ja kalastamisest.	https://www.kalastaja.ee/lood/2022/01/17/kaheksa-kusimust-kaladest-ja-kalastamisest
K19	2022	Kevadisele vimmale... microjigiga!	https://www.kalastaja.ee/lood/2022/03/16/kevadisele-vimmale-microjigiga
K20	2022	Merisiia eksperimentaalsest asustamisest Hiiumaal.	https://www.kalastaja.ee/lood/2022/08/16/merisiia-eksperimentaalsest-asustamisest-hiiumaal
K21	2023	Peipsi-Pihkva järve koha rännetest ja koelmualade osatahtsusest.	https://www.kalastaja.ee/lood/2023/04/18/peipsi-pihkva-jarve-koha-rannetest-ja-koelmualade-osatahtsusest

K22	2023	Koduselt kirbutamise MM-ilt Eesti koondisele 8. koht.	https://www.kalastaja.ee/lood/2023/04/13/koduselt-kirbutamise-mm-ilt-eesti-koondisele-8-koht
K23	2023	Mis tuuled puhuvad lähiaastatel kalandussektoris?	https://www.kalastaja.ee/lood/2023/04/19/mis-tuuled-puhuvad-lahiaastatel-kalandussektoris
K24	2023	Liili Eller: Hiiumaa ongi maailma kõige lähedam saar!	https://www.kalastaja.ee/lood/2023/02/07/liili-eller-hiiumaa-ongi-maailma-koige-lahedam-saar
K25	2023	Gerli Albert eelistab kalal kuulata vaikust.	https://www.kalastaja.ee/lood/2023/02/17/gerli-albert-eelistab-kalal-kuulata-vaikust
K26	2024	Koha – Võrtsjärve väärtuslik röövkal.	https://www.kalastaja.ee/lood/2024/05/07/koha-vortsjarve-vaartuslik-roovkala
K27	2024	Läänemere räimevarud vähenevad ja püüki piiratakse.	https://www.kalastaja.ee/lood/2024/03/03/laanemere-raimevarud-vahenevad-ja-puuki-piiratakse
K28	2024	Lest sõimand Jeesust, Jeesus löönud suu viltu (Valjala).	https://www.kalastaja.ee/lood/2024/10/03/lest-soimand-jeesust-jeesus-loonud-suu-viltu-valjala
K29	2024	Suvine latikapüük ujukõngega.	https://www.kalastaja.ee/lood/2024/05/30/suvine-latikapuuk-ujukongega
K30	2024	Kuidas puhastada lesta?	https://www.kalastaja.ee/lood/2024/10/03/kuidas-puhastada-lesta
K31	2024	Kalapüük kui loovtegevus liugtonka näitel.	https://www.kalastaja.ee/lood/2024/05/02/kalapuuk-kui-loovtegevus-liugtonka-naitel
K32	2024	Madis Mähar keskendub varustuse fetišeerimise asemel protsessi nautimisele.	https://www.kalastaja.ee/lood/2024/05/22/madis-mahar-keskendub-varustuse-fetiseerimise-ase-mel-protsessi-nautimisele
K33	2024	Kormoranid panevad kaluri võrkusid pakkima.	https://www.kalastaja.ee/lood/2024/05/12/kormoranid-panevad-kaluri-vorkusid-pakkima
K34	2024	Jälle need kormoranid.	https://www.kalastaja.ee/lood/2024/03/11/jalle-need-kormoranid
K35	2024	Hambanööriga rakendus tuulehaugile.	https://www.kalastaja.ee/lood/2024/05/22/hambanooriga-rakendus-tuulehaugile
K36	2024	Sügisel Turu saarestikus.	https://www.kalastaja.ee/lood/2024/10/08/sugisel-turu-saarestikus
K37	2025	Kormoranide probleem vajab Euroopa-ülelt lähenemist.	https://www.kalastaja.ee/lood/2025/01/10/kormoranide-probleem-vajab-euroopa-ulest-lahenemist

K38	2025	Lugeja küsib: kuidas eristada jõe- ja meriforelli jõgedes, kus viimase puuk on keelatud?	https://www.kalastaja.ee/lood/2025/01/23/lugeja-kusib-kuidas-eristada-joe-ja-meriforelli-jogedes-kus-viimase-puuk-on-keelatud
K39	2025	2025. aasta kala on angerjas.	https://www.kalastaja.ee/lood/2025/01/01/2025-aasta-kala-on-angerjas

Tabel 4: Loomakasvatuse raamatud

Kood	Aasta	Pealkiri	Aurtor(id)	Link
LR1	2021	Meie kitsed. Elu kitsenduses, laiendusega lambale	Marge Salumäe	
LR2	2021	Mesinduse aabits	Marje Riis	
LR3	2020	Praktiline kalakasvatus	Priit Päkk, Tiit Paaver	https://kalateave.ee/images/pdf/praktiline_kalakasvatus_2020_veeb.pdf
LR4	2020	Mahepõllumajanduslik lambakasvatus	Liilia Tali, Katrin Tähepõld, Ell Sellis, Airi Vetemaa	https://www.maheklubi.ee/upload/Editor/mahe_lambakasvatus_2020.pdf
LR5	2018	Mesinduse oskussõnastik	Jaak Riis, Marje Riis	https://sekkumine.mesinduskogu.ee/wp-content/uploads/2024/05/Mesinduse-Oskussonastik-2018.pdf
LR6	2016	Abiks alustavale mesinikule	Aivo Sildnik	https://www.mesinikud.ee/MPvoldikud/abiks_alustavale_mesinikule_2016.pdf
LR7	2015	Praktiline veisekasvatus	Marika Oesalg	
LR8	2015	Kalakasvatus: Perspektiivsed liigid	Kai Ginter, Riho Gross, Ain Järvalt, Ats Kruusamägi, Tiit Paaver, Priit Päkk,	https://www.digar.ee/arhiiv/et/periodika/22943
LR9	2013	Mahepõllumajanduslik kitsekasvatus	Hillar Kalda	https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatu/17033

LR10	2013	Traditsiooniline lambakasvatus Eesti ja Soome rannikualadel ning saartel	Veiko Kastanje	https://projects.centraltbaltic.eu/images/files/result_pdf/KN_OWSHEEP_result3_Traditsiooniline_Lambakasvatus_EST.pdf
LR11	2013	Kitsekasvatus	Hans Späth, Otto Thume, Johann-Georg Wenzler	
LR12	2012	Loomakasvatus	Gerhard von Lengerken, Franz Ellendorff, Jürgen von Lengerken	
LR13	2012	Lambakasvatus I	Peep Piirsalu	
LR14	2011	Lambakasvatuse valdkonna käsiraamat	Helis Luik, Peep Piirsalu, Kaire Vahejõe	https://dspace.emu.ee/server/api/core/bitstreams/9f1b7bce-f2ee-473b-a264-8828b47d8514/content
LR15	2010	Mahepõllunduslik seakasvatus	Merit Mikk, Airi Vetemaa	https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatu/14318
LR16	2008	Linnukasvatus II	Harald Tikk, Viive Tikk, Matti Piirsalu, Jaanus Hämmal	https://www.evutt.ee/images/Dokumendid/Raamatud/EEE_STI_VUTT_linnukasvatusII.pdf
LR17	2007	Linnukasvatus I	Harald Tikk, Viive Tikk, Matti Piirsalu,	https://www.evutt.ee/images/Dokumendid/Raamatud/EEE_STI_VUTT_linnukasvatusI.pdf
LR18	2006	Kalakasvatus ja kalade tervishoid	Tiit Paaver Jüri Kasesalu Riho Gross Mare Puhk Tiiu Tohvert Aarne Liiv Marje Aid	https://dspace.emu.ee/server/api/core/bitstreams/57620c1e-3717-4990-ad1f-2a9bf4f45d43/content

Tabel 5: Põllumajanduse artiklid

Kood	Aasta	Pealkiri	Link
P1	2019	Gruusiast on kujunemas arvestatav eksporditurg Eesti tõuveistele	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2019/11/24/gruusiast-on-kujunemas-arvestatav-eksporditurg-eesti-touveistele
P2	2019	Lõppes sügisene metsloomade marutaudivastane vaktsineerimine	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2019/09/24/loppes-sugisene-metsloomade-marutaudivastane-vaktsineerimine
P3	2019	Anu Hellenurme: Exceli tabel ei ole mõõdik meie poliitilistel otsustel toidutoomises	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2019/11/22/anu-hellenurme-exceli-tabel-ei-ole-moodik-meie-poliitilistel-otsustel-toidutoomises
P4	2019	Piimafoorum 2019: kliimamuutused ja piiratud ressursid mõjutavad sektorit	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2019/11/08/piimafoorum-2019-kliimamuutused-ja-piiratud-ressursid-mojutavad-sektorit
P5	2019	Eesti lihasektori esindajad kogunevad kaheks päevaks Rakveresse	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2019/11/21/eeesti-lihasektori-esindajad-kogunevad-kaheks-paevaks-rakveresse
P6	2019	Loomakasvatuse doktorantide kursusel jagavad teadmust tippteadlased Euroopast	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2019/09/20/loomakasvatuse-doktorantide-kursusel-jagavad-teadmust-tippteadlased-euroopast
P7	2019	Tegus kanapere pühib pühadeks maaelu jalgadelt ja kolib Tartusse	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2019/11/24/tegus-kanapere-puhib-puhadeks-maaelu-jalgadelt-ja-kolib-tartusse
P8	2019	Aeg teha maisisilo - kordame üle põhitõed	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2019/09/10/aeg-teha-maisisilo-kordame-ule-pohitoed
P9	2019	Prillid peas hea unelda - silme ees vaid ilus karjamaa	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2019/11/28/prillid-peas-hea-unelda-silme-ees-vaid-ilus-karjamaa
P10	2019	Seakatk ja salmonelloos: toidutootjate valusad õppetunnid	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2019/09/26/seakatk-ja-salmonelloos-toidutootjate-valusad-oppetunnid
P11	2019	EPA2019 programmi avas täna lamba- ja kitsekasvatajate aastakonverents	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2019/11/01/epa2019-programmi-avas-tana-lamba-ja-kitsekasvatajate-aastakonverents
P12	2020	Lihaveisekasvatajad Tsura talus: toodetu on kvaliteetne, maitsev, aga raske müüa	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2020/01/24/lihaveisekasvatajad-meie-toodetu-on-kvaliteetne-ja-maitsev

P13	2020	Muutuvad piimalehmadele makstavate tootmiskohustustega seotud otsetoetuste tingimused	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2020/01/30/muutuvad-piimalehmadele-makstavate-tootmiskohustustega-seotud-otsetoetuste-tingimused
P14	2020	Kodulindude pidamise ABC	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2020/06/10/kodulindude-pidamise-abc
P15	2020	TALUKONKURSS: Peretalud on Eesti põllumajanduse selgrooks	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2020/11/12/talukonkurss-peretalud-on-estii-pollumajanduse-selgrooks
P16	2020	Antibiootikume kasuta vastutustundlikult – nii vähe, kui võimalik, ja nii palju, kui vajalik	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2020/11/19/antibiootikume-kasuta-vastutustundlikult-nii-vahe-kui-voimalik-ja-nii-palju-kui-vajalik
P17	2020	Dimediumi sümpoosion: nagu ikka – terve looma nimel!	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2020/01/27/dimedium
P18	2020	Poolas registreeriti juba teine linnugripi juhtum	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2020/01/06/poolas-registreeriti-juba-teine-linnugripi-juhtum
P19	2020	Sellel sügisel on lindude gripi tõttu Euroopas hukatud ligi 400 000 kodulindu	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2020/11/23/sellel-sugisel-on-lindude-gripi-tottu-euroopas-hukatud-ligi-400-000-kodulindu
P20	2020	Smart Farm esitleb: keskkonda ja loomade tervist säästev põrandakate	https://www.pollumajandus.ee/sisuturundus/2020/11/23/smart-farm-esitleb-keskkonda-ja-loomade-tervist-saastev-porandakate
P21	2020	Viinamärdi talu - meie oma väike Itaalia	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2020/01/14/viinamardi-talu-meie-oma-vaike-itaalia
P22	2020	Põllumajanduskoja viljasalv 2019: möödunud aasta oli koja jaoks tegus	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2020/01/02/pollumajanduskoja-viljasalv-2019
P23	2020	Eesti munatoodang vähenes järsult	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2020/01/27/estii-munatoodang-vahenes-jarsult
P24	2020	Ulmelised piimarekordid, aga mida teevad hinnad?	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2020/01/30/ulmelised-piimarekordid-aga-mida-teevad-hinnad
P25	2020	Muutuvad piimalehmadele makstavate tootmiskohustustega seotud otsetoetuste tingimused	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2020/01/30/muutuvad-piimalehmadele-makstavate-tootmiskohustustega-seotud-otsetoetuste-tingimused

P26	2020	Põllumehed piimapäeval: 21 000 Eesti piimalehma vajavad kohe ukrainlaste hella kätt!	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2020/06/01/pollumehed-piimapaeval-21-000-eesti-piimalehma-vajavad-kohe-ukrainlaste-hella-katt
P27	2020	Eesti kodusead said sigade Aafrika katku vaba staatuse	jandus.ee/uudised/2020/01/23/eesti-kodusead-said-sigade-aafrika-katku-vaba-staatuse
P28	2020	Metssigade populatsiooni tuleb ohjata	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2020/06/08/metssigade-populatsiooni-tuleb-ohjata
P29	2020	Välismaine kapital otsib võimalust arendada mastaapset põllumajandust	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2020/06/19/vaelismaine-kapital-otsib-voimalust-arendada-mastaapset-pollumajandust
P30	2020	Põllumajandustootjate TOP: Nullseisus piimatootmise aitas kasumisse teraviljakasvatus	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2020/11/27/pollumajandustootjate-top-nullseisus-piimatootmise-aitas-kasumisse-teraviljakasvatus
P31	2020	Euroopa linnukasvatussektor on raskustes	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2020/06/08/euroopa-linnukasvatussektor-on-raskustes
P32	2020	Kesk-Euroopas levib linnugripp	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2020/01/17/kesk-euroopas-levib-linnugripp
P33	2021	Parimad karjakasvatajad saavad täna tunnustuse	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2021/02/25/parimad-karjakasvatajad-saavad-tana-tunnustuse
P34	2021	Uuest aastast muutub loomade arvu teatamise kord	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2021/12/28/uuest-aastast-muutub-loomade-arvu-teatamise-kord
P35	2021	Põllumajandussektori palgaraport 2021. aasta kolmas kvartal	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2021/12/13/pollumajandussektori-palgaraport-2021-aasta-kolmas-kvartal
P36	2021	Lindude gripp on Eestist sadakonna kilomeetri kaugusel	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2021/02/11/lindude-gripp-on-eestist-sadakonna-kilomeetri-kaugusel
P37	2021	Lääne-Virumaal tuvastati lindude gripp	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2021/02/19/laane-virumaal-tuvastati-lindude-gripp
P38	2021	Murelik linnukasvataja: hirm linnugripi ees on suur	https://www.pollumajandus.ee/saated/2021/02/23/murelik-linnukasvataja-hirm-linnugripi-ees-on-suur
P39	2021	Eesti lehmade piimatoodang kasvas	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2021/02/16/eesti-lehmade-piimatoodang-kasvas

P40	2021	Airi Külvet: Eestis on tohutult võimalusi rohumaaveise kasvatamise arenguks	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2021/12/01/airi-kulvet-eestis-on-tohutult-voimalusi-rohumaaveise-kasvatamise-arenguks
P41	2021	Milliseks kujuneb 2021. aasta põllumajanduses numbrite keeles?	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2021/12/07/milliseks-kujuneb-2021-aasta-pollumajanduses-numbrite-keeles
P42	2021	Piimalabori avamisest möödus 50 aastat	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2021/12/01/piimalabori-avamisest-moodus-50-aastat
P43	2021	Piimalehmade arv langes Eesti kõigi aegade madalaimale tasemele	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2022/01/31/piimalehmade-arv-langes-eesti-koigi-aegade-madalaimale-tasemele
P44	2021	Kiili vallas Aafrika katku haigestunud sead on hukatud	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2021/07/18/kiili-vallas-aafrika-katku-haigestunud-sead-on-hukatud
P45	2021	Vladimir Mkhitarian: Balticovo on teel puurivaba munatootmise poole	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2021/02/10/balticovo-on-teel-puurivaba-munatootmise-pole
P46	2021	Eesti sealihaga kvaliteediga võib rahul olla, tihti on see importliha kvaliteetsem	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2021/02/17/eesti-sealiha-kvaliteediga-voib-rahul-olla-tihti-on-see-importliha-kvaliteetsem
P47	2021	Lindude gripp ongi kohal	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2021/02/12/lindude-gripp-ongi-kohal
P48	2021	Anu Hellenurme: kodumaine seakasvatuse näitab viimased viis aastat kahanemise märke	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2021/12/07/anu-hellenurme-kodumaine-seakasvatuse-naitab-viimased-viis-aastat-kahanemise-marke
P49	2021	Kodumaine sealihaga meie toidulaual – see ei ole endastmõistetav ega lihtne	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2021/12/09/kodumaine-sealiha-meie-toidulaual-see-ei-ole-endastmoistetav-ega-lihtne
P50	2021	Harjumaal Kiili vallas tuvastati sigade Aafrika katk	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2021/07/14/harjumaal-kiili-vallas-tuvastati-sigade-aafrika-katk
P51	2021	Andres Vaan: hooliv loomakasvataja on ise kõige karmimate reeglite looja	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2021/12/14/andres-vaan-hooliv-loomakasvataja-on-ise-koige-karmimate-reeglite-looja
P52	2022	Aretustoetuse ühikumaarad tõusevad	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2022/01/18/aretustoetuse-uhikumaarad-tousevad

P53	2022	Pärnus kohtuvad piimatootjad ja -töötajad	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2022/03/31/parnus-kohtuvad-piimatootjad-ja-tootlejad
P54	2022	Kuidas tagada loomade heaolu transportimise ajal?	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2022/01/05/kuidas-tagada-loomade-heaolu-transportimise-ajal
P55	2022	Iirimaa ekspordib pool miljonit tonni veiseliha aastas	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2022/01/07/iirima-ekspordib-pool-miljonit-tonni-veiseliha-aastas
P56	2022	Sõravärkija hoiatab: varuge piisavalt aega	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2022/03/23/so-ravarkija-hoiatab-varuge-piisavalt-aega
P57	2022	Jaanus Marrandi: naljalt ei leidu farmi, kus ei ole ukrainlasest töötajat	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2022/03/30/jaanus-marrandi-naljalt-ei-leidu-farmi-kus-ei-ole-ukrainlasest-tootajat
P58	2022	Digilehmad loonud Andre Farmi perenaine: võitma või kaotama peab ikka suurelt	https://www.pollumajandus.ee/saated/2022/08/02/digilehmad-loomud-andre-farmi-perenaine-voitma-voi-kaotama-peab-ikka-suurelt
P59	2022	Läänemaal võõrandati omanikult 14 veist	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2022/01/14/laanemaal-voorandati-omanikult-14-veist
P60	2023	Eesti lehmade piimatoodang on tõusnud 22 aastat järjest	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2023/02/15/ee-sti-lehmade-piimatoodang-on-tousnud-22-aastat-jarjest
P61	2023	Eesti mullikad annavad Aserbaidžaanis head järelkasvu	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2023/02/21/ee-sti-mullikad-annavad-aserbaidzaanis-head-jarelkasvu
P62	2023	Fotod: selgusid parimad pullid	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2023/04/11/fotod-selgusid-parimad-pullid
P63	2023	Põllumajandussektor saab kehva ilma toetust	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2023/09/21/pollumajandussektor-saab-kehva-ilma-toetust
P64	2023	PRIAle esitas loomakasvatuse otsetoetuste taotluse 2076 klienti	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2023/04/20/priale-esitas-loomakasvatuse-otsetoetuste-taotluse-2076-klienti
P65	2023	Sektori majandustulemus esimesel poolaastal oli parem kui eelmisel aastal samal ajal	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2023/09/28/sektori-majandustulemus-esimesel-poolaastal-oli-parem-kui-eelmisel-aastal-samal-ajal

P66	2023	Anu Hellenurme: riik kui omanik ei ole Eesti põllumajanduse suunda määratlenud	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2023/02/07/anu-hellenurme-riik-kui-omanik-ei-ole-eesti-pollumajanduse-suunda-maaratlenud
P67	2023	Sektori majandustulemus esimesel poolaastal oli parem kui eelmisel aastal samal ajal	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2023/09/28/sektori-majandustulemus-esimesel-poolaastal-oli-parem-kui-eelmisel-aastal-samal-ajal
P68	2023	Piimandussektor on ringmajanduse parim näide	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2023/04/11/piimandussektor-on-ringmajanduse-parim-naide
P69	2024	2. märtsist saab esitada loomakasvatuse otsetoetuste taotlusi	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2024/03/01/2-martsist-saab-esitada-loomakasvatuse-otsetoetuste-taotlusi
P70	2024	PTA: seireproovides ei tuvastatud veterinaarravimite väärkasutust	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2024/10/11/pta-seireproovides-ei-tuvastatud-veterinaarravimite-vaarkasutust
P71	2024	Eestil on nüüdsest strateegiline veterinaarravimite varu	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2024/10/14/estil-on-nuudsest-strateegiline-veterinaarravimite-varu
P72	2024	Sinikeele haigus murrab lambaid ja veiseid	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2024/10/29/sinikeele-haigus-murrab-lambaid-ja-veiseid
P73	2024	Fotod: Luige kevadlaadal võtsid koha sisse lehmad vasikatega	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2024/05/14/fotod-luige-kevadlaadal-votsid-koha-sisse-lehmad-vasikatega
P74	2024	Algas looma heaolu kampaania „Tee teadlik valik!“	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2024/10/14/algas-looma-heaolu-kampaania-tee-teadlik-valik
P75	2024	Kuidas läheb Eesti seakasvatussektoril?	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2024/03/14/kuidas-laheb-eesti-seakasvatussektoril
P76	2024	Mahepõllumajandusmaa pind ja maheloomade arv vähenes	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2024/05/22/mahepollumajandusmaa-pind-ja-maheloomade-arv-vahenes
P77	2024	Valmis süsiniku jalajälje hindamise tööriist põllumajandussektorile	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2024/03/13/valmis-susiniiku-jalajalje-hindamise-tooriist-pollumajandussektorile
P78	2024	Lihtsad nipid, kuidas farmis talvele vastu minna	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2024/10/23/lihtsad-nipid-kuidas-farmis-talvele-vastu-minna

P79	2024	Kattetulu arvestuste uued kultuurid: mugulsibul ja õun	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2024/03/01/kattetulu-arvestuste-uued-kultuurid-mugulsibul-ja-oun
P80	2024	2024. aasta parimad talud on selgunud	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2024/10/22/2024-aasta-parimad-talud-on-selgunud
P81	2024	3 küsimust: suurim mahepiimatootja ujub vastuvoolu	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2024/10/30/3-kusimust-suurim-mahepiimatootja-ujub-vastuvoolu
P82	2024	3 küsimust: töötamine põllumajandussektoris loob tähendusrikkust	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2024/10/30/3-kusimust-tootamine-pollumajandussektoris-loob-tahendusrikkust
P83	2024	Mati Tuvi: koostöö on võti, et tugevdada seakasvatusektorit	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2024/10/15/mati-tuvi-koostoo-on-voti-et-tugevdada-seakasvatusektorit
P84	2024	3 küsimust: Kruuslate aastatepikkune jõupingutus näitab imetlusväärset tulemust	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2024/10/30/3-kusimust-kruuslate-aastatepikkune-joupingutus-naitab-imetlusvaarset-tulemust
P85	2024	Venemaa transiidikeeld halvab loomade ekspordi	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2024/10/29/venemaa-transiidikeeld-halvab-loomade-ekspordi
P86	2025	Maakarja jaoks on tarvis uusi arenguid	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2025/01/28/maakarja-jaoks-on-tarvis-uusi-arenguid
P87	2025	Genoomtestimine annab aretustöös ajalise võidu	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2025/01/02/genoomtestimine-annab-aretustoes-ajalise-voidu
P88	2025	PTA: hoiame Saksamaa suu- ja sõrataudi juhtumil silma peal	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2025/01/20/pta-hoiame-saksamaa-suu-ja-sorataudi-juhtumil-silma-peal
P89	2025	Tagasivaade: loomakasvatusektoris andis mööduv aasta hingamisruumi	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2025/01/02/tagasivaade-loomakasvatusektoris-andis-mooduv-aasta-hingamisruumi
P90	2025	Eesti suurim põllumajandusettevõtte muutis nime ja investeerib 2025. aastal broilerikasvatusse 5 miljonit eurot	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2025/01/06/esti-suurim-pollumajandusettevotte-muutis-nime-ja-investeerib-2025-aastal-broilerikasvatusse-5-miljonit-eurot
P91	2025	Suu- ja sõrataud jõudis Euroopasse	https://www.pollumajandus.ee/uudised/2025/01/15/suu-ja-sorataud-joudis-euroopasse

Tabel 6: Jahinduse raamatud

Kood	Aasta	Pealkiri	Autor(id)
JR1	2012	Minu esimene jahiraamat	Per Gabrielsson; Egon Grubbström; Christer Holmgren; Erik Wilson; Svante Morgan; Curt Nordström; Arne Ohlsson; Nils-Olof Olsson
JR2	2013	Jahimees naerab, kalamees muigab	Vambola Lillemäe
JR3	2014	Jahimehe käsiraamat	Jürgen Schulte
JR4	2015	Üks jahimees läks metsa	Vambola Lillemäe
JR5	2020	Ulukihaigused ja jahihügieen	Sauli Laaksonen

Tabel 7: Eesti Jahimees ajakirja väljaanded

Kood	Aasta	Pealkiri	Autor	Nr.
EJ181	2018	Metsisemängu radadel	Eesti Jahimeeste Selts	1
EJ184	2018	50 aastat jahimeeste kokkutulekuid	Eesti Jahimeeste Selts	4
EJ191	2019	Öösorr – aastalind	Eesti Jahimeeste Selts	1
EJ194	2019	Eesti jahimeeste 39. kokkutulek Kiltsi lennuväljal	Eesti Jahimeeste Selts	4
EJ201	2020	Minu jahikoer	Eesti Jahimeeste Selts	1
EJ204	2020	Taksid töötavad terve aasta	Eesti Jahimeeste Selts	4
EJ211	2021	Nurmkanad lageda taeva all	Eesti Jahimeeste Selts	1
EJ214	2021	Sinikael-part	Eesti Jahimeeste Selts	4
EJ221	2022	Karu – aasta loom	Eesti Jahimeeste Selts	1
EJ224	2022	Väikekiskjate küttimine rannaniitudel	Eesti Jahimeeste Selts	4
EJ231	2023	Aasta lind aul	Eesti Jahimeeste Selts	1
EJ234	2023	Ulukiasurkondade seisund 2023	Eesti Jahimeeste Selts	4
EJ241	2024	Saarma-aasta 2024	Eesti Jahimeeste Selts	4
EJ244	2024	Ulukiasurkondade seisund ja küttimine 2024	Eesti Jahimeeste Selts	4

Tabel 8: Lemmikloomade pidamist käsitlevad raamatud

Kood	Aasta	Pealkiri	Autor(id)
LER1	2005	Akvaariumiteaduse käsiraamat: dekoratiivkalade kasvatamine ja tervishoid. Enamlevinud kalahaigused. Ilukalade paljundamine.	Priit Päkk
LER2	2006	Lemmikloomade ja lemmikloomahoolduse entsüklopeedia	David Alderton; Alan Edwards; dr. Peter Larkin, Mike Stockman
LER3	2006	Väikeloomad kodus: küüliku, hamstri ja merisea eest hoolitsemise	Annabel Blackledge
LER4	2012	Kassipidaja käsiraamat. Juhised terve, õnneliku ja hästi kasvatatud kassi eest hoolitsemiseks	Catherine Davidson
LER5	2020	Nõuandeid koeraomanikule: kutsika valikust koera vanaduspõlveni	Aivo Oblikas
LER6	2012	Elust koera ja kassiga	Tiina Toomet

Tabel 9: Ajakiri *Lemmik* artiklid

Kood	Aasta	Pealkiri	Link
LA1	2019	Päevakäpp: Rafael muutus lühikese ajaga pelglikust kutsast inimeste sõbraks	https://lemmik.postimees.ee/6512307/paevakap-p-rafael-muutus-luhikese-ajaga-pelglikust-kutsast-inimeste-sobraks
LA2	2019	Pisarakiskuja: kodutule mehele tehti südantsoojendav üllatus	https://lemmik.postimees.ee/6511475/pisarakiskuja-kodutule-mehele-tehti-sudantsoojendav-ullatus
LA3	2019	Päevakäpp: keerulisest elust pääsenud Karmen on uuteks seiklusteks enam kui valmis	https://lemmik.postimees.ee/6510373/paevakap-p-keerulisest-elust-paasenud-karmen-on-uuteks-seiklusteks-enam-kui-valmis
LA4	2019	Eesti üht kuulsamat koera kasvatav Helen Marts: üksi olles tulevad talle ootamatud mõtted pähe	https://lemmik.postimees.ee/6509148/eesti-uht-kuulsamat-koera-kasvatav-helen-marts-uksi-olles-tulevad-talle-ootamatud-motted-pahe
LA5	2019	Päevakäpp: inimesi armastav Brenda õppis varjupaigas hästi käituma	https://lemmik.postimees.ee/6509469/paevakap-p-inimesi-armastav-brenda-oppis-varjupaigas-hasti-kaituma
LA6	2019	Päevakäpp: tulise iseloomuga Dolce otsib taltsutajat	https://lemmik.postimees.ee/6507786/paevakap-p-tulise-iseloomuga-dolce-otsib-taltsutajat

LA7	2019	Päevakäpp: haruldased Nemo ja Neko on sünnist saati kodu oodanud	https://lemmik.postimees.ee/6507762/paevakap-p-haruldased-nemo-ja-neko-on-sunnist-saati-kodu-oodanud
LA8	2019	Päevakäpp: terane Kipper paneb inimese end eriliselt tundma	https://lemmik.postimees.ee/6507614/paevakap-p-terane-kipper-paneb-inimese-end-eriliselt-tundma
LA9	2019	Päevakäpp: südikas Annu on lühikese ajaga läbinud suure muutuse	https://lemmik.postimees.ee/6506685/paevakap-p-sudikas-annu-on-luhikese-ajaga-labinud-suure-muutuse
LA10	2019	Aita abivajajaid: Pesaleidja suurim kasside hoiukodu on sattunud raskesse olukorda	https://lemmik.postimees.ee/6505847/aita-abivajajaid-pesaleidja-suurim-kasside-hoiukodu-on-sattunud-raskesse-olukorda
LA11	2019	Kurb statistika: Eestis registreeritakse aastas tuhandeid loomade väärkohtlemisi	https://lemmik.postimees.ee/6505849/kurb-statistika-eestis-registreeritakse-aastas-tuhandeid-loomade-vaarkohtlemisi
LA12	2019	Põhja prefektuur kuulutas välja möödunud aasta tublimad neljajalgseid	https://lemmik.postimees.ee/6505918/pohja-prefektuur-kuulutas-valja-moodunud-aasta-tublimad-neljajalgseid
LA13	2019	Päevakäpp: inimesi armastav Pantrike igatseb isikliku paitaja järele	https://lemmik.postimees.ee/6505845/paevakap-p-inimesi-armastav-pantrike-igatseb-isikliku-paitaja-jarele
LA14	2019	Maailma armsaimaks tituleeritud koer suri 12 aasta vanuselt	https://lemmik.postimees.ee/6503445/maailma-armsaimaks-tituleeritud-koer-suri-12-aasta-vanuselt
LA15	2019	Päevakäpp: Katariina kasukas ei lase tal päriskoju minna	https://lemmik.postimees.ee/6501534/paevakap-p-katariina-kasukas-ei-lase-tal-pariskoju-minna
LA16	2019	Päevakäpp: Süsi tahab saada nähtamatust nurrikust armastatud kodukassiks	https://lemmik.postimees.ee/6502295/paevakap-p-susi-tahab-saada-nahtamatust-nurrikust-armastatud-kodukassiks
LA17	2019	Rocky vastab kõikidele kassidele kehtestatud standarditele — vurrud, saba, nõtkus ja vägev iseloom!	https://lemmik.postimees.ee/6501397/paevakap-p-intelligentne-rocky-on-kasside-kuldstandard
LA18	2019	Päevakäpp: nooruke ja paimaias Misso unistab päris oma kodust	https://lemmik.postimees.ee/6500475/paevakap-p-nooruke-ja-paimaias-misso-unistab-paris-oma-kodust
LA19	2019	Päeva armsaim foto: maksu- ja tolliametiga liitus uus karvane kolleeg	https://lemmik.postimees.ee/6500616/paeva-armsaim-foto-maksu-ja-tolliametiga-liitus-uus-karvane-kolleeg
LA20	2019	Kurvad pühad kasside varjupaigas: ootamatult rünnanud viirus võttis kaasa	https://lemmik.postimees.ee/6499437/kurvad-puhad-kasside-varjupaigas-ootamatult

		mitu looma ja jättis maha hiiglasliku arve	runnanud-viirus-vottis-kaasa-mitu-looma-ja-jattis-maha-hiiglasliku-arve
LA21	2019	Ohtlik amet: agar koer sai tööpostil üledoosi	https://lemmik.postimees.ee/6499381/ohtlik-amet-agar-koer-sai-toopostil-uledoosi
LA22	2019	Päevakäpp: eriline Venja on täis elurõõmu ja armastust	https://lemmik.postimees.ee/6497069/paevakap-p-eriline-venja-on-tais-eluroomu-ja-armastust
LA23	2019	Loomaarst vastab: miks sõbralikud kass ja koer mõnikord kaklema lähevad?	https://lemmik.postimees.ee/4511124/loomaarst-vastab-miks-sobralikud-kass-ja-koer-monikord-kaklema-lahevad
LA24	2019	Päevakäpp: Siimu tahab olla oma kodu kuningas	https://lemmik.postimees.ee/6495926/paevakap-p-siimu-tahab-olla-oma-kodu-kuningas
LA25	2019	Päevakäpp: neli pikka aastat — kus on Pilvekese kodu?	https://lemmik.postimees.ee/6491669/paevakap-p-neli-pikka-aastat-kus-on-pilvekese-kodu
LA26	2019	Päevakäpp: naksakas Üksilm otsib mängukaaslasi	https://lemmik.postimees.ee/6490546/paevakap-p-naksakas-ukssilm-otsib-mangukaaslasi
LA27	2019	Hea teada: kuidas koera vannitamisega harjutada?	https://lemmik.postimees.ee/6489243/hea-teada-kuidas-koera-vannitamisega-harjutada
LA28	2019	7 punkti, millele kalade pidamisel tähelepanu pöörata	https://lemmik.postimees.ee/6716355/7-punkti-millele-kalade-pidamisel-tahelepanu-poorata
LA29	2019	Päevakäpp: vanapoiss Fjodor on suvel lausa õitsele löönud	https://lemmik.postimees.ee/6716998/paevakap-p-vanapoiss-fjodor-on-suvel-lausa-oitsele-loonud
LA30	2019	Päevakäpp: Tõnnu otsib kedagi, keda lõpmatult kallistada	https://lemmik.postimees.ee/6714620/paevakap-p-tonnu-otsib-kedagi-keda-lopmatult-kallistada
LA31	2019	Ketikoerast üleliigseks: koerapoiss Grafi rõõmsat naeratust ei varjuta isegi kurb hülgamine	https://lemmik.postimees.ee/6561138/ketikoerast-uleliigseks-koerapoiss-grafi-roomsat-naeratust-ei-varjuta-isegi-kurb-hulgamine
LA32	2019	Traktori ja adra alla jäänud kassipoeg pääses imekombel eluga	https://lemmik.postimees.ee/6711743/traktori-ja-adra-alla-jaanud-kassipoeg-paases-imekombel-eluga
LA33	2019	Päevakäpp: pool aastat üksi korteris veetnud Ville ja Johnny otsivad üheskoos uut algus	https://lemmik.postimees.ee/6711119/paevakap-p-pool-aastat-üksi-korteris-veetnud-ville-ja-johnny-otsivad-uheskoos-uut-algust
LA34	2019	Hea teada: kuidas kass rihma otsas käima õpetada	https://lemmik.postimees.ee/6709616/hea-teada-kuidas-kass-rihma-otsas-kaima-opetada
LA35	2019	Uuring: koertel on inimestele nunnunäo tegemiseks spetsiaalsed lihased	https://teadus.postimees.ee/6710156/uuring-koertel-on-inimestele-nunnunao-tegemiseks-spetsiaalsed-lihased

LA36	2019	Vaata ette! Need viis kassitõugu lastega kokku ei sobi	https://lemmik.postimees.ee/6709179/vaata-ette-need-viis-kassitougu-lastega-kokku-ei-sobi
LA37	2019	Kaalu hoolikalt: üllatavad viisid, kuidas mõjutab ühine lemmik sinu suhet kallimaga	https://naine.postimees.ee/6709193/kaalu-hoolikalt-ullatavad-viisid-kuidas-mojutab-uhine-lemmik-sinu-suhet-kallimaga
LA38	2019	Päevakäpp: pontsaka Mäksi kõrval tunneb igaüks end turvaliselt	https://lemmik.postimees.ee/6707184/paevakap-p-pontsaka-maksi-korval-tunneb-igauks-end-turvaliselt
LA39	2019	Päevakäpp: karmi elusaatusega Tuhka igatseb üle kõige kodusoojust	https://lemmik.postimees.ee/6707183/paevakap-p-karmi-elusaatusega-tuhka-igatseb-ule-koige-kodusoojust
LA40	2019	Soomes jäi vahele kutsikaid smugeldanud eestlane, kõik koerad pandi magama	https://lemmik.postimees.ee/6706723/soomes-jai-vahele-kutsikaid-smugeldanud-eestlane-koik-koerad-pandi-magama
LA41	2020	Päevakäpp: Hurmav Nurmur tahab sinu südamesse pugeda	https://lemmik.postimees.ee/6927939/paevakap-p-hurmav-nurmur-tahab-sinu-sudamesse-pugeda
LA42	2020	Eestlanna hirmutav kogemus: kui ma poleks korterit maha müünud, oleks mu kass surnud	https://lemmik.postimees.ee/6924187/eestlanna-hirmutav-kogemus-kui-ma-poleks-korterit-maha-muunud-oleks-mu-kass-surnud
LA43	2020	Päevakäpp: Kassivabrikust päästetud Milli ja Vanilli otsivad teed päriskoju	https://lemmik.postimees.ee/6927318/paevakap-p-kassivabrikust-paastetud-milli-ja-vanilli-otsivad-teed-pariskoju
LA44	2020	Päevakäpp: Kaisukass Gustav tahaks olla sinu külge kleebitud	https://lemmik.postimees.ee/6923766/paevakap-p-kaisukass-gustav-tahaks-olla-sinu-kulge-kleebitud
LA45	2020	Päevakäpp: Sotsiaalne Saima vajab ruttu kodu, et kassitoas tekkinud stressist jagu saada	https://lemmik.postimees.ee/6917452/paevakap-p-sotsiaalne-saima-vajab-ruttu-kodu-et-kassitoas-tekkinud-stressist-jagu-saada
LA46	2020	Päevakäpp: Arelia on ikka veel esimese kodu ootel	https://lemmik.postimees.ee/6934485/paevakap-p-arelia-on-ikka-veel-esimese-kodu-ootel
LA47	2020	Päevakäpp: Paimaias Kõrvik otsib inimest, kelle kaisus magada	https://lemmik.postimees.ee/7026889/paevakap-p-paimaias-korvik-otsib-inimest-kelle-kaisus-magada
LA48	2020	Päevakäpp: Endine kolooniakass Leia uhkeldab eriti siidise kasukaga	https://lemmik.postimees.ee/7026247/paevakap-p-endine-kolooniakass-leia-uhkeldab-eriti-siidise-kasukaga
LA49	2020	Päevakäpp: Pisike Piiksu end raskest minevikust heidutada ei lase	https://lemmik.postimees.ee/7025604/paevakap-p-pisike-piiksu-end-raskest-minevikust-heidutada-ei-lase

LA50	2020	Päevakäpp: Kodu kaotanud Nilsson tahab teada, kas tema polegi armastust väärt	https://lemmik.postimees.ee/7023785/paevakapp-kodu-kaotanud-nilsson-tahab-teada-kas-tema-polegi-armastust-vaart
LA51	2020	Eluohtlik sinivetikas kustutab lemmikloomade eluküünlaid	https://lemmik.postimees.ee/7021565/ettevaatus-eluohtlik-sinivetikas-kustutab-lemmikloomade-elukuunlaid
LA52	2020	Politseikoer Rikky sai suure töövõidu	https://lemmik.postimees.ee/7020461/politseikoer-rikky-sai-suure-toovoidu
LA53	2021	Kehvas seisus koera lugu võttis mitu positiivset pööret	https://lemmik.postimees.ee/7231582/kehvas-seisus-koera-lugu-vottis-mitu-positiivset-pooret
LA54	2021	Üliharuldase kassi leidnud hindu tegi hiirekütiga seoses üllatava otsuse	https://lemmik.postimees.ee/7183973/uliharuldas-kassi-leidnud-hindu-tegi-hiirekutiga-seoses-ullatava-otsuse
LA55	2021	Politseikoerad Rikky ja Vedur leidsid Tartumaal metsa eksinud mehe	https://lemmik.postimees.ee/7231045/politseikoerad-rikky-ja-vedur-leidsid-tartumaal-metsa-eksinud-mehe
LA56	2021	Spetsialist kaardistab lemmikuid enim ohustavad nakkushaigused	https://lemmik.postimees.ee/7229991/spetsialist-kaardistab-lemmikuid-enim-ohustavad-nakkushaigused
LA57	2021	Inimeste halb harjumus toob lemmikule piinarikkad tervisemured	https://digiajakirjad.postimees.ee/7225519/inimeste-halb-harjumus-toob-lemmikule-piinarikkad-tervisemured
LA58	2021	Suveks vormi! Kuidas lemmiku kehakaal kontrolli alla saada?	https://lemmik.postimees.ee/7220929/suveks-vormi-kuidas-lemmiku-kehakaal-kontrolli-alla-saada
LA59	2021	Nukker või naljakas? Veidraid arvamusi kasside steriliseerimise kohta	https://lemmik.postimees.ee/7215667/nukker-voi-naljakas-veidraid-arvamusi-kasside-steriliseerimise-kohta
LA60	2021	Hulkuv kass päästis hüljatud beebi elu	https://lemmik.postimees.ee/7358178/hulkuv-kass-paastis-huljatud-beebi-elu
LA61	2022	Eesti kennelliit ja PTA võtavad koerte pidamistingimused luubi alla	https://lemmik.postimees.ee/7464898/too-kaib-eesti-kennelliit-ja-pta-votavad-koerte-pidamistingimused-luubi-alla
LA62	2022	Päevakäpp: Isepäine Volts on päris oma kodu oodanud juba terve aasta	https://lemmik.postimees.ee/7462945/paevakapp-isepaine-volts-on-paris-oma-kodu-oodanud-juba-terve-aasta
LA63	2022	“Eestimaa uhkus”: Krislin Jädal on viimased aastad oma elust kassidele pühendanud	https://lemmik.postimees.ee/7459131/eestimaa-uhkus-krislin-jadal-on-viimased-aastad-oma-elust-kassidele-puhendanud

LA64	2022	Kalamaja ilveste perekond suurenes: saage tuttavaks pantrit meenutava Jasoniga	https://lemmik.postimees.ee/7458604/kalamaja-ilveste-perekond-suurenes-saage-tuttavaks-pantrit-meenutava-jasoniga
LA65	2022	Eesti Kennelliit taunib koerte alalist ketispidamist	https://digiajakirjad.postimees.ee/7457183/eesti-kennelliit-taunib-koerte-alalist-ketispidamist
LA66	2022	Eesti Loomakaitse Selts: loomade ketis pidamine võiks jääda ajalukku	https://lemmik.postimees.ee/7451928/eesti-loomakaitse-selts-loomade-ketis-pidamine-voiks-jaada-ajalukku
LA67	2022	Õpilasfirma pani varjupaiga kassid ootamatusse olukorda	https://lemmik.postimees.ee/7445508/opilasfirma-pani-varjupaiga-kassid-ootamatusse-olukorda
LA68	2022	Kas tead, mitu kassi varjupaigas oma kodu ootab?	https://lemmik.postimees.ee/7443387/kas-tead-mitu-kassi-varjupaigas-oma-kodu-ootab
LA69	2023	Müsteerium: Kass tunneb end juba mõnda aega kehvasti, kuid probleemi tuumani pole seni jõutud	https://lemmik.postimees.ee/7908142/musteeri-um-kass-tunneb-end-juba-monda-aega-kehvasti-kuid-probleemi-tuumani-pole-seni-joutud
LA70	2023	Varjupaiga kass leidis omale kodu, kuid sai seal olla vaid mõne päeva	https://lemmik.postimees.ee/7906333/sudantlohestav-varjupaiga-kass-leidis-omale-kodu-kuid-sai-seal-olla-vaid-mone-paeva
LA71	2023	Koer pääses ligi omaniku alkoholivarudele	https://lemmik.postimees.ee/7903652/kassiahast-uses-kutsu-koer-paases-ligi-omaniku-alkoholivarudele
LA72	2023	Varjupaigast kassi võtnud naine: mõtlesime heateo teha, aga ootamatult juhtus hoopis nii, et...	https://digiajakirjad.postimees.ee/7902806/varjupaigast-kassi-votnud-naine-motlesime-heateo-teha-aga-ootamatult-juhtus-hoopis-nii-et
LA73	2023	Omanik tahtis 7 aastase kassi magama panna, kuid siis selgus midagi jahmatavat	https://lemmik.postimees.ee/7902013/omanik-tahtis-7-aastase-kassi-magama-panna-kuid-siis-selgus-midagi-jahmatavat
LA74	2023	Nunnumeeter laes: Päästjad ühendasid üllal eesmärgil kassipoegade joud	https://lemmik.postimees.ee/7908846/nunnumeeter-laes-paastjad-uhendasid-ullal-eesmargil-kassipoegade-joud
LA75	2023	Nurumootorite hirm: Läti politsei otsib Daugavpilsis taga kasside saritulistajat	https://maailm.postimees.ee/7908712/nurumootorite-hirm-lati-politsei-otsib-daugavpilsis-tagakasside-saritulistajat
LA76	2023	Inimesed saavad tõukoera ostes valusalt petta: maksad raha, aga koera ei saagi	https://lemmik.postimees.ee/7831810/inimesed-saavad-toukoera-ostes-valusalt-petta-maksad-raha-aga-koera-ei-saagi
LA77	2023	Päevakäpp: Tartu Ülikooli Delta hoone juurest leitud tore kassike otsib kiiresti uut kodu	https://lemmik.postimees.ee/7891596/paevakapp-tartu-ulikooli-delta-hoone-juurest-leitud-tore-kassike-otsib-kiiresti-uut-kodu

LA78	2023	Tasub teada: Miks koer tegelikult halvasti käitub ja kuidas sellest lahti saada?	https://lemmik.postimees.ee/7826622/tasub-teada-miks-koer-tegelikult-halvasti-kaitub-ja-kuidas-sellest-lahti-saada
LA79	2024	Koer, kes peab ülimalt vastusrikast ametit	https://digiajakirjad.postimees.ee/8008128/koer-kes-peab-ulimalt-vastusrikast-ametit
LA80	2024	Koeraema pääses kohutavast kutsikavabrikust napilt eluga, kuid siis tabas teda uus karm hoop	https://lemmik.postimees.ee/8005890/koeraema-paases-kohutavast-kutsikavabrikust-napilt-eluga-kuid-siis-tabas-veda-uus-karm-hoop
LA81	2024	Pildid: rentslist leitud koer on läbinud imelise muutuse	https://lemmik.postimees.ee/8002623/ettevaatus-pisarakiskuja-pildid-rentslist-leitud-koer-on-labinud-imelise-muutuse
LA82	2024	Kassitüdruk kaotab kaalu ja muutub iga päevaga üha mornimaks	https://lemmik.postimees.ee/8001992/kassitudruk-kaotab-kaalu-ja-muutub-iga-paevaga-uha-mornimaks
LA83	2024	Avastus: Eesti koerte seas on hakanud levima uus ohtlik haigus	https://digiajakirjad.postimees.ee/7993267/avastus-eesti-koerte-seas-on-hakanud-levima-uus-ohtlik-haigus
LA84	2024	Kassitüdrukut ootab ees keeruline operatsioon: üks organ tuleb eemaldada	https://lemmik.postimees.ee/7992538/kassitudrukut-ootab-ees-keeruline-operatsioon-uks-organ-tuleb-eemaldada
LA85	2024	Armas Mõmmi on kurval põhjusel puuri aheldatud	https://lemmik.postimees.ee/7991027/armas-mommi-on-kurval-pohjusel-puuri-aheldatud
LA86	2024	Varjupaigast võetud kass sai uues kodus elada vaid 1,5 kuud. Põhjus oli masendav	https://lemmik.postimees.ee/8026505/varjupaigast-voetud-kass-sai-uues-kodus-elada-vaid-1-5-kuud-pohjus-oli-masendav
LA87	2024	Milliseid tempe korraldavad meie karvased sõbrad?	https://lemmik.postimees.ee/7999069/milliseid-tempe-korraldavad-meie-karvased-sobrad

Lisa 2. Kalanduse näited

Kood	Eksitav keel	Viide
E1	Võitlus	KR3: 55-56, 74, 141; KL9; KL17; KL30; KL43; KL53; KL73
E2	Väsitamine	KR4: 177; KL33; KL53; KL54; K25; K32; K29
Kood	Objektistamine	Viide
O1	Saak	KR1: 25, 49, 95; KR5: 163; KL13; KL20; KL29; KL45; KL47; KL56; KL73; K16;
O2	Eksemplar	KR1: 32, 49, 93, 95, 102, 117
O3	Trofee	KR3: 6; KL30; KL72; KL66
O4	Asustamine	KL48; KL46; K4; K5; K20; K24; K39;
O5	Asesõna <i>ta</i>	KR5: 28; KL5; KL13; KL30; KL40; KL49;

		KL58; K10; K26 K39
O6	Asesõnad	KR1: 89, 98, 99, 133; K3; K4; K12; K31; K32
O7	Kala kui söök	KR3: 7, 117; KR5: 192, 225; KL3; KL13; KL14; KL17; KL23; KL28; KL41; KL60; K24
O8	Kala kulinaarsed omadused	KR1: 23, 25, 41, 108; KR3: 5
O9	Söödakala	KR3: 55; KR1: 38, 44, 138, 166; KL6; KL72; KL73
O10	Elussööt	KR1: 29, 37, 85, 104; KR5: 67, 184; KL72
O11	Söögikala	KR3: 100; KL3; KL28; KL30
O12	Toidukala	KL6; KL74; K26
O13	Saakkala	KR1: 31; KL8; K17
O14	Püügikala	KR1: 41; KR5: 122; KL8; KL19;

		KL30; KL72; KL60; KL70; KL73; K4; K17; K12; K11; K19; K22; K32; K35; K39
O15	Möödukala	KL37; KL27; KL59; K8
O16	Spordikala	KR1: 77; KR5: 8, 23, 86, 92; KL6
O17	Töõnduskala	KR5: 8, 23, 42, 67, 75, 225; KL60; K28
O18	Rekordkala	KL36; KL56; KL53; K4; K25
Kood	Meie kalad	Viide
MK1	Meie kalad, kes Eesti vetes elavad	KR5: 155; 176; 177; 211; KL2; K13, K25
Kood	Hierarhia	Viide
H1	Prügikala	KR3: 59, 91; KR1: 15; KR5: 226, 228, 229; KL33
H2	Vääriskala	KR3: 71, 249; KR1: 15, 56; KR5: 42, 48, 54, 55, 67, 68, 92, 179, 224, 225, 226, 227, 241, 242, 249
H3	Väärtuslikud kalad	KR5: 224, 228;

		KL34; K2; K26
H4	Väheväärtuslikud kalad	KR1: 113; KR5: 42, 228; KL11; K26
Kood	Teised liigid	Viide
TL1	Kormoranid	KL51; KL75; KL31; K33
TL2	Suurkiskjad	KL63; KL76
TL3	Linnud kui toit	KL50; KL55; KL62; KL75
TL4	Koduloom	KR5: 23; KL22; KL69
TL5	Jahiloom	KR5: 247; KL22; KL71
TL6	Jahilind	KL49; KL55
Kood	Lahendused	Viide
L1	Agentsuse tunnistamine	KR3: 27, 56, 58, 74; KR1: 55, 141; KR5: 240; K19; K25; KL1; KL29; KL 52

Lisa 3. Jahinduse näited

Eksitav keel: eufemismid	Viide
(asurkonna/arvukuse) ohjamine, ohjeldamine	EJ191: 13; EJ194: 20; EJ204: 42; EJ211: 10, 12, 32; EJ214: 5, 29, 32, 34, 35; EJ231: 11, 16, 17; EJ234: 24, 57; EJ241: 5; EJ244: 20, 22, 24, 25.
(ära) küttimine	EJ181: 15, 18, 26, 29, 30–34, 38, 55; EJ184: 9, 15, 22, 35–39, 47, 50, 75–79; EJ191: 6, 11, 12, 29, 33, 35, 44, 49, 71; EJ194: 18, 24, 30, 42, 73; EJ201: 7, 10, 38, 40, 47, 54; EJ204: 14, 30, 33, 35, 39, 42, 48, 59–64; EJ211: 2, 5, 7, 10, 19, 27, 31, 32; EJ214: 2, 9, 29, 32–35, 40, 52; EJ221: 7, 16, 23, 24, 67, 71; EJ224: 5, 28, 32, 33, 35, 38, 66, 69; EJ231: 6, 9, 11, 25, 31, 32, 39, 50, 53, 70, 72; EJ234: 2, 15, 16, 20–24, 50, 54, 55, 57, 72; EJ241: 7, 25, 27, 29, 32, 43, 53, 55, 76; EJ244: 12, 14, 18–26, 30, 38, 51, 56, 57, 77.
(välja) püüdmise	EJ194: 30; EJ204: 12, 30; EJ211: 14, 19, 32; EJ214: 32; EJ241: 39.
(populatsiooni) majandamine	EJ181: 5; EJ184: 50; EJ194: 8; EJ201: 7, 14; EJ211: 19; EJ214: 10; EJ224: 14; EJ231: 15; EJ234: 11, 57.
küttimissurve	EJ184: 32, 39; EJ194: 25; EJ231: 6;
küttimismaht	EJ181: 7; EJ184: 33, 36; EJ194: 18; EJ204: 45;

	EJ211: 5, 10; EJ231: 15; EJ234: 19; EJ241: 10, 25; EJ244: 28.
tabamine	EJ181: 13, 23; EJ191: 26, 29; EJ194: 72; EJ201: 54; EJ204: 30, 59; EJ211: 43; EJ231: 11, 57; EJ234: 72, 73 EJ241: 43, 54; EJ244: 21, 83.
arvukuse reguleerimine	EJ191: 48, 49; EJ194: 18; EJ204: 14, 48; EJ211: 32, 35; EJ224: 14, 46; EJ231: 6, 11, 17; EJ234: 56; EJ241: 33; EJ244: 57, 77.
arvukuse vähendamine, arvukuse piiramine	EJ184: 32–34, 39; EJ191: 49; EJ204: 33, 35, 42; EJ224: 28, 48, 49; EJ234: 16; EJ244: 19.
Maskeeriv keel	Viide
mäng	EJ181: 17; EJ184: 18; EJ201: 63; EJ211: 61–63; EJ214: 78, 79; EJ244: 29.
võitlus	EJ244: 81;
üle kavaldama	EJ181: 39, 53, 63, 98; EJ191: 29; EJ194: 65.
keskkonnahoid	EJ181: 5; EJ191: 48; EJ221: 5; EJ231: 33, 53;

	EJ224:13
--	----------

Objektistav keel	Viide
saak	EJ181; EJ184; EJ191; EJ194; EJ201; EJ204; EJ211; EJ214; EJ221; EJ224; EJ231; EJ234; EJ241; EJ244. JR1; JR2; JR3; JR4; JR5.
saadus	EJ221: 24; EJ234: 55; EJ244: 56.
trofee	EJ181: 23, 33; EJ184: 9, 15, 24, 76, 79, 80; EJ191: 8, 10, 26, 33, 35, 37; EJ201: 5, 10, 47; EJ204: 76; EJ211: 5, 13, 24, 27, 34, 63, 67; EJ224: 14, 76; EJ231: 71; EJ234: 12, 72, 73; EJ241: 8, 14, 38, 41, 54; EJ244: 14, 21, 62, 88, 89.
ressurss	EJ181: 5; EJ191: 51; EJ194: 14, 29, 31, 34; EJ201: 16; EJ211: 5; EJ214: 23; EJ231: 17, 31, 53, 54; EJ244: 56, 74.
varu	EJ221: 23
liha kvaliteet	JR5: 216–222; EJ221: 24; EJ231: 31; EJ241: 2.

Antropotsentristlik keel	Viide
jaht kui traditsioon	JR5: 67;
tervise eesmärgid	EJ221: 22; EJ241: 33.
Majanduslik keel	Viide
majanduslik kahju	EJ194: 28; EJ231: 42
majanduslikult oluline	EJ194: 31
väärindamine	EJ204: 60; EJ231: 71; EJ234: 43, 55.

Lisa 4. Loomakasvatuse näited

Kood	Eufemism	Viide
E1	Hukkumine	LR3: 65, 67, 85; LR18: 70; LR16: 67, 70-71, 175
E2	Suremus	LR18: 93; LR8: 95, 108
E3	Kadu	LR8: 48, 105; LR12: 408, 427, 434, 463
Kood	Maskeering	Viide
M1	Tuleb olla ettevaatlik	LR3: 55; LR18: 59
M2	Stress	Pidamistingimused (LR18: 47;) Manipuleerimine (LR18: 87, 96) Võõrutamine/keskkonnavahtetus (LR7: 52, 54, 128; LR12: 130, 226) Lüpsmine (LR18: 36; LR8: 115)
M3	Heaolu	P49; P75; P46; LR3: 101; LR15: 3, 5
M4	Tapmine	LR12: 443, 484; LR11: 190; LR13: 74
M5	Hukkamine	P14; P32; P36; P37; P44; P50; P91
M6	Surmamine	LR12: 403; P35
M7	Hävitamine	LR3: 66; LR16: 9; P14; P10; P32; P44
M8	Realiseerimine	LR12: 442; LR17: 84, 136;

		Tikk 2008: 26, 41, 52, 87, 109, 116, 157, 175; LR13: 15, 37, 38, 44, 54, 69; P40;
M9	Praakimine	LR18: 156; LR7: 8, 150; LR8: 133, 142; LR12: 81, 89, 147, 148, 154, 202, 216, 219, 237, 241, 287, 384, 484; LR11: 143; LR17: 112; Tikk 2008: 73, 75; LR13: 38, 82
M10	Prakeerimine	LR9: 8; LR14: 36; LR7: 229; LR13: 80; LR16: 154
M11	Likvideerimine	LR1: 107; LR6: 41
M12	Arvukuse kontrollimine	P28; LR10: 98
M13	Väljalangemine	P66; LR12: 435; LR7: 36
M14	Realiseerimisvanus	LR17: 156; Tikk 2008: 84; 138
M15	Kalad annavad	LR3: 70; LR18: 77; LR8: 91, 133
M16	Lehmad annavad	LR12: 232; P21; P24; P26
M17	Lambad annavad	LR10: 61; LR13: 30, 59
M18	Vutid ja mesilased annavad	LR16: 13 LR6: 42
M19	Lammastelt saab	LR13: 14, 20, 22, 32, 37, 59, 72; LR14: 4, 5, 12; LR10: 61, 143
M20	Mesilastelt saab	LR2: 7, 91
M21	Kitsedelt saab	LR12: 393, 394

M22	Lindudelt saab	LR17: 32; LR16: 125, 168
Kood	Objektistamine	Viide
O1	Kasvatusobjekt	LR3: 38, 72; LR18: 9, 10, 22, 24, 50, 146, 147, 151; LR8: 32, 81
O2	Püügiobjekt	LR18: 49; LR8: 62
O3	Asutusmaterjal	LR3: 37, 40, 54, 86; LR18: 10, 29, 30, 172, 176; LR8: 113, 118; LR12: 457, 460, 461
O4	Aretusmaterjal	LR12: 16, 95, 352; LR9: 3; LR7: 232; LR11: 48
O5	Tõumaterjal	LR17: 87; LR16: 8, 10, 11, 48
O6	Seemendamine	LR7: 9, 177, 180; LR12: 79, 82, 107, 291-292, 258; LR13: 97; LR17: 36; P84
O7	Paljundamine	LR3: 36, 40, 86; LR18: 13, 31, 60, 82, 176; LR8: 9, 25, 32, 34, 48, 50, 97, 99, 128, 131, 133, 135, 141; LR12: 465
O8	Lüpsmine (kalad)	LR3: 91; LR18: 31, 63; LR8: 76, 65, 115-116
O9	Kasutamine tootmiseks millegi	LR18: 165, 176; LR4: 9; LR14: 11, 21; LR7: 87, 88; LR12: 115, 241, 278, 477, 481; LR1: 10, 24, 155; LR16: 14, 138; P87
O10	Kasutamine parandamiseks kvaliteedi	LR14: 4, 7, 12; LR10: 142; LR12: 293, 358; LR17: 115, 119; LR16: 97, 174;

		LR13: 63
O11	Kasutamine maastikuhooolduses	LR10: 155-156; LR12: 391; LR1: 10
O12	Kasutamine heaolu- ja terivseteenuste juures	LR10: 175; LR1: 10
O13	Tapmine	LR11: 47, 124; LR16: 41, 160; P23
O14	Töötlemine	LR3: 39; LR18: 22; LR12: 276
O15	Ristamine	LR18: 159, 160; LR14: 12; LR8: 18; LR12: 381; LR16: 113
O16	Sorteerimine	LR8: 66, 103, 141, 142; LR16: 41; LR18: 29-30; 42, 43; LR11: 48; LR17: 84
O17	Turustamine	LR8: 47, 48, 49, 103, 123; LR18: 47; LR7: 37
O18	Kastreerimine	LR4: 22; LR12: 295, 493; LR13: 98
O19	Märgistamine	LR4: 24; LR6: 30; LR7: 56; LR8: 133 LR9: 9; LR11: 45; LR12: 291; LR15: 4; LR16: 56
O20	Nuumamine	LR12: 2012: 435, 438, 440; LR11: 48; LR16: 7, 125, 137; LR17: 106
O21	Tootmine	LR18: 5, 10, 13, 84, 149, 164, 165

O22	Taastootmine	LR3: 87; LR18: 176
O23	Lihakeha	LR4: 8; LR14: 8, 36; LR12: 440, 484, 485; LR11: 185; LR16: 70, 71
O24	Kalavaru	LR3: 36; LR18: 176; LR8: 112, 128
O25	Püügivaru	LR3: 36, 86; LR18: 12, 85, 176
O26	Varu	LR18: 7, 179; LR8: 123, 133
O27	Populatsioon	LR12: 76, 77, 79; P28
O28	Asesõna ta	LR1: 117; LR5: 5; LR10: 142; LR 11: 16; P31
O29	Toit	LR1: 144; LR3: 51; LR8: 49, 106; LR16: 159; LR17: 91; LR18: 76, 82; P12
O30	Liha kvaliteet	LR16: 157; LR3: 51; LR18: 173; LR8: 50; LR12: 71; LR17: 138; P46
O31	Toodete omadused, mida eelistatakse	LR18: 38, 50; LR12: 31, 213, 272; LR3: 101; LR17: 67; LR16: 15, 157
O32	Toodete omadused, mida ei eelistata	LR17: 147; LR12: 493, 503
O33	Toidukala	LR3: 72;

		LR18: 49; LR8: 32, 83, 113
O34	Spordikala	LR3: 67; LR18: 76, 172
O35	Funktsionaalne nimetamine	Jõulukala (LR3: 50); Asenduskala (LR3: 41, 54, 55; LR18: 20); Remontkalad (LR3: 41); Turukala (LR3: 66; LR18: 170; LR8: 113, 123); Akvaariumkala (LR18: 9); Dekoratiivkala (LR3: 96; LR18: 14); Dekoratiivkarpkala (LR18: 151); Asutuskala (LR3: 53; LR18: 55; LR12: 462; 465); Dieetkala (LR8: 49, 106); Kasvatuskala (LR8: 114); Lihakala (LR8: 130, 133); Tarbekala (LR12: 451).
O36	Kaubakala	LR3: 20, 26, 40, 64, 65, 77, 80, 86, 87, 96; LR18: 10, 13, 14, 20, 25, 29, 55, 56, 75, 84, 85, 160, 165, 176, 178, 179; LR8: 18, 55, 58, 67, 76, 102, 112, 123, 130, 131, 138; LR12: 461, 462, 464, 465, 466
O37	Sugukala	LR3: 41, 54, 55, 87; LR18: 20, 30, 31, 59, 60, 77, 165; LR8: 9, 32, 33, 48, 76, 114, 117, 135; LR12: 460
O38	Peekonsiga	LR15: 3; LR12: 271; LR17: 32
O39	Lammaste funktsionaalne nimetamine	Lihatõugu lambad (LR4: 7, 8; LR13: 49); Piimatõug (LR4: 9); Lihalambatõug (LR14: 4, 7; LR13: 17, 26, 38, 54, 55, 72); Piimalambatõug (LR13: 72, 73); Kultuurlambatõug (LR14: 6, 7); Aretustall (LR12: 397; LR11: 48, 49); Tõutall (LR11: 77, 121); Peenvillalambad (LR13: 17, 18, 70); Karusnahalammas (LR13: 33); Lihavillalammas LR13: 17); Kultuurlammas (LR13: 24); Kultuurlambatõug (LR13: 75) Lihavõttetall (LR13: 38).
O40	Lutitall	LR1: 65, 80, 85, 107, 109, 111, 119
O41	Hobuste funktsionaalne nimetamine	Koormaveohobune (LR12: 348, 349, 350, 351); Vabaja- ja sõiduponi (LR12: 348); Spordiponi (LR12: 348); Ratsahobune (LR12: 349, 351, 35);

		Lastehobune (LR12: 349); Sõiduponi (LR12: 350); Kauboihobune (LR12: 350); Maastikuhobune (LR12: 351); Sõidu- ja koolisõiduhobune (LR12: 351); Võidusõidujooksuhobune (LR12: 353); Sporthobune (LR12: 356); Sugutäkk (LR12: 360, 365); Sugumära (LR12: 369).
O42	Koerte funktsionaalne nimetamine	Karjavalvekoer (LR10: 95, 104, 111, 123); Karjakoer (P15); Töökoer (LR4: 23; LR10: 104); Valvekoer (LR4: 23; LR10: 104, 109); Valveloom (LR10: 101); Lambakoer (LR10: 109).
O43	Põllumajanduslind	LR17: 9, 12, 16, 17, 20, 24, 25, 26, 31, 32; 38, 47, 50, 51, 52, 64, 69, 71, 91, 92, 114, 124, 126, 127; LR16: 6, 13, 14, 31, 39, 54, 60, 85, 90, 118, 163, 167, 170; P71
O44	Kodupart	LR16: 109, 110, 125, 128, 174, 176, 177
O45	Pardibroiler	LR16: 109, 115, 116, 117, 122, 124
O46	Kalkunibroiler	LR17: 50, 67, 77, 78, 81, 84, 103
O47	Sugukalkun	LR16: 58, 67, 71, 72, 73, 76, 77
Kood	Antropotsentrism	Viide
A1	Ärilised eesmärgid	LR18: 19, 170; LR12: 269; LR8: 82; LR16: 166
A2	Toiduks oluline	LR8: 114; LR11: 37; LR12: 269; LR1: 26
A3	Positiivsed omadused	LR3: 11; LR4: 4,5; LR10: 144; LR12: 272, 276, 278; LR13: 20, 22, 23; LR14: 10; LR16: 52, 112, 151; LR17: 110
A4	Tiinus	LR14: 16, 18, 22; LR7: 10, 67, 181, 212, 226, 292; LR11: 64, 67, 119;

		LR1: 26, 60, 173; LR12: 388
A5	Poegimine	LR7: 10, 11, 16, 27, 71, 92, 95, 97, 147, 157, 226; LR9: 8; LR1: 60, 80, 173; LR12: 49, 218, 388; LR11: 69, 120, 142, 143; LR13: 30, 77, 86
Kood	Majanduslik perspektiiv	Viide
MJ1	Saadus	LR12: 255; LR2: 170; LR11: 8, 13
MJ2	Loomakasvatussaadus	LR12: 17; LR4: 22; LR13: 99
MJ3	Toodang	LR12: 61, 79, 143, 149, 207, 246, 271, 393, 429, 445, 459; LR10: 31, 141; LR7: 210; LR3: 39, 40 47; LR18: 47, 77, 176; LR11: 9, 13, 37; LR17: 75, 112, 136, 139; LR16: 74, 94, 106; LR2: 59; LR15: 6; LR14: 38; LR1: 98; LR8: 3, 83, 123, 133; P10; P12; P20; P41; P46; P67; P86
MJ4	Toodanguvõime	LR12: 129, 176, 396; LR7: 80; LR2: 48; LR17: 31
MJ5	Loomade müümine	LR3: 55; LR18: 14, 47, 58, 75, 173; LR15: 3, 4; LR4: 5, 10; LR9: 14; LR14: 30, 36; LR7: 211; LR1: 142, 143;

		LR12: 94; 149, 362, 391; LR11: 11; LR17: 84; LR16: 23, 101; LR13: 77; LR2: 49; P12; P15; P17; P23; P31; P33; P35; P61; P84; P85; P89;
MJ6	Loomade ostmine	LR7: 9, 74, 76; LR11: 128, 129, 133, 141, 143; LR12: 94, 238; LR15: 12; LR14: 30; LR6: 20, 32; LR16: 31; LR2: 48; P55; P61; P89
MJ7	Majanduslikult tasuvad praktikad	LR12: 87, 407; LR11: 50; LR8: 98
MJ8	Majanduslik kahju	LR7: 94; LR10: 8; LR12: 147, 156, 326; LR18: 99; P91; P18; P47; P37
MJ9	Hea tervis - suur toodang	LR9: 3; LR7: 194, 195; LR10: 8; LR11: 84 LR12: 421, 429; LR17: 31 P3; P9; P51; P56

Kood	Hierarhia	Viide
H1	Vääriskala	LR3: 86; LR8: 55; LR18:85
H2	Prügikala	LR3: 53, 66; LR18: 55, 171, 175
H3	Väheväärtuslik kala	LR3: 21, 82; LR18: 37
H4	Genetilini potentsiaal	LR12: 107, 110; P86; P87
H5	Loomade liha	LR8: 106, 130; LR12: 118, 445; LR16: 22, 94; LR13: 74
Kood	Lahendused	Viide
L1	Sünnitus	LR7: 13; LR11: 69, 143

Lisa 5. Lemmikloomade valdkonna näited

Eufemismid	Viide
hukkumine	LER1: 106, 109, 113, 115, 120, 126, 143, 148, 199
lõppemine	LER1: 111
magama panemine	LER2: 17; LA31; LA40; LA73
eluküünla lõpetamine	LA51
“armastatud kutsa oli suundunud taevastele radadele.”	LA14
Maskeeriv keel	Viide
stress	LA62 LER1: 35, 42, 117, 119, 130
(välja) praakima	LER1: 140
hävitama	LER1: 143, 144, 176, 190

Objektistav keel	Viide
paljundamine	LER1: 164; LER6: 476–503
(ümber)asustamine	LER1: 55, 119, 121, 124 LER6: 476–503
paigaldamine, (ümber)paigutamine	LER1: 44, 111, 122, 125
ära panems	LER5: 21
kutsikate tootmine	LA80
partii	LER1: 137
Liigiesindajaks taandamine	Viide
aretusvorm	LER1: 147
Funktsionaalne keel	Viide
pereliige	LER5: 10, 19

neljajalgne sõber	LA2; LA23; LA27; LA35; LA42
karvane sõber	LA74; LA87
seltsiline, kaaslane	LA70; LA73
hoolealune	LER1: 32
dekoratiivne, ilu funktsioon	LER1: 164, 182
kalade funktsionaalne nimetamine	akvaariumikala (LER1: 130, 154) ilukala (LER1) dekoratiivkala (LER1: 116, 126, 201) sugukala (LER1: 107, 126, 149) remontkala (LER1: 149) prügikala (LER1: 149) noorkala (LER1: 164) produktiivkala (LER1)
kasside funktsionaalne nimetamine	kodukass (LA6; LA15; LA47) toakass (LA33) õuekass hoiukodukass (LA10) kaisukass (LA44)
lemmikloom	LA4, LA33, LA37; LA56; LA58; LA65; LA71; LA75; LA76; LA83
kaisuloom	LA80

Antropotsentristlik keel	Viide
probleemkoer, probleemne koer	LER5: 13, 124, 125; LER6: 81
tiinus	LA5; LA59
poegimine	LA59
emainstinkt	LA60
Antropomorfistlik keel	Viide
looma eest rääkimine	LR6: 17–20; LA15; LA39
lapsedamine	LER6: 27
koeraema	LA80
(kassi/kiisu/koera)laps	LA10; LA18; LA77
koerapoiss	LA81

kassipoiss, kiisupoiss	LA6; LA17; LA30; LA33; LA47; LA50; LA64; LA69; LA85
kassitüdruk, kassipiiga, kassipreili, kassitirts	LA9; LA15; LA25; LA43, LA45; LA48, LA49; LA72; LA82; LA84; LA86
kiisutirts, kiisutüdruk, kiisuneiu, kiisupreili	LA38, LA39; LA72
kassinooruk	LA22
hurmur, hurmurpoisid	LA7; LA13; LA38; LA41
vanapoiss	LA29
poissmees	LA38
Majanduslik keel	Viide
majanduslikult oluline	LER2: 43
kadu	LER1: 128, 184
rahaline väärtus	LER2: 43
Hierahiseeriv keel	Viide
suured, kallid kalad	LER1: 31, 145, 197
väärtuslikud kalad	LER1: 106, 182, 197
väheväärtuslikud kalad	LER1: 106, 196

Lisa 6. Loomade funktsionaalne nimetamine

Põllumajandusloom	LR9: 3; LR7: 107; LR12: 17, 34, 36, 46, 61, 65, 69, 71, 78, 83, 163, 334, 370, 402, 451, 469, 505; LR17: 38, 57, 64, 92, 131, 165, 85, 90; LR13: 43 LR2: 55, 56; P13; P14; P51; P52; P60; P69; P70; P71; P72; P88
Lemmikloom	LR7: 74; LR1: 11, 12, 15, 17, 52, 73, 98; LR10: 144, 155, 156, LR8: 138; LR12: 339, 395; P2; P15; P16; P17; P34; P74
Koduloom	LR10: 98, 123, LR8: 81; LR12: 16, 18, 36, 42, 104, 121, 370, 393, 402; LR17: 87; LR13: 3; P35
Tõuloom	LR14: 30; LR11: 123; P1; P15; P33; P53; P61; P89
Suguloom	LR1: 145; LR12: 388, 396; LR11: 122; LR13: 19, 58, 63
Maheloom	LR13: 146;

	LR15: 13; LR4: 13, 19, 20; LR9: 6, 10, 11, 16; P51; P76
Mittimaheloom	LR4: 13; LR9: 6
Tapaloom	LR12: 27, 484; LR11: 25, 182, 186; P54; P75
Lihaloom	LR4: 22; LR9: 17; LR1: 13; P15
Tootmisloom	LR4: 14; LR10: 104
Aretusloom	LR12: 285; LR13: 19; P54
Jahiloom	LR12: 401; LR11: 19
Katseloom	LR12: 93, 178, 286
Ohvriloom	LR1: 15; LR11: 19
Piimaloom	LR4: 14
Importloom	LR4: 18
Lüpsiloom	LR7: 40
Nuumloom	LR7: 211
Villaloom	LR1: 76
Ratsa- ja kandeloom	LR12: 18, 348
Harrastusloom	LR12: 239
Karusloom	LR16: 90
Ulukloom	LR13:87
Farmiloom	P6
Tavaloom	P51

Lisa 7. Lindude funktsionaalne nimetamine

Kodulind	LR12: 411; LR17: 34; 60, 66, 67, 87, 88, 91; LR16: 7, 8, 9; P14; P18; P19; P36; P37; P38
Uluklind Ulukpart	LR16: 125 LR16: 174; P18
Jahilind Jahifaasan	LR16: 160; 163, 174 LR16: 159, 161
Aretuslind	LR12: 443
Tapalind	LR12: 500
Kultuslind	LR17: 91; LR16: 150
Võistluslind Võitluskana	LR17: 91; LR16: 14 LR17: 116, 122
Tarbelind	LR17: 111; LR16: 17
Puurilind Puurikana	LR17: 136, 169 LR17: 48, 128
Farmilind	LR16: 13; P6
Lemmiklind	LR16: 30, 159
Ilulind Ilupart	LR16: 114 LR16: 114
Dekoratiivlind	LR16: 159
Luksuslind	LR16: 159

Lisa 8. Koerte funktsionaalne nimetamine

Koerte funktsionaalne nimetamine on eraldi välja toodud, kuna seda esines analüüsitud materjalis enam kui teiste loomade funktsionaalset nimetamist.

Nimetused	Viide
perekoer	EJ194: 58; LER6: 27
kodukoer	LER5
õuekoer	LER5, LER6
toakoer	LER5
ketikoer	LER6: 26, 27; LA31; LA57
diivanikoer	LER6: 26
jahikoer	EJ201; EJ214; LER5; LER6; LA3
ilukoer	EJ194: 58
võistluskoer	LER5
ilukoer	LER5
probleemkoer	LER5: 13, 124, 125, 161, 163, 172, 174, 184, 198–207
linnukoer	EJ214: 5; LA3
rendikoer	LER5
jäljekoer	EJ201: 21
ajukoer	EJ201: 21
urukoer	LER6: 26
valvekoer	LER6: 23, 27
veokoer	LA65
kelgukoer	LA65
karjakoer	LER6: 23
päästekoer	LER6: 23
politseikoer	LA55

tollikoer	LA19
narkokoer	LER6: 23; LA12; LA21
patrullkoer	LA12
juhtkoer	LER6: 23; LA79
veterankoer	LER5: 265
teenistuskoer	LER5: 36; LA52; LA55; LA79
hoovikoer	EJ214: 31

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Meie, Maria-Helen Adams ja Laura Sauga-Tilk

1. anname Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) meie loodud teose “Spetsiesismi avaldumisvormid eesti keeles: harrastuskalanduse, jahinduse, loomakasvatuse ja lemmikloomade pidamise näidetel”, mille juhendajad on Katre Pärn ja Nelly Mäekivi reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Anname Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autoritele viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Oleme teadlikud, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autoritele.

4. Kinnitame, et lihtlitsentsi andmisega ei riku me teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Maria-Helen Adams, Laura Sauga-Tilk

09.05.2025